

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	III
Kısaltmalar.....	IV
Kaynakça.....	VI
Giriş.....	XIX
Anadolu'nun Jeopolitik Konumu.....	1
BÖLÜM II: Tiberius'dan Önce Roma Merkezi Yönetimi	
2.1. Roma'da Görülen Yönetim Sistemleri.....	7
2.2. Halk Meclisleri.....	8
2.3. Yürütme Organı ya da Bürokratik Yapı.....	10
2.4. Roma'da Toplumsal Sınıflar.....	13
2.5. Principatus Yönetimi.....	16
BÖLÜM III: Eyalet Sistemi.....	21
BÖLÜM IV: Tiberius'dan Önce Anadolu'daki Eyaletler ve Protektorate Krallıklar	
4.1. Anadolu'daki Eyaletler.....	
I. Asia Eyaleti.....	28
II. Kilikia Eyaleti.....	29
III. Pontus-Bithynia.....	30
IV. Galatia.....	31
4.2. Protektorate Krallıklar.....	
I. Kappadokia Krallığı.....	34
II. Amanos Yerel Krallığı.....	35

iii. Kommagene Krallığı.....	3
iv. Armenia Krallığı.....	36
v. Lykia Birliği.....	36
BÖLÜM V: Tiberius ve Merkezi Yönetim.....	38
BÖLÜM VI: Tiberius ve Anadolu Arasındaki Sosyo-politik İlişkiler	
6.1. Eyaletlerde Bulunan Meclisler ve Yerel memurlar.....	52
6.2. Eyaletlere Gönderilen Valiler ve Memurlar.....	57
6.3. Tiberius ve Anadolu Eyaletleri.....	63
6.4. Maddi Kültür Politikası	
i. Mimari.....	73
ii. Yazıt.....	77
iii. Heykel.....	79
iv. Sikke.....	80
6.5. Tiberius Saltanatında İmparatorluk Kültü.....	84
Sonuç.....	89
Özet.....	93
Summary.....	95

ÖNSÖZ

Tezimizin konusunu oluşturan ana figür imparator Tiberius ve ona bağlanan olaylar serisi, genellikle Roma tarihi ve kültürünü ele alan kitaplarda ifadesini bulmuştur. Oysa antik Anadolu kültürünün parlak dönemlerini oluşturan M.S. 1. ve 2. yüzyıllar içinde siyasal egemen konumundaki Roma'nın, Küçük Asya'daki rolünün saptanması ve netleştirilmesi, araştırmacı için olmazsa olmaz bir çalışma konusudur. Bunun gerçekleştirilmesi için Grekçe ve Latince yazılmış metinler ile arkeolojik bulguların araştırılıp biraraya getirilmesi gerekmiştir. Biz bu yaklaşım ve hedef doğrultusunda hareket ettik. Öte yandan belge bulgularımızı inceleyip, irdelerken karşılaştırma (comparative) yöntemini göz ardı etmedik. Buna paralel olarak, olaylar arasında genellikle tümevarım yolunu kullanmakla birlikte, kimi yerlerde tümdengelim yöntemini de izledik.

Çalışma sırasında karşılaşılan en büyük zorluk, Tiberius döneminde Anadolu'da Roma'ya bağlı pek çok şehrin bulunması, dolayısıyla konunun çok geniş olması ve kaynakların sayıca çokluğuyla beraber çeşitliliğidir.

Bu tezin hazırlanmasında benden bilgi ve yardımlarını esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Ömer Çapar'a, tezin ilk aşamasından itibaren bana her konuda yardımcı olan değerli dostum Aysun Akkaya'ya ve destekleriyle daima beni yüreklendiren sevgili aileme teşekkürlerimi sunarım.

KISALTMALAR

AE	: L'Année Epigraphie
a.g.e.	: Adı geçen eser.
B.C.H.	: Bulletin de Correspondence Hellénique
B.M. Cat.	: British Museum Catalogue.
bk.	: Bakınız
C.I.G	: Corpus Inscriptonum Graecorum
C.I.L.	: Corpus Inscriptonum Latinorum
COS	: Konsül yetkisi
D.H.	: Dionysios Halycarnasios
EA	: Epigraphica Anatolica
EP.	: Epistulae- mektup
I.G.R.	: Inscriptionum Graecae Romanum
JHS	: Journal Of Hellenic Studies
JRS	: Journal of Roman Studies
Krş	: Karşılaştırm.
MAMA	: Monumenta Asiae Minoris Antiqua.
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
N.H.	: Naturalis Historiae
S	: Sayfa
S.B. Bayer Akad	: Sitzungsberichte d. Bayerischen Akademie der WissenChaften, philo- history.
S.E.G.	: Supplementum Epigraphicum Graecorum.

SNG	: Sylloge Nummorum Graecorum
TAD	:Türk Arkeoloji Dergisi
T.T.K.	: Türk Tarih Kongresi
TR.P.	: Tribunicea Potestas; halk Meclisinin başının dokunulmazlığı.
v.d.	: Ve Diğerleri
ZPE	: Zeitschrift Für Papyrologie Und Epigraphik

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

AE.....: L'Année Epigraphie, R.L.V. Cagnat, Paris,
1993, 1994, 1995, 1998, 2000.

Athenaios.....: Deipnosophistos, ed. C. B. Gullick (Loeb),
London, 1951.

Appianos..... : Historia Romana, ed. H. White (Loeb),
London, 1955.

Cassius Dio.....: Historia Romana, ed. E. Carry (Loeb),
London, 1954.

CIG.....: Corpus Inscriptionum Graecarum, ed. A. Boeckhius,
Berolini, 1853.

CIL.....: Corpus Inscriptionum Latinarum, ed. Th.
Mommsen& O. Hirschfeld& A. Domaszewski,
Berolini, 1902.

Cicero.....: Ad Familiares ed. E.Q. Winstedt, New York, 1912.

Cicero.....: De Republica, C. Walker, London
1928.

Cicero.....: In Verrem, ed. L.H.G. Greenwood, London, 1928.

Cicero.....: Pro Flacco, ed. L.E. Lord, Harward, 1946.

Cicero.....: Epistulae Ad Atticum, ed. E.O. Winstedt
(Loeb), London, 1952.

Cicero..... : Philippicae Söylevleri (I), çev. F. Gül Özaktürk,

Ankara, 1998.

Dionysios Halycarnasos.....: Historia, ed. E.Cary, London, 1937.

Diodoros.....: Bibliotheka, ed. T.E. Page,
(Loeb), London, 1947.

Florus.....: Epistoma de tito Livio, ed. E.S. Forster,
(Loeb), London, 1966.

Herodotus.....: Herodot Tarihi, çev. Müntekim Gökmen
İstanbul, 2002.

Homerios.....: İlyada, çev. A. Erhat, A. Kadir, İstanbul, 1970.

Homerios.....: Odyseus, çev. A. Erhat, İstanbul, 1970.

IGR.....: Inscriptiones Graecae ad res Romanas Pertinentes,
ed. R.L.V. Cagnat, III, 1906 ve IV, 1927.

Justinus.....: Historiae, ed. J.C. Th. Von Otto, Jena, 1842.

Livius.....: Ab Urbe Condita, ed. E.T. Page (Loeb),
London, 1962.

Pausanias.....: Descriptio Graeciae, ed. W.H.S. Jones (Loeb),
London, 1964.

Plinius.....: Naturalis Historia, ed. H.R. Rackham (Loeb),
London, 1947.

Plinius..... : Epistulae X, çev. Ç. Dürüşken, İstanbul, 2003.

Plutarchos.....: Bioi Paralleloi, ed. B. Perrin (Loeb),
London, 1959.

Polybios.....: Historiae, ed. W.R. Paton (Loeb), London,
1960.

- Pomponius Mela**.....: De Chorographia, ed. Carolus Frick, Stutgard, 1967.
- Res Gestae**.....: ed. Rex W. Wallace, Illinois, 2000.
- Seneca**.....: Epistulae Morales, ed. J.W. Bosore, London, 1996.
- Strabon**.....: Geographika, ed. Adnan Pekman, İstanbul,
1993.
- Suetonius**.....: De Vita Caesarum, ed. Ailloud, Paris,
1975.
- Suetonius**.....: De Grammaticis et Rhetoribus, ed. R. A.
Kayster, London, 1995.
- Tacitus**.....: Annales, ed. M. Grant, New York, 1956.
- Varro**.....: Lingua Latina, ed. R. Kent, Cambridge, 1999.
- Velleius Paterculus**.....: Historia Romanae Libri Duo, ed. W. Shipley (Loeb),
London, 1955.
- Vitrivius**.....: De Architectura, çev. Suna Güven, İstanbul, 1990.
- Xenophon**.....: Anabasis, çev. H. Örs, İstanbul, 1962.

Kitaplar

- Abbott& Johnson.....:** F, F& A, C, Municipal Administration İn Roman Empire, New York, 1921.
- Akşit.....:** O, Roma İmparatorluk Tarihi, İstanbul, 1985.
- Alp.....:** , A, A, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Şehircilik Açısından Likya Şehirleri, Ankara, 1999.
- Alföldi.....:**A, Early Rome and Latin, London, 1963.
- Allen.....:** R, E, The Attalid Kingdom, Chicago, 1983.
- Alslon.....:** R, Aspect Of Roman History, London, 1998.
- Anadolu.....:** M, İstanbul ve Anadolu’da Roma İmparatorluk Dönemi Mimarlık Yapıtları, İstanbul, 2001.
- Andria.....:** F, Hierapolis of Phrygia, İtalya, 2003.
- Arnold.....:** W, The Roman Provincial Administration To The Constantine The Great, New York, 1914.
- Arslan.....:** M, Galatlar, İstanbul, 2000.
- Arslan.....:** M, Galatya Krallığı Roma Dönemi Şehir Sikkeleri, Ankara,2004.
- Atlan.....:** S, Roma Tarihi’nin Ana Hatları, I.Kısım Cumhuriyet Devri, İstanbul, 1970.
- Aymard& Boyer.....:** A & J, A, Rome Et Son Empire, Paris, 1954.
- Baal.....:** W, Rome in The East, London, 2000.
- Balland.....:** , A, Fouilles de Xantos VII. Inscriptions d’époque Impériale du Letoon, Paris,1981.
- Barrow.....:** R, H, Romans, New York, 1949.

- Baydur.....:** N, Roma Sikkeleri, İstanbul, 1998.
- Bean.....:** G, E, Eskiçağda Ege Bölgesi, çev. İ. Delmen, İstanbul, 1995.
- Bean.....:** G, Eskiçağda Güney Kıyıları, Çev. İ. Delmen, S. Çokay, İstanbul, 1997.
- Behrwald.....:** R, Der Lykische Bund Untersuchungen Zu Geschichte Und Verfassung, Bonn, 2000.
- Berthold.....:** R, M, Rhodes in The Hellenistic Age, Chicago, 1984.
- Blake.....:** E, M, Roman Constructions in Italy from Tiberius To Flavians, Washington, 1959.
- Borchardt.....:** J, Limyra Zemuri Taşları çev. G. Yümer, İstanbul 1999.
- Bosch.....:** E, Quellen Zur Geschichte Der Stadt Ankara Im Altertum, Ankara, 1967.
- Bradley.....:** P, Ancient Rome, Chicago, 1990.
- Brunt.....:** P, Roman Imperial Themes, London, 1990.
- Butcher.....:** K, , Roman Provincial Coins, London, 1988.
- Carry& Scullard.....:** M, Scullard, H, H, A History Of Rome, London, 1935.
- Charlesworth.....:** M, P, Trade Routes and The Commerce Of The Roman Empire, Oxford, 1924.
- Christansen.....:** E, A History of Rome,
- Cherry.....:** D, A History Of Rome, U.S.A., 1994.
- Çapar.....:** Ö, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Homeros'un

Yapıtlarına Göre Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik
Yapısı, 1980.

De Souza.....: Ph., Piracy In The Graeco - Roman World, London,
1999.

Demircioğlu.....: H, Roma Tarihi, Ankara, 1953.

Downey.....: G, Ancient Antioch, Princeton, 1963.

Dürüşken.....: Ç, Roma'nın Gizem Dinleri, İstanbul, 2000.

Ehrenberg & Jones.....: V& A, H, M, Documents Illustrating
Reigns of Augustus And Tiberius, Oxford, 1949.

Erim.....: K, Aphrodisias City Of Venus, New York, 1986.

Erim.....: K, Aphrodisias, İstanbul, 1989.

Erol.....: A, A, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Roma
Dönemi'nde Anadolu'daki Sütunlu Caddeler.

Erzen.....: A, İlkçağda Ankara, Ankara, 1946.

Fellman.....: R, Kommagene Antike Welt, Switzerland, 1975.

Foss.....: C, Roman Historical Coins, New York, 1990.

Galinsky.....: K, K, Augustain Culture, New York, 1942.

Garnsey&Saller.....: P & R, The Roman Empire, London, 1987.

Garson.....: , R, A, Coins of the Roman Empire, New York, 1990.

Garzetti.....: A, From Tiberius To The Antonines, London, 1974.

Giardiana.....: A, The Romans, Chicago, 1989.

Grant.....: M, Aspects of The Principate of Tiberius, London.
1950.

- Grant.....**: M, From Imperium To Auctoritas, Cambridge, 1969.
- Guralnick.....**: E, Sardis Twenty Seven of Discoveries, New York, 1987.
- Günaltay.....**: Ş, Romalılar Zamanında Kapadokia, Pont Ve Artaksiad Krallıkları, Ankara, 1951.
- Hanfmann& Yegül.....**: G&F, K, Sardis, From Historic To Roman Times, New York, 1983.
- Head.....**: B, Historia Nummorum, London, 1911.
- Hadrill.....**: W, Augustain Rome, London, 1991.
- Hanfmann.....** : G, Jacobs, W, J, Ancient Literary Sources on Sardis, London, 1972.
- Hasluck.....**: F, W, Kyzicus, London, 1910.
- Hense.....**: L, Hellen-Latin Eskiçağ Bilgisi, çev. Suut Kemal Yetkin, II. cilt, İstanbul, 1953.
- Hill.....**: G, F, From Early Times To the Reign Of Augustus, London, 1909.
- Howgego.....**: C, Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi, çev. O. Tekin, İstanbul, 1998.
- Imhoof-Blumer.....** : Kleinasatische, Berlin, 1901.
- İplikçioğlu.....**: B, Die Repräsentanten des senatorischen Reichsdientes in Asia bis Diokletian im Spiegel der Ephesischen Inschriften, Wien, 1983.
- İplikçioğlu.....**: B, Eskiçağ Tarihi'nin Ana Hatları II, İstanbul, 1992.
- İplikçioğlu.....**: B, Ephesus Yazıtları Işığında Asia'daki Atlı Sınıfı, Ankara, 1993.

- Jones.....:** A, H, M, The Greek City, Oxford, 1937.
- Jones.....:** A, H, M, Augustus, New York, 1970.
- Jones** A, H, M, The Cities of The Eastern Rome Oxford,
1971.
- Kinal.....:** F, Eski Anadolu Tarihi, Ankara, 1987.
- Kuntz.....:** V, K, Roman History: The Theory of the Mixed
Constitution in Antiquity, New York, 1975.
- Krzyzanowska.....:** A, Monnaies Coloniales D' Anatolia De Pisidie,
Warsowa, 1970.
- Lacey.....:** C, The Roman Empire, Chicago, 1949.
- Lawrence.....:** K, Roman Inscription, Baltimore, 1975.
- Levick.....:** B, Roman Colonies in Southern Asia Minor, Oxford,
1967.
- Levick.....:** B, Tiberius The Politician, London, 1995.
- Lightfoot.....:** C, The Ancient Coins in Amasra Museum, İstanbul,
1996.
- Lightfoot&French.....:** C&D, TheEastern Frontier of the Roman Empire,
Ankara, 2000.
- Lintott.....:** A, The Constituon Of The Roman Republic, London,
1999.
- Magie.....:** D, Roman Rule İn Asia Minor, I.- II., Princeton, 1950.
- Magie.....:** D, Attalos'un Vasiyeti, çev. Başgelen, N, Çapar, Ö,
İstanbul, 2001.
- Magie.....:** D, Anadolu'da Romalılar II, çev, Başgelen, N, Çapar,

Ö, İstanbul, 2002.

Magie.....: D, Batı Anadolu Kent Devletleri, İstanbul, 2003.

Mellor.....: R, From Augustus To Nero: The First Dynasty of
Imperial Rome, Michigan, 1990.

Milner.....: N, P, Ancient Epigraphy Survey Inscription, Ankara,
1998.

Mitchell.....: S, Anatolia, Men and Gods in Asia Minor, New York,
1993.

Mitchell.....: S, Pisidia, VIII. Congress, İstanbul, 1997.

Mommsen.....: T, The Provinces of The Roman Empire, London,
1909.

Mommsen.....: T, History of Rome Under Empire, New York, 1996.

Myriad.....: A, A History Of Rome, London, 1950.

O'Donnell.....: S, The İdea of the City in Roman Thought, London.
1970.

Oikinomos&Slaars.....: K&C, İzmir, çev. B.Umar, İstanbul, 2001.

Owens.....: J, E, Yunan ve Roma Dünyasında Kent, çev.
L.Özgenel İstanbul, 1994.

Parrish.....: D, Urbanism in Western Asia Minor, New York,
2001.

Price.....: S,R,F, Küçük Asya'da İmparatorluk Kültü, çev. T.
Esin, Ankara, 2004.

Radt.....: W, Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları: Pergamon,
2001.

- Reinach.....**: Mithridates Eupator, Paris, 1890.
- Remy.....**: B, Les Fastes Sénatorioux Des Provincrs Romaines
D’Anatolie, Paris, 1988.
- Remy.....**: B, Les Carrières Sénatoriales Dans Les Provinces
Romaines D’Anatolie Au Haut Empire, Paris, 1989.
- Reynolds.....**: J, Aphrodisias and Rome, England, 1982.
- Ridley.....**: R, T, The History of Rome: Documented Analyses,
Chicago, 1987.
- Rose.....**: C, B, Dynastic Commeration And İmperial
Portraiture in Julia-Claudian, U.S.A., 1997.
- Rosenbaum&İnan.....**: E&J, Roman and Early Byzantine Portraiture,
London, 1966.
- Rostovtzeff.....**: M, Hellenistic World, Oxford, 1953.
- Rostovtzeff.....**: M, The Social and Economic History of the
Roman Empire, London, 1971.
- Sachton.....**: P, Augustus, Oxford, 1998.
- Sands.....**: J, E, Latin Epigrahpy, New York, 1927.
- Scramuza.....**: M, V, The Emperor Claudius, London, 1940.
- Scullard.....**: H, H, A History Of The Roman World, New York,
1951.
- Scullard.....**: H, H, From Gracchi To Nero A History of Rome,
London, 1963.
- Sear.....**: D, Roman Coins and Their Values, 2000.
- Sevin.....**: V, Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası, I: cilt,
Ankara, 2001.

- Sherk.....**: R, The Roman Empire Augustus To Hadrian, U.S.A.,
1998.
- Shotter.....**: D, Tiberius, London, 1991.
- Shotter.....**: D, Augustus, London, 1992.
- Smallwod.....**: E, M, From Pompeius To The Diocletian The Jews
Under Roman Rule, Netherland, 1976.
- Smith.....**: C, E, Tiberius and The Roman Empire, Louisana,
1942.
- Stevenson.....**: W, A Dictionary of Roman Coins, London, 1969.
- Syme.....**: R, Roman Revolution, New York, 1939.
- Syme.....**: R, Roman Papers, London, 1951.
- Stavely.....**: E, Greek And Roman Voting And Elections,
U.K.,1972.
- Şahin & Başgelen.....**: S & N, Likya İncelemeleri, İstanbul, 2000.
- Talbert.....**: R, J, A, The Romans From Village To Empire,
New York, 2004.
- Wells.....**: C, The Roman Empire, New York, 1984.
- Winfried.....**: E, Geschichte Einer Antikites Weltstadt, Berlin, 1992.
- Yegül.....**: F, K, Baths and Bathing in Classical Antiquity.
New York, 1994.

Makaleler

- Alföldi**.....: A, “ La Politique Provinciale de Tibere,”
Latomus,IV, (1965).
- Anderson**.....: J, G, C, “ Pompey’s Campaign Against
Mithridates”, JRS, XIII, (1913).
- Bean**.....: G, “İnscriptions of Elea and Lebedus,” Belleten XXIX
(1969).
- Bosch& Atlan**.....: E,& S, “ Antalya Kitabeleri,” Belleten, XI-43
1947.
- Calder**.....: W, M, “Colonia Caesareia Antiocheia,” JRS, II,
1912.
- Crawford**.....: H, E, “Sardis 1980”, II. Kazı Sonuçları Toplantısı,
1981.
- Demircioğlu**.....: H, “Roma Devleti’nin Eyalet Sistemi
Hakkında”, Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt 5, Sayı.
8-9, (1967).
- Erim**.....: K, “Aphrodisias Kazıları” TAD, XI-2 (1961).
- Erim**.....: K, “Aphrodisias 1985”, VII. Kazı Sonuçları, (1986).
- Farrand**.....: W, R, “Geology and Physiography of the Beyşehir-
Sugla Depression”, TAD, XIII,(1968).
- French&Mitchell**.....: D&S, “Roma İmparatorluğu’nun İlk Devirlerinde
Pisidia’da Yollar ve Ulaşım,” TAD, XIV-I, (1977).
- Habicht**.....: C, “ New Evidence On The Province Of Asia,” JRS,
LXV, (1975)

- Harper.....**: R, P, “Recent Epigraphic Research At Cibyra,”
T.T.K., VIII.
- İnan.....**: J, “Kremna Kazı Raporu”, TAD, XIX-II, (1970).
- İnan.....**: J, “Perge Tarihi”, VII. Kazı Sonuçları, (1984).
- İplikçioğlu.....**: B, “Ephesus Yazıtları Işığında Principatus Dönemi
Atlı Sınıfı Devlet Kariyeri,” T.T.K. 10. Kongre, (1986).
- Knibbe&Engelmann.....**: D&H, “Asia Eyaleti Gümrük Yasası”, EA, XIII,
(1989).
- Koestermann.....**: E, “Die Feldzuge Des Germanicus 14-16” Historiae,
VI, (1957).
- Lacey.....**: W, K, “Nominatio and The Elections under the
Tiberius Historiae, XII (1963)
- Miller.....**: F, “The Emperor, The Senate and The Provinces”,
JRS, LVI, (1966).
- Mitchell.....**: S, “Requisitioned Transport in The Roman Empire,”
JRS, LXVI, (1976).
- Mitchell.....**: S, “Requisitioned Transport in The Roman Empire,”
ZPE XXXXV, (1982).
- Mitchell.....**: S, “Galatia Under Tiberius”, Chiron, XVI, 1986.
- Ramsay.....**: W, “Studies in The Roman Province Galatia”, JRS,
XIV, (1924).
- Rostovtzeff.....**: M, “Economic Politiques des Rois de Pergame”
Anatolian Studies, (1923).
- Rustafjael.....**: D, R, “Kyzicus” JHS, XXII, (1902).

- Shotter.....**: D, “Cnaeus Calpurnius Piso, Legate Of Syria”,
Historia, XXII, (1973)
- Todd.....** : I, “ Preliminary Report on a Survey of Neolithic Sites
In Central Anatolia” TAD, XVI-1, (1966)
- Shotter.....**: D, “ Cnaeus, Piso Legate of Syria”, Historia, XXII,
(1973).
- Syme.....**: R, “Some Notes On The Legions Under Augustus”
JRS XXIII, (1933).
- Şahin.....**: S, “ Bemerkungen zu Lykischen und Pamphylishen
Inschriften,” EA, X, (1991).
- Şahin.....**: , S, “ Bau Einer Sälenstraße in Attaleia, Unter Tiberus
Caligula” EA, XXVI, (1995).
- Şahin.....**: S, “Germanicus in Perge,” EA, XXIV, (1995).

GİRİŞ

Bu tez çalışmasının amacı: M.S. 14-37 yılları arasında, saltanat süren İmparator Tiberius'un tahta oturmasından başlayarak, İmparator Augustus'dan devraldığı devlet ve toplum politikasının, Anadolu'da nasıl ve hangi koşullarda uygulandığı ya da Anadolu'dan hangi şartlarda ayrıldığını açıklamaktır. Bu konunun seçilmesindeki öncelikli sebep; Tiberius dönemi boyunca Anadolu ve Roma İmparatorluğu arasında süregelen ilişkileri kapsayan hiçbir çalışmaya rastlanılmamış olmasıdır. Fark edilen bu eksiklik de konuyu son derece cazip hale getirmektedir. Bunun yanı sıra, Tiberius Augustus'un kurduğu Principatus'luk sistemine acaba ne kadar sadık kalmıştır? Bu soru tez boyunca açıklanmaya çalışılacaktır.

Tez konusu dönem incelenirken, öncelikle Anadolu'nun jeopolitik konumu açıklanacak, daha sonra da Roma'nın principatus yönetim biçimi irdelenecektir. Bir dünya devleti olan Roma, -İmperium Romanum- M.Ö. 129 yılında Pergamon Krallığı'na ait topraklarda Asia eyaletini kurarak, boğazlar üzerinde hakimiyet elde edip, Ege'nin her iki tarafında da Roma'nın çıkarlarını geliştirme ve yürütme olanağına kavuşmuştur. Bilinen üç kıt'ada birden -Asya, Afrika ve Avrupa- egemenlik kurmaya başlayan Roma, kendisi için merkezi ve yaşamsal öneme sahip Anadolu'da, uyguladığı Roma eyalet politikası -provincia- gereğince, zorlayıcı bir karşı duruşa rastlamadan, hedefine ulaşmaya çalışmıştır.

Tezimizde, Roma Devleti'nin İmparator Tiberius'un eliyle, Anadolu'da varolan siyasal ve kültürel yapı temelinde, bu toprakları nasıl yavaş yavaş Romalılaştırdığı ya da mevcut durumlar ve koşulların ne gibi gerekçelerle değiştirildiği açıklanacaktır.

Tezin ilk bölümünde, Anadolu'nun Roma açısından önemli görülen tarihsel ve kültürel konumuna yer verilecektir. Roma, Anadolu sayesinde, devletini dış saldırılara karşı korumayı başarmış, aynı zamanda da doğu politikasını yürütmeye önemli bir üs edinmiştir. Tüm bunlara ilave olarak, Anadolu'un tabiat ve kültür zenginliğinin kendi dünya devletine katkıda bulunabileceğini de görmüştür.

İkinci bölümde, İmparator Tiberius'un Anadolu ile olan ilişkilerini ve politikasını açıklayabilmek için, genel anlamda Roma merkezi yönetim yapısı sistemi ele alınacaktır. Sözü edilen bölümün açılımında, principatusluk sistemiyle yönetimin nasıl değiştiği incelenecektir.

Üçüncü bölümde, M.Ö. 217 yılında Sicilya'nın Roma topraklarına dahil edilmesiyle başlayan, Roma eyalet sistemine değinilecektir. Augustus'un eyalet sisteminde yaptığı değişiklikler ele alınacaktır.

Tezin dördüncü bölümünde, Anadolu'da Tiberius öncesi eyalet yapılanması ve protektorete krallıklar ele alınacak, tarihi geçmişleri irdelenecektir. Bu sayede hem Anadolu'nun Roma için önemi daha iyi anlaşılabilir, hem de Tiberius'un Anadolu'da yaptığı değişikliklere ışık tutacaktır.

Beşinci bölümde Tiberius ve merkezi yönetim incelenecektir. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle kısa hayat hikayesine yer verilecek, diğer eyaletlere olan tavrı ele alınacaktır. Anadolu'ya olan siyasi tavrını açıklayabilmek için öncelikle, merkezi yönetim politikası incelenecektir.

Altıncı bölüm, tezimizin ana ağırlık noktasıdır. İlk olarak idari yapı başlığı altında, Tiberius Dönemi'nde, Anadolu eyaletlerinde mevcut bulunan yerel memurların görevlerine ve Roma eyalet sisteminin getirisi olarak oluşturulan memuriyetlere değinilecek, maddi kültür politikası somut belgelerle (mimari yapı,

yazıt, heykel ve sikke) gözler önüne serilecektir. Son alt başlık olan Tiberius döneminde Anadolu'daki imparatorluk kültürünün, Anadolu'daki etkileri gözler önüne serilecektir.

Netice olarak, elde edilen veriler doğrultusunda ortaya çıkacak sonuç ve yorumlar, Tiberius döneminde Anadolu ile Roma İmparatorluğu arasında gelişen sosyo-politik ilişkilere ışık tutacaktır.

BÖLÜM I

ANADOLU’NUN JEOPOLİTİK KONUMU

Anadolu toprakları, tarih öncesi (prehistorik)¹ dönemlerden başlayarak, günümüze dek çeşitli kültürlerin beşiği olmuş, insanlığın gelişim sürecinde yaşanan pek çok olaya da ev sahipliği yapmıştır.

Anadolu ya da eski çağdaki adıyla Asia Minor, Asya, Avrupa ve Afrika kıt’alarını birleştirir nitelikteki konumuna² bağlı olarak, tarihsel ve kültürel bir öneme sahiptir. Ege, Marmara ve Boğazlar kanalıyla³ Avrupa’ya; Akdeniz yoluyla Kuzey Afrika ve Mısır topraklarına⁴; Karadeniz ve Doğu Anadolu aracılığıyla da Asya’ya ve tüm bu coğrafyalarda gelişen uygarlık merkezlerine yaklaşır. Bu coğrafi konumun getirisi olan farklı siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel koşulları daima bünyesinde taşıyarak, üzerinde yerleşen ya da gelip geçen kavimlerin yaşam biçimlerini etkilemiş ve onlardan etkilenmiştir.

Üç tarafı denizlerle kaplı Anadolu Yarımadası,⁵ Asya topraklarına geçişi sağlamanın yanı sıra, Karadeniz ile Ege Denizi’ni birbirine bağlayan İstanbul (Bosphorus) ve Çanakkale (Hellaspont) boğazları ile; Marmara Denizi’ni (Propontis) Avrupa, Asya ve Afrika’ya yaklaştırır.⁶ Boğazlar, hem deniz ticaret yollarının kavşak noktası, hem de Anadolu’da, doğu-batı yönünde uzanan, bazı kara yollarının bitiş çizgisi olarak son derece önemli bir konuma sahiptir.

Eski Çağ’da da, Anadolu’nun batıya açılan kapısı olan Ege Bölgesi, Büyük Menderes (Maindros), Küçük Menderes (Skamandros) ve Gediz (Hermos) nehirleri

¹ Todd, I, “Preliminary Report on a Survey of Neolithic Sites in Central Anatolia,” TAD, XVI-1, 1966, s.144.

² Pomponius Mela, I,19, 23; Varro LL, VII, 19-21; Strabon, XII,575, 11; XII, 582,2; XII, 583, 4; Florus,I, XL, 13; Sevin, V, Anadolu Coğrafyası, 2001, s.33.

³ Strabon, XII, 583,4; XII, 584, 6; Herodotus, VII, 33, 36; IV, 89; Varro LL, VII, 19-21.

⁴ Herodotus, II, 17; II, 3,4.

⁵ Pomponius Mela, I, 12; Mommsen, T, The Provinces of Roman Empire, 1909 , I. cilt, s.320.

⁶ Herodotus, I, 72; Strabon, XIV, 632,1.

ile Hellenizm'in yayılmasını ve liman ticaretinin doğuya ulaştırılmasını kolaylaştırmıştır.⁷ Ayrıca, Ege Bölgesi ile Mezopotamya arasındaki doğal ve tarihsel yollar, Anadolu'da siyasi, sosyal ve kültürel değişimlere sebep olmuştur. Bu yollardan en önemlisi, Susa'ya uzanan Persler'in Kral Yolu'dur. Adı geçen yol, bölgenin yönetimini kolaylaştırmış, ticaretin gelişmesine hizmet etmiştir. Aynı yol, Roma Dönemi'nde de kullanılmıştır.

Anadolu Yarımadası'nın güneyinde uzanan Akdeniz Bölgesi'nde dağlar, denize paralel olarak uzanarak, geniş düzlükler oluşturur. Yunanlılar batı kesimine Kilikia Trakheia (Dağlık Kilikia), doğu kesimine Kilikia Pedias⁸ (Ovalık Kilikia), Romalılar ise aynı yerlere, Kilikia Aspera ve Kilikia Campestris adlarını vermişlerdi. Kilikia Trakheia dar kıyı şeridinde sahip ve engebelidir. Bu özelliği yüzünden, Eskiçağ'da suçluların barınağı olmuştur. Roma döneminde korsanların adeta sığınağı haline gelmiştir.⁹ Bunun yanı sıra, Eskiçağ'da önemli bir yerleşim alanı olan Kilikia ovası da, doğal geçitleri sayesinde Mezopotamya ve Mısır arasında ulaşımı sağlamıştır.

Anadolu'nun neredeyse tam ortasında bulunan İç Anadolu, dört kıyı bölgesi ve Doğu Anadolu'yla komşudur. Yeşilırmak (İris), Kızılırmak (Halys) ve Sakarya (Sangarios) Nehri'nin yatakları, vadileri birbirinden ayırmaktadır. Tuz Gölü (Tatta) ile Kızılırmak havzası arasında kalan bölüm, her ne kadar bozkır ise de, tarih boyunca yoğun yerleşmelere sahne olmuştur.¹⁰ Tüm bunlara ilave olarak, kuzeyden ve güneyden dağlarla çevrilen Orta Anadolu, kapalı bir havza şekline dönüşerek, siyasi

⁷ Magie, D, Roman Rule in Asia Minor, 1950. I.cilt, s.45.

⁸ Strabon, XIV,197.

⁹ Strabon, XII, 569; Demircioğlu, H, Roma Tarihi, 1953, s. 325.

¹⁰ Todd, I, TAD, XVI-1,145.

bir topluluğun emniyetini sağlayacak coğrafi koşulları oluşturmuştur. Anlatılanlara tarihten örnek olarak Hitit Devlet'i verilebilir.

Anadolu'daki en yüksek dağların bulunduğu Doğu Anadolu, EskiÇağ'da ticaret yollarının üzerinde yer alması sebebiyle, Asya topraklarına açılan bir kapı gibiydi. Fırat (Euphrates) ve Dicle (Tigris) nehirlerinin suladığı bu yüksek düzlükler, Urartu Medeniyeti gibi, önemli yerleşimlere sahne olmuştur.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi ise, Eski Doğu'nun kültür bölgeleri ile -İran, Kuzey Suriye, Filistin, Mezopotamya ve Mısır- yakınlığı, tarihin her döneminde gelişebilen yoğun ilişkilere olanak sağlamıştır.

Anadolu, siyasal ve kültürel birliği ilerletici iklim koşullarına da sahiptir.¹¹ ılıman kuşakta yer alan Anadolu'da, ne kuzeyin dondurucu soğukları, ne de Ekvator Bölgesi'nin kavurucu sıcaklığı vardır. Söz konusu iklim ve onun doğal getirisi olan bitki örtüsü, her bölgeden insanın yaşamasına olanak sağlar. Bölgede farklı üç iklim tipi gözlenir: Kurak yaz aylarına sahip bir tür subtropikal iklim olan Akdeniz iklimi¹²; yıl boyu yağışlı olan ılıman iklim¹³; yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve yağışlı olan karasal iklim¹⁴. Yağış oranının en yüksek olduğu yerler ise, kıyı dağlarının denize bakan yamaçlarıdır. Gerek Karadeniz, gerek Marmara ve Ege, gerekse Güney Anadolu sahilleri ve hinterlandının iç kesimlere oranla daha fazla yağış alması, toprağın verimini arttırarak, bölgeyi tarıma elverişli hale getirmiştir. Bitki örtüsü (flora) bakımından oldukça zengin olan Anadolu'nun, hemen her bölgesinde her türden bitkinin yetiştiği bir gerçektir. Ancak geçmişte sahip olduğu orman alanının,

¹¹ Çapar, Ö.,Yayımlanmamış Doktora Tezi, Homeros'un Yapıtlarına Göre Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Yapısı, 1980, s. 37.

¹² Pausanias, VII, 54; Herodotus, I, 42; Sevin, V, a.g.e., s.110.

¹³ Rustaffael, D, R, "Kyzicus" JHS, 1902, 22.cilt, s.178.

¹⁴ Xenophon, Anabasis, VII, L,13.

bugüne oranla çok daha geniş olduğu bilinmektedir.¹⁵ Ormanlık alanlar Karadeniz, Ege, Marmara, Akdeniz ve kısmen Doğu Anadolu’da yer almaktadır. İç Anadolu¹⁶ ve Güneydoğu Anadolu’da ise, stepler çoğunluktadır.

Anadolu toprakları üzerinde yapılan tarım ve bunun doğal getirisi olan endüstri, bölgenin gelişimini destekleyen bir diğer önemli kaynaktır. Roma Dönemi’nde İtalya’nın buğday ihtiyacının bir kısmını Anadolu karşılamıştır. Antik Dünya’da, üzüm¹⁷, Anadolu’nun hemen her yöresinde, zeytin¹⁸ ise, ağırlıklı olarak Ege ve Akdeniz sahillerinde yetiştirilmiş, şarap¹⁹ ve zeytinyağı²⁰ yapımı için endüstriyel kaynak sağlanmıştır.

Yünü ve derisi sayesinde endüstriyel ürün olarak kendisine daima alıcı bulan koyun ise, bölgedeki hayvan yetiştiriciliğine verilecek en önemli örnektir. Eskiçağda, Sardis, koyun yünleriyle ünlenmiş; Laodikeia* ve Kolossai’deki* koyun yünlerinin yumuşaklığı ve renkleri kusursuz bulunmuştur²¹. Kolophon’da* ayakkabıcılık bölgenin başta gelen geçim kaynağı olmuş; Kappadokia bölgesinde yetişen atlar²², Antik Dünya’nın hemen her bölgesinden rağbet görmüştür.

Anadolu, maden kaynakları açısından da hayli zengin bir coğrafyadır. Roma, bu zenginliği fark etmekte gecikmemiş; Cumhuriyet Dönemi’nde bölgeden topladığı

¹⁵ Pliny, N.H., XII, 52; XV, 132; XVI, 135; XVI, 197;

¹⁶ Livius, XXX, VIII, 18, 4.

¹⁷ Strabon, XII, 570; XIII, 628; XIII, 637.

¹⁸ Homeros, İlyada, XI, 222; Xenophon, VI, I, 13; Sevin, V, a.g.e., 162.

¹⁹ Homeros, İlyada, IX, 71-72; Homeros, Odyseus, IX, 196, 204, 211; Pliny, NH, XIV, 74, 3; Athenodoros, III, 15; Vitruvius, VII, 312.

²⁰ Pliny, NH, XIV, 74; Athenodoros, X, 369, e; Sevin, V, a.g.e., s. 162.

* Laodekia: Denizli’de antik bir yerleşim yeri.

* Kolossai: Denizli’de antik bir yerleşim yeri.

²¹ Pliny, NH, VII, 196.

* Kolophon: İzmir’de antik bir kent.

²² Pliny, NH, VIII, 69.

vergileri, yörenin madeni zenginliklerini göz ardı etmeden düzenlemiş; hatta madenler, Romalı vergi tahsildarları tarafından yağmalanmıştır.²³

Altın²⁴, gümüş²⁵, bakır²⁶, demir²⁷, çinko²⁸, antimon, onyx ve alabaster²⁹ bölgede rastlanan başlıca madenler arasındaydı. İç Anadolu bölgesinde Kappadokia’da, Hititler Dönemi’nde gümüş ve simli kurşun işlenmiştir. Hellen ve Roma dünyasında, ticaretin canlılığına vesile olan sülfür de, bölgenin bir diğer önemli endüstri ögesidir. Bunlardan başka, klâsik yazarların sıkça değindiği ‘demirin vatanı Khalybes’ deyişi ile, demir oksit boyası olan ‘Sinopsis’³⁰ terimi Anadolu’nun madenler bakımından önemini vurgulamaktadır.

Mermer işlemeciliği³¹, kumaş dokumacılığı, kuyumculuk ve mobilya üretiminde ulaşılan üstün nokta, Anadolu’yu vazgeçilmez kılan etmenlerden sadece bir kaçıdır. Hatta Phrygia’daki köleler bile, Eski Çağ’daki en önemli ticaret unsurunu oluşturmuştur.³²

Kısaca özetlemek gerekirse, Anadolu coğrafi koşulları bakımından, bölgenin siyasal ve kültürel birliğini gerçekleştirme yönünde, birbirine karşıt pek çok öğeyi bünyesinde toplamıştır. Anadolu’nun çelişik coğrafya koşulları, bölgede uygarlığın gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Tüm bu karşıtlıklar, Anadolu’nun tarihi yaşa-

²³ Knibbe, D, Engelmann, H, “Asia Eyaleti Gümrük Yasası”, EA, XIII, (1989), s.199.

²⁴ Pliny, N.H., XXXVII,193; Magie, D, a.g.e., 1950, I. cilt, s.43.

²⁵ Sevin, V, Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası, 2001, s. 15.

²⁶ Magie, a.g.e., 2001, s.21.

²⁷ Diodorus, XVII, 75.

²⁸ Strabon, XIII, 610,1.

²⁹ Smith, C, E, Tiberius and the Roman Empire,1942, s.256

³⁰ Magie, D, a.g.e.1950, s.47.

³¹ Vitruvius, II,11;Pliny, N.H., XXXVI,48; Farrand, W, R, “Geology and Physiography of the Beyşehir-Sugla Depression, TAD, XIII, 1968, s.112.

³² Pliny, N.H., XXII, 33.

mında, kültüründe, halkının oluşumunda, göçler ve istilalarda, ekonomide ve çeşitli dinlerin ortaya çıkışlarında belirleyici rol oynamıştır.³³

Roma İmparatorluğu'nun Anadolu ile neden ilgilendiği sorusunun yanıtı, bu coğrafi konumun cazibesinde gizlidir. Roma, Akdeniz'de fetihler yapıp ilerlemeye başlayınca, Anadolu Yarımadası'nın önemini kavramış, M.Ö.129 yılında kurduğu Asya Eyaleti ile de yüzyıllarca Anadolu'da kalmıştır. Bir anlamda Anadolu, Roma için doğu ile batı arasında karakol vazifesi yapmıştır da denebilir. Anadolu'ya sahip olmanın Asya, Avrupa ve Afrika'ya sahip olmak anlamına geldiğini kavrayan Roma, tüm doğu politiklarında Anadolu'yu bir üs ya da ileri bir karakol olarak kullanmıştır.

³³ Çapar, Ö, a.g.e., 1980, s. 42.

BÖLÜM II

TİBERİUS ÖNCESİ ROMA MERKEZİ YÖNETİMİ

2.1. Roma’da Görülen Yönetim Sistemleri

Bilinen en eski Roma Devleti, (M.Ö. 753-510) monarşiyle yönetilen bir şehir devletiydi ve mevcut yönetim şeklinin bütün özelliklerini taşımasıyla göze çarpıyordu. Kral, devletin siyasi, askeri, adli ve dini şefi; başka bir deyişle, en yüksek idari amiri, en yüksek komutanı, en yüksek hakimi ve en yüksek rahibi idi.³⁴ Kralın tüm yetkileri ise, onun tam hukuklu vatandaşlarından aldığı bir yönetebilme, emredebilme -imperium- kudretine dayanıyordu.³⁵

Krallık rejiminin yıkılmasından sonra devlet, ‘bütün vatandaşları ilgilendiren bir iş’, yani “Res Publica”³⁶ kelimesinde ifade bulan cumhuriyet rejimi altında varlığını sürdürmüştür. Devletin idare edildiği kurum ise Senatus’du. Roma’nın kuruluşundan yıkılışına kadar varlığını devam ettirmiştir. Üç yüz kişiden oluşan Senatus’da söz sahibi olabilmek, önceleri yalnızca patricilere ait bir ayrıcalıktı; daha sonra, aynı hak pleblere de tanınmıştır.³⁷ Üyeleri, yüksek memurluk yapmış, tecrübeli politikacılardan seçilen Senatus, yavaş yavaş memurluk aristokrasisinin -nobilitas- bir organı haline gelmiştir. Aristokratlardan oluşan bu meclisin yetkileri, özellikle cumhuriyet döneminde genişlemiş ve neredeyse devleti idare eder hale gelmiştir. Böylelikle memurlar da, devletin icra organlarını oluşturmuşlardır.

³⁴ Polybios, VI, 53,5; Livius, XIII, 40,4.

³⁵ Barrow, R, H, Romans, 1949, s.38.

³⁶ Diodoros, XVI, 36,4; Cicero, De re publica, II, 22, 39.

³⁷ Livius, II, 21, 14; Alföldi, A, Early Rome and Latin, 1963, s.80,93.

2.2. Halk Meclisleri

Roma Devleti'nde vatandaşların toplumun belirli işlerini yürütmek üzere toplanıp, yasalar çıkardığı halk meclisine “comitia” denilirdi. Comitialar üçe ayrılırdı:

1. Comitia Curiata

Romulus'un, Roma halkı arasında yaptığı ayrıma dayandırılan ve her biri patrici kökenli on soydan oluşan meclisin genel adıdır³⁸. Krallık zamanında kurulan bu meclis, önceleri konsülleri³⁹ seçmekle ve yüksek mahkeme görevini icra etmekle sorumlu tutulmuştur⁴⁰. Zamanla, görev ve sorumlulukları genişletilerek; yüksek memurlara emretme yetkisi -imperium- vermek, vasiyetlere ve evlat edinmelere tanıklık etmek, rahiplerin resmi olarak göreve başlamalarına onay vermek gibi, daha kapsamlı bir hale getirilmiştir.⁴¹ Cumhuriyetin sonlarına doğru da politik anlamdaki önemini yitirerek, yalnızca patricii sınıfını ilgilendiren bir meclis halini almıştır.

II. Comitia Centuriata

M.Ö. 450 yılında, esasen askeri ve mali zorunluluklar sonucu kurulan bu meclis, Patrici'ler ve Pleb'lerin de dahil olduğu, mal-mülk sahibi Roma vatandaşlarının orduya hizmet etmelerini sağlamak amacıyla, halkı beş kısımda değerlendirmiştir.⁴² Cumhuriyet döneminin sonuna kadar, konsüller, censorlar, praetorlar, aediller, tribuneler ve diğer yüksek memurlar bu meclis tarafından seçilmiştir.⁴³ İhanet ve ceza davalarına bakmak, kanun koymak, savaş ve barış kararı almak da meclisin görevleri arasındaydı⁴⁴; ancak verilen tüm kararlar için Senatus'un, ön olurluğu -patrium auctoritas- almakla yükümlüydüler. Örgütsel ve sayısal yapısı, yoksuldan çok

³⁸ Cicero, de Republica, II, 14; Livius, I, 13.

³⁹ D.H., II, 12.

⁴⁰ Cicero, Fam., I, 9, 25; Cicero, Att., IV, 17; Livius, V, 52.

⁴¹ D.H., II, 12. Cicero, De Rep. II, 9-16;

⁴² Livius, VIII, 11, 2, 15; Alföldi, A, a.g.e., 1963, s.6,44; Fritz, V, K, Roman History, 1975, s.196.

⁴³ Livius, II, 56, 2; Giardiana, A, The Romans, 1989, s.40.

⁴⁴ Atlan, S, Roma Tarihi'nin Ana Hatları, I. Kısım Cumhuriyet Devri, 1970, s. 75.

zengin vatandaşların temsiline olanak sağlayan bu meclis, daimi mahkemeler kuruluncaya kadar cinayet davalarına da bakmıştır.

III. Comitia Tributa

Comitia Tributa, pleblerin haklarını patricilere karşı korumaya çalışıp, çeşitli kararlar aldıkları meclistir.⁴⁵ Comitia Tributa, Comitia Centuriata'nın yanında, birbirine eşit hukuki haklara sahip, ikinci bir halk meclisi olmuştur.⁴⁶ Söz konusu Pleb meclisinin kararları -plesbiscita-, bütün halk meclislerinde çıkan kanunlara -leges-eşit tutulmuştur.

İmparatorluk dönemine gelindiğinde, Roma topraklarının aşırı genişlemesi, uzak bölgelerde yaşayan Roma vatandaşlarının bu meclislere katılımını giderek güçleştirmiştir. İmparator Augustus'un Roma dışındaki vatandaşlara bulundukları kentlerde oy kullanabilme kolaylığı getirmesi ise, düşünülenin aksine meclislerin önemini yitirmesine neden olmuştur.⁴⁷

⁴⁵ D.H., VI, 89; Livius, III, 55, 6-7.

⁴⁶ D.H., IV, 14, 1; Diodorus, XX, 36,4; Livius, IX, 46, 11-12.

⁴⁷ Syme, R, Roman Revolution, 1939, s.385.

2.3. Yürütme Organı ya da Bürokratik Yapı

Roma bürokrasisinde icra organını daima memurlar oluşturmuştur. Başlangıçta memuriyet hakkı kazanabilmek için, otuz yaşını doldurmuş, iyi hali bilinen ve Roma yurttaşlığına sahip biri olmak yeterli iken, sonraları askerlik yapmış olmak mevcut şartlara eklenmiştir.

Konsüllük ise, sahip olduğu imperium ve veto hakkıyla, Roma'nın en kuvvetli memuriyeti konumunu sürekli olarak korumuştur.⁴⁸ Sistemde aynı yetkiye sahip iki kişi konsül olarak atanmış ve her biri, diğerinin yaptığıının herhangi bir bölümüne ya da tamamına müdahale etme hakkına sahip olmuştur. Söz konusu memuriyetin görev süresi bir sene ile sınırlandırılmış⁴⁹, bu süre içerisinde konsüllere dokunulmazlık hakkı sağlanmıştır.⁵⁰ Ayrıca vergi koymak, adalet dağıtmak, asker toplamak ve orduya komuta etmek⁵¹ gibi son derece önemli vazifeler de konsüllerin yetki ve sorumlulukları arasında yer almıştır. Ancak Cumhuriyet Dönemi'nin sonlarına doğru, imperium yetkileri daraltılmış, bu geniş yetkilerden geriye kanun önermeleri vermek, Senatus ve comitia'ları toplantıya çağırmak, yapılan toplantıları yönetmek ve alınan kararları yerine getirmek kalmıştır.⁵²

Konsüllük makamının yanında, memurluklar arasında diktatörlük en önemli olanıydı. Diktatör, ülkenin genel bunalım anlarında, Senatus'un kararıyla, konsüllerden biri tarafından atanan ve konsüllerin bile geçici olarak emri altına

⁴⁸ Polybios, XXII, 4,14; Varro, LL, V,14; Lintott, A, The Constituon Of The Roman Republic, 1999, s.17.

⁴⁹ Cicero, Philippica, I, VIII, 19.

⁵⁰ Fritz, V, K, Roman History, s.210.

⁵¹ Polybios, VI, 12.I-8; Varro, LL, VI, 88-90.

⁵² Scullard, H,H, A History of Roman World, 1980, s.90.

girdiği kişiydi.⁵³ Belirli bir süre devleti tek başına yönetirdi. Ancak Caesar ve sonrasında diktatörlük, yerini üstü örtülü monarşiye bırakarak yok olmuştur.⁵⁴

Salt pratik gerekçeler sonucu, Cumhuriyet Dönemi'nde yaratılan bir başka memurluk ise, censor'luk idi. Önceleri, Roma'daki vatandaşların mülklerini kaydetmekle vazifeli bu memurların yetkileri, zamanla senatörlerin sicillerini tutup, genel ahlakı kontrol edip,⁵⁵ şehirdeki tapınakları, yolları, su kemerini, hazineyi ve gelir kaynaklarını denetleyebilecek şekilde genişletilmiştir.⁵⁶ Vatandaşlara yaşayış tarzlarına göre, nota ve ceza⁵⁷ -nota censora- verme hakkına da sahip olan bu memuriyet, Cumhuriyet Dönemi'nin sonunda önemini yitirmeye başlamıştır.

Praetor'luk önceleri, konsüller Roma dışındayken, onlara ait otoriteyi doldurabilmek amacıyla oluşturulan bir memuriyetti⁵⁸; ancak ilerleyen zamanda bu memuriyete adli bir görev de üstlendirilmiştir. Praetor'lar ikiye ayrılmıştır; praetor urbanus, praetor peregrinus. Praetor urbanus, Roma yurttaşları arasında meydana gelen uyuşmazlıkları; praetor peregrinus ise, Roma yurttaşları ile yabancılar arasında meydana gelen anlaşmazlıkları çözmekle yükümlü kılınmıştır.⁵⁹ Zamanla, praetorlar da önemini yitiren memuriyetler arasında anılmaya başlanmıştır.

Roma'da bürokratik yapıda alt sıralarda yer alan memurluklardan biri de quaestorluk'dur. Konsüller tarafından seçilen ve cinayet davalarına bakmakla yükümlü kılınan quaestor'lar, önceleri konsüllerin ve senato üyelerinin yardımcıları olarak atanmışlar,⁶⁰ giderek ayrı bir memurluk haline getirilmişlerdir. Hazine ve ma-

⁵³ Livius, II, 18; Cicero, Rep., LXIII, 56; Pliny. Ep.X, no.66.

⁵⁴ Syme, R, a.g.e.,1952, s.77.

⁵⁵ Livius, IV,8,1; Varro, LL, V,81; Seneca, Epistulae Morales, III, V, 81; Pliny, Ep. X, 57.

⁵⁶ Cicero, In Verrem, III, 3.

⁵⁷ Myriad, A, A History of Rome, 1950, s.142.

⁵⁸ Livius, XXIV, 9, 5; XXVII, 5,16; XXXIII, 21,19.

⁵⁹ Livius, XXV, III; Fritz, V, K, a.g.e., 1975, s.171.

⁶⁰ Livius, II, 41,1;III, 24, 1; Fritz, V, K, a.g.e., s.179.

liyeyle de ilgilenmişlerdir. İlerleyen zamanda her eyalet valisi, iâşe ve vergi toplamakla görevli birer quaestor atamaya başlamıştır.⁶¹

Yine ikinci derece memurluklar arasında yer alan aediles makamı, tribune'lerle praetor'lar arasında konumlandırılmıştır. Curule ve pleb aedilesler olarak da ikiye ayrılmışlardır.⁶² Aediles'ler tapınaklar, kamu yapıları, sokaklar, kanalizasyon sistemi ve su kemerlerinin bakımından, ulaşımın düzenlenmesinden, kamu düzeninin sağlanmasından, yangınlara karşı önlem alınmasından, pazarların denetiminden, ölçü ve tartıların doğruluğundan, halka açık bazı oyunların düzenlenmesinden sorumlu tutulmuşlardır.⁶³ İmparatorluk dönemiyle beraber yetkileri azalmıştır.

Halk tribunu denilen, dokunulmazlığa sahip memuriyet, yüksek memurluklardaki aristokratların, pleb sınıfına karşı keyfi ve zorba davranışlarını engellemek ve pleblerin hak ve menfaatlerini korumak için kurulmuştur.⁶⁴ İmparatorluk dönemine gelindiğinde, yetkisiz hale gelen tribune'lerin ömür boyu tribune'lik -tribunicia potestas- hakkı da imparatora geçerek, onun gücünün önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Böylece kişisel dokunulmazlık elde eden imparator, kararları dilediği gibi veto edebilme, devlet organlarını toplantıya çağırabilme, yasa ve kararnameler öne-rebilme hakkına sahip olmuştur.⁶⁵

⁶¹ Cassius Dio, LIX,2,1.

⁶² Cassius Dio, XXXIV, 44,4-5.

⁶³ Cicero, In Verrem, II, 3, 215; Livius, VIII,15,1; Cassius Dio, LIII, 24; Syme; R, a.g.e., 1939, s.371.

⁶⁴ Livius, III, 55,6-7.

⁶⁵ Tacitus, Annales, III,16.

2.4. Roma’da Toplumsal Sınıflar

Roma’nın en eski toplum yapısında sınıflar, keskin bir şekilde birbirlerinden ayrılmıştır. En üstte “patriciler” denilen tam hukuklu vatandaşlar yer almıştır.⁶⁶

Ticaret ve mülkiyet hukuku, eşitliğe dayalı evlenme hakkı, aktif seçim hukuku, memur seçilme ve memurluk yapmak anlamına gelen pasif seçim hukuku, bir memurun diğer bir memur hakkında verdiği kararı temyiz etme hukuku ve silah taşıyabilmek patrici’lere verilen özel haklardandı.⁶⁷ Zamanla, mutlak güçlerini yitirmiş olmalarına rağmen, Roma’nın siyasi ve sosyal hayatında etkili bir sınıf olarak kalmışlardır.

Patriciler, Roma’ya yerleşmelerinden epey sonra, bölgelerini daha iyi savunabilmek ve güçlerini arttırabilmek amacıyla, çevre köylerden gelenlere, yani pleb’lere, yerleşme izni vermişlerdir.⁶⁸ Oy hakkı olmayan vatandaş anlamına gelen, cives sine suffragio da denilen bu insanlara⁶⁹, askerlik yapmak dahi yasaklanmıştı. İlerleyen dönemlerde, serbest kalan yandaşların da -cliens- katılımıyla sayıları bir hayli artmıştır. Yandaşlar, fetih ve istilalar veya ekonomik sebeplerle vatandaşlık haklarını kısmen kaybetmiş; buna rağmen, çeşitli hizmetler yapmaya söz vererek, aile reisinin himayesine giren kişiler olarak tanımlanmıştır.⁷⁰ Neleri varsa hepsi, kendilerini koruyan ve patronus diye isimlendirilen efendilerine ait kabul edilmiştir.⁷¹ Yandaşların katılımıyla sayıları artan pleb’ler, savaşlara katılmadıkları için servetlerini arttırarak güçlenmiş ve haklarını kazanmışlardır.⁷²

⁶⁶ D.H.,II,57,4; Livius, I, 8,7.

⁶⁷ D.H.,V,12-13; Livius, II, 1.

⁶⁸ Livius, II, 21, 14; Alföldi, A, Latomus IV,1963, s.80.

⁶⁹ Diodoros, XVI, 36, 4; Livius, VII,19;

⁷⁰ Livius, II, 35,1.

⁷¹ Livius,II, 56, 1; Fritz, V, K, a.g.e., 1975, s.199.

⁷² D.H., X, 1; Livius, III, 31; Cassius Dio, XII, 24, 5; 31, 2. Pliny, N.H., XVIII, 3,12.

Pleb'ler ve patrici'lerin karışmasından yeni bir aristokrasi sınıfı oluşmuştur. Doğuştan asiller ve toprak zenginleri yerine, babaları çeşitli devlet memurluklarında bulunmuş aileler, yani hizmet asilleri aristokrasisi ortaya çıkmıştır. Konsüllük veya censorluk memuriyetlerinde bulunan patrici ve pleb aileleri aristokrasiyi temsil ettikleri için bu sınıfa nobilitas denilmiştir.⁷³ Savaşta ve barışta halkın sempatisini kazanan yeni adamlar -homines novi- söz konusu sınıfa dahil olarak, aristokrasiyi devamlı yenilemişlerdir.⁷⁴ Homo novus'a verilebilecek en iyi örneklerse, Scipio'lar ve Cicero'dur.⁷⁵ Sanılanın aksine bu adamlar daima aristokrasi ve gelenekleri savunup, halkı göz ardı etmişlerdir.⁷⁶ Homo novuslar imparatorluk döneminde de siyaset hayatında etkin rol oynamışlardır. Tiberius'un iktidarı sırasında Moesia valiliğini yapan C. Poppaeus Sabinus örneklerden biridir.⁷⁷

Atlı sınıf -equites-, zengin ve nobilitas tabakasına dahil olan kişilerden oluşmuş askeri amaçlı bir sınıf olarak sahneye çıkmıştır. Senatörlerin aksine, ticari ve mali işlerle uğraşmışlardır. Vergilerin iltizamı ve devlet yapılarının taahhüdü ile ilgilenmişlerdir.⁷⁸ Eyaletlerin kamu arazilerini, maden ve taş ocaklarını işletmişlerdir. Savaş alanlarında daha çok yabancı askerlere gereksinim duyulduğundan atlı sınıfa ait kimseler çoğu kez karargâh subaylığı yapmışlardır.

Roma'da, savaşlarla beraber kölelerin sayıları artınca, yaptıkları işlerdeki başarılarıyla kendilerini gösteren kölelere özgürlükleri geri verilmiştir. Cumhuriyet devrinde ne memuriyetlere seçilebiliyorlar, ne de askerlik yapabiliyorlardı.⁷⁹ Azatlılar, devletin üst kademelerinde hizmet etme yetkisini, ancak imparatorluk dö-

⁷³ Syme; R, a.g.e., 1939, s.10.

⁷⁴ Livius, IX, 46; X, 15,7.

⁷⁵ Cicero, Pro Plancio, XXV, 60.

⁷⁶ Syme, R, Roman Revolution, 1939, s.11, 419.

⁷⁷ Tacitus, Annales, I, 80; Cassius Dio, LVIII; 25,4.

⁷⁸ Cicero, Ad. Att., II, 3, 2-3; Alföldi, A, a.g.e., 1963, s.160.

⁷⁹ Livius, IX, 46.

nemine gelindiğinde kazanabilmişlerdir. Augustus'tan itibaren, imparatora bağılı olarak görev yapan devlet memurları sınıfına dönüşen azatlılar, önceleri imparatorun azatlıları -Augusti libertini- adıyla anılmış, son derece önemli vazifelerle görevlendirilmişlerdir. Asia eyaletinde maliye procurator'luğuna (procurator fisci provinciae Asia) kadar yükselebilmeleri bahsi edilen önemli vazifeler için örnek teşkil etmektedir.⁸⁰

⁸⁰ İplikçioğlu, B, Ephesus Yazıtları Işığında Asia'daki Atlı Sınıfı, 1993, s.19.

2.5. Principatus Yönetimi

Octavianus, Actium Zaferi'nden (M.Ö.31) hemen sonra, Roma'da tek adam olup, kontrolü ele geçirmiştir.⁸¹ Romalılık idealini yücelterek, önceliği ahlaksal kural ve davranışları ıslah etmeye verip, ödevle bağlılık duygusunu canlandırmıştır.⁸² Sayısal çoğunluğu düşünüp, orta sınıfı etkisi altına alarak, onlar arasından dürüst yöneticiler ve eyalet valileri seçmiştir. Plebleri korumuştur.⁸³ Bütün bu çabalarının sonucunda ise, Roma'da tek adam olmayı başarmıştır.⁸⁴

Octavianus, Julius Caesar'ın başına gelenlerden ders alarak, iktidarını ilan etmekte acele etmeyip, anayasaca kabulü yoluna gitmeyi denemiştir.⁸⁵ İktidarının temelini, imperium ve tribunluk yetkilerine dayandırmıştır. Tribunus yetkisini ölünceye kadar elinde tutarak, hem dokunulmazlık elde etmiş, hem de bütün memurlar ve meclislerin kararlarına karşı müdahale hakkına, yani *ius intercedenti*'ye sahip olmuştur.⁸⁶ Aynı zamanda sahip olduğu tribunluk hakkı da ona kutsallık sağlamıştır.

İktidarını güçlendirmek için M.Ö. 33 yılında İtalya ve batı eyaletlerindeki askerler başta olmak üzere diğer tüm memurlardan⁸⁷, Actium Zaferi'nden sonra da, doğu eyaletlerinden bağlılık andı almıştır.⁸⁸ Hatta aile üyeleri bile ona bağlılıklarını sunmuşlardır. Asker ve subaylardan aldığı bağlılık andına gerekçe olarak, ordunun başı olmasını göstermiştir. Eyaletlerde bulunan bütün ordulara, prokonsül imperium yetkisi sayesinde emir verebilmiştir. Ordunun başındaki adam olmasına karşın, orduyu bizzat komuta etmek yerine, çok güvendiği kişilere savaşı yönetme yetkisi ver-

⁸¹ Cassius Dio, XXXIX, 41, 6; Syme, R, a.g.e., 1952, s. 276.

⁸² Galinsky, K, Augustan Culture, 1942, 10.

⁸³ Syme; R, a.g.e., 1939, s.322.

⁸⁴ Tacitus, Annales, I,1.

⁸⁵ Cassius Dio, LIII, 16,7.

⁸⁶ Res Gestae, XXXIV, 6,21-23; Cassius Dio, LI, 19,6; Fritz, V, K, a.g.e., 1975, s.304.

⁸⁷ Res Gestae, XXV; Syme; R, a.g.e., 1939, s.278.

⁸⁸ Res Gestae, XXV.

meyi tercih etmiştir. Tiberius’u, Pannonia’ya* yollaması bu durumu ispatlayacak güzel bir örnektir.⁸⁹

Octavianus, rahipler sınıfının da başı anlamına gelen Pontifex Maximus unvanını aldıktan sonra, kendisine ilk vatandaş anlamında “princeps”, vatanın babası anlamında “pater patriae” ve başkomutan anlamında “imperator” unvanları verilmiştir.⁹⁰ Ayrıca Senatus tarafından, Augustus’un ölümünden sonra kutsal kelimesiyle aynı anlamda kullanılan “Augustus” adıyla onurlandırılmış, kendi seçtiği unvan olarak da Caesar’ı kullanmıştır. Kendisine her zaman “princeps civitatis” denilmesini istemiştir. Bu davranış ona, tam da istediği gibi bir yönetim şeklinin yollarını açmıştır. Görünüşte gücü yoktu; ama devletin tüm otoritesi kendisine aitti.⁹¹ Gerçekte yönetime uygun görülen ad “principatus” rejimi idi. Principatus yönetim biçimine göre; Roma Devleti’nin idaresi, Senatus ile imparator arasında paylaştırılmış bir tür örtük düalizm rejimi idi.⁹² Bu rejimin altında ne gücünü ne de otoritesini tarif etmiştir.

Augustus, Antonius’u yendikten sonra cumhuriyeti yeniden düzenleme işiyle ilgili olarak Senatus ve yüksek memurları çağırarak, devleti beraber yönetme arzusunu dile getirmiştir.⁹³ Görünüşte, cumhuriyetin hiç bir kurumuna dokunmamış; fakat yavaş yavaş tüm önemli kurumların yetkilerini kısıtlamaya ve kendisinde toplamaya başlamıştır.⁹⁴ Nobilitas’ların Roma’yı iyi yönetemediğine inanan Augustus, bu sınıfa Roma yönetiminde söz hakkı tanımıştır. Hatta atlı sınıfa mensup bazı aileleri kayırmıştır.⁹⁵ Sonuçta, Augustus’un, yeni sisteminin kilit noktası olmayı ba-

* Pannonia: Macaristan’ın batısı, Avusturya’nın doğusu, Slovenya ve kuzey Yugoslavya’dan oluşan Roma eyaleti.

⁸⁹ Res Gestae, III, 4; Cassius Dio, LI, 25.

⁹⁰ Res Gestae, XXXIV.

⁹¹ Jones, A, H, M, Augustus, 1970, 81; Syme, R, a.g.e., s.38.

⁹² Syme; R, a.g.e., 1939, s.2; Aymard, A, Boyer, A, J, Rome Et Son Empire, 1954, 269.

⁹³ Suetonius, Tiberius, XXVIII, 2; Christansen, E, A History of Rome, 1998, s. 123.

⁹⁴ Cassius Dio, LVI, 43, 4

⁹⁵ Tacitus, Annales, III, 30.

şarmışlardır.⁹⁶ Bu sınıfa mensup kişileri önemli görevlere getirmiştir.⁹⁷ Mısır valiliği- Praefectus Aegyptus- gibi.

Augustus, cumhuriyetin kurumlarını hiç bir direnişle karşılaşmadan, kendi istekleri doğrultusunda yeniden düzenlemeyi başarmıştır. Bunu kolaylıkla gerçekleştirebilmesinin bir sebebi de, kendisinin iktidarı başlamadan evvel imparatorluk genelinde memurlara, özellikle de eyalet valilerine duyulan güvenin sarsılmış olmasıdır. Öte yandan bu yeni yönetim senatörler tarafından hemen benimsenmiştir; zira genişleyen Roma Devleti'nin işleriyle uğraşmayacakları gibi, ayrıcalıklarını da kaybetmeyeceklerdi.

Sözde cumhuriyet rejiminin savunucusu olan Augustus, pratikte tıpkı bir kral gibi kendine ardıllar aramıştır. Kendi oğlu olmadığı için önce kız kardeşinin oğlu Marcellus'u daha sonra, kızı Julia'nın çocukları Gaius ve Lucius Caesar'ı evlat edinmiş, ancak hepsi ölünce, üvey oğlu Tiberius'u ve torunu Agrippa Postumus'u M.S. 4 yılında evlat edinmek zorunda kalmıştır.⁹⁸ Üvey oğlu Tiberius, Augustus'un ölümünden önce, Senatus tarafından tribunus'luk yetkisiyle tahta ortak edilmiştir.⁹⁹ Augustus ise yetkisini, hukuksal olmasa da uygulamada oğlu Tiberius'a miras olarak bırakmıştır.

Senatusun gücünü kısıtlayarak, hazineyi de kontrolü altına almıştır. Gelir ve gideri belirleyebilmek için Roma Devleti'ne dahil olan tüm topraklarda, sayım yaptırıp, buna bağlı olarak vergileri düzenlemiştir.¹⁰⁰ Gelir-gider dengesi, yıllık

⁹⁶ Syme; R, a.g.e., 1939, s.355.

⁹⁷ Tacitus, Annales, III, 30; İplikçioğlu, B, "Ephesus Yazıtları ışığında Principatus Dönemi Atlı Sınıfı Devlet Kariyeri", T.T.K. 10. Kongre, 1986, s.630.

⁹⁸ bk. s.42; Suetonius, Augustus, XXIII; Garzetti, A, From Tiberius To The Antonines, 1974, s.8.

⁹⁹ Velleius Paterculus, II, 104,2.

¹⁰⁰ Scullard, H, H, From The Gracchi To Nero, 1959, s.220.

olarak yayımlanan bilançolarda gösterilmeye başlanmıştır.¹⁰¹ Sikke basmak için Gallia Lugdunum'da M.Ö. 15 yılında bir darphane kurdurtmuştur. Altın ve gümüş sikke basma yetkisini kendi kontrolü altına almıştır. Senatus'a ise S.C. (Senatus Consultum=Senato'nun kararı ile) lejandı taşıyan bakır ve bronz sikke basma yetkisi tanımıştır.¹⁰²

Hazineyi düzenleyerek, askeri hazine, hükümdarlık hazinesi ve kamu hazinesi olmak üzere üçe ayırmıştır: M.S. 6 yılında emekli askerler -veteranus- için oluşturulan askeri hazine -aerarium militare- miras ve satış vergileriyle beslenmiştir.¹⁰³ Bu hazine üç yıl praetor'luk yapıp, görevini tamamlamış kişiler tarafından idare edilmiştir; ama kontrol daima Augustus'da olmuştur.¹⁰⁴ Hükümdarlık hazinesi yani "fiscus" imparatora bağlı eyaletlerden bazen de Senatus'a bağlı eyaletlerden gelen vergilerle oluşmuştur.¹⁰⁵ Cumhuriyet Döneminde'de var olan ve iki quaestorun yönetimine bırakılan kamu hazinesi -aerarium- ise, M.Ö. 23 yılından itibaren yıllık olarak kura yoluyla seçilen iki praetor tarafından idare edilmeye başlanmıştır.¹⁰⁶ Bu hazine eyaletlerden alınan vergilerle oluşturulmuştur. Ayrıca, su ihtiyacını gidermek, tahıl stoklamak, kamuya ait bina ve yolların yapımında da kullanılmıştır.¹⁰⁷

Augustus, aynı zamanda ekonomi için yeni bir memuriyet olan procurator'luğu oluşturmuş;¹⁰⁸ onları tahıl dağıtımı, sikke basma ve madenlerin işletilmesi konularında yetkili kılmıştır. Procurator'lar, Senatus'a bağlı eyaletlerde, imparatorun mali danışmanı olarak ona bilgi vermişlerdir.¹⁰⁹ Augustus Roma'yı yöne-

¹⁰¹ Arnold, W, The Roman Provincial Administration To The Constantine The Great, 1914, s.102-103.

¹⁰² Suetonius, Augustus, LV, 1; Jones, A, H, M, a.g.e, 1970, s. 82.

¹⁰³ Res Gestae, XVI; XVII; Cassius Dio, LIV, 25,5.

¹⁰⁴ Garnsey, P& Saller, R, The Roman Empire, 1987, s. 22.

¹⁰⁵ Suetonius, Augustus, XX; Scullard, H, H, a.g.e., 1959, s.221.

¹⁰⁶ Cassius Dio, XXXXIII, 48; LIII,2; Tacitus, Annales, XIII, 29.

¹⁰⁷ Suetonius, Augustus, 37.

¹⁰⁸ Cassius Dio, LIV, 21.

¹⁰⁹ Strabon, XIII, 2,3.

tirken yeni memuriyetler ve ünvanlar oluşturmuştur. Muhafız alayı komutanı -prae-fectus praetoria-¹¹⁰, itfaiyeciler -vigiles-¹¹¹, polis müdürü -praefectus urbi-¹¹², Roma'nın tahıl ihtiyacını karşılayan memur -praefectus annonae-¹¹³, Roma valisi -prae-fectus- ve doğrudan hükümdarlık mülkü olan Mısır'ın valisi yani Praefectus Aegyptus'tur.

Sonuç olarak, Augustus üstü örtülü monarşiyi cumhuriyet kurumlarıyla desteklemiştir. Halk bile uzun zaman bu rejimi cumhuriyetin devamı olarak nitelendirmiştir. Yönetimini akla dayandıran Augustus, kurduğu bu sistem sayesinde Roma'da otoritesini zorlamalara başvurmadan geliştirip, halkın gözünde bir zorba olmamıştır.

¹¹⁰ Cassius Dio, LII,24.

¹¹¹ Cassius Dio, LV, 26; Syme, a.g.e., 1939, s.403.

¹¹² Cassius Dio, LV, 26; Tacitus, Annales VI, 11.

¹¹³ Cassius Dio, LV, 26; Tacitus, Annales, I, 7.

BÖLÜM III

EYALET SİSTEMİ

Provinciae terimi I. Pön Savaşı'ndan sonra (M.Ö. 264), Roma Cumhuriyeti'nin İtalya Yarımadası dışında fethettiği topraklar için kullanılmıştır. M.Ö.242 yılında Sicilia Roma'nın ilk provincia'sı olmuştur.¹¹⁴ Ancak Roma Devleti, deniz-aşırı olan Akdeniz fethinin ilk yıllarında belirgin bir provincia sistemi yaratamamıştır. Yetkileri sınırsız olan bir Roma yüksek memuru, fetihten sonra ele geçen bölgeyi saldırılara karşı savunmakla sorumlu tutulmuş, zamanla da bölgenin yönetimini üstlenmiştir.¹¹⁵ Kura yoluyla, eskiden konsüllük yapanlar prokonsül, praetorluk yapan kişilerse propraeor unvanlarıyla eyaletleri yönetmişlerdir.¹¹⁶ Roma'nın eyalet valisi konumundaki bu kişiler tıpkı Roma'daki yüksek memurlar gibi dokunulmazlığa ve imperium* yetkisine sahiptiler. Askeri, idari, siyasi, bazen de diplomatik yetkileri vardı. Ayrıca, eyalet valileri, eyaletin başyargııcı konumunda oldukları için, gerekli durumlarda yargıçlık yapabilmişlerdir.¹¹⁷ Herhangi bir eyalet valisi, emrindeki memurları atama ve değiştirme hakkına sahipti. Ancak eyalet valilerinin keyfi yönetimleri kontrol edilememiştir. Çünkü, eyalet valisi ya da eyaletteki yüksek bir memurun yolsuzluğu ve görevini kötüye kullanmasıyla ilgili başvurulacak tek makam görevlerini tamamlamalarından sonra, onları göreve atayıp alma hakkına sahip Senatus veya senatörlerden oluşan bir mahkemeydi. Eyaletlere, eyalet valisinin yanı sıra, ekonomiyle ilgilenecek bir quaestor, müşavir ya da danışman olarak görev yapacak birkaç da senatör yollanmıştır.

¹¹⁴ Scullard, H, H, A History Of The Roman World, 1935, s.180

¹¹⁵ Demircioğlu, H, "Roma Devleti'nin Eyalet Sistemi Hakkında", Tarih Araştırmaları Dergisi, 5. cilt, sayı, 8-9, 1967, s.443.

¹¹⁶ Livius, XXX, 1, 1-2; XXXII, 1, 1-2; Cicero, In Verrem, I-34; Kuntz, V, K, a.g.e., 1975, s.181

* Imperium: Emretme Yetkisi.

¹¹⁷ Scullard, H, H, a.g.e., 1959, s.184.

Eyalet yönetiminde uygulanan kanunlar her eyalet için farklıydı. Kanunlar, her eyaletin kendi yapısına göre Roma tarafından oluşturulmuştur. Bahsedilen kanunlar, eyalet dahilindeki şehirlerin ve halkın Roma'ya olan sorumlulukları ile Roma'nın bu topraklardaki haklarını içermektedir.¹¹⁸ Bazı durumlarda, eyalet haline getirilen topraklarda, yaşayanlarla ilgili sorunlarda kendi kanunlarını kullanma izni verilmiştir. M.S. 33 yılında, Hz. İsa Yahuda Eyaleti'ndeki yerel meclis tarafından yargılanmıştır.¹¹⁹ Eyalet valisi olan Pontius Pilate bu konuda son söz hakkına sahip olsa da, yine bu meclisin kararını uygulamış, ve hakkında verilen ölüm cezasını onamıştır.¹²⁰

Roma fethettiği topraklarda, daha önce hükmeden devletlerin siyasasını takip etmiş ve zorlamalara başvurmamıştır.¹²¹ Özellikle Doğu Akdeniz'de alınan topraklarda, Hellenistik devletlere yakın bölgelerde bariz bir şekilde bu siyasa göze çarpmaktadır. Bir eyaleti oluşturmadan önce, on kişilik bir komisyon ilhak etmek istediği bölgeye gidip, kurumlarını, kanunlarını, ekonomisi ve kültürünü incelemiştir.¹²² Gerekli koşullar oluştuğunda kendi topraklarına dahil etmiştir; ama zorlamalara başvurmayı tercih etmemiştir. Çoğu yerde yerel yönetim birimlerini ve memurlarını değiştirmemiştir. Anadolu'daki şehirlerde olduğu gibi. Eyaletleri eyaletin kendi ruhuyla fethetmiştir.¹²³ Ancak kendisi için tehlikeli olabilecek bölgelerde, kendi idare sistemini oluşturmuştur. Akhaia Roma'ya bağlandıktan sonra, sık sık ayaklanmalar çıkınca, şehrin surları yıkılmış, yönetim biçimi ve kanunları yok

¹¹⁸ Demircioğlu, H, a.g.e., 1967, s.454.

¹¹⁹ Tacitus, Annales, XV, 42; Tenney, F, A History of Rome, 1923, s.421.

¹²⁰ Tacitus, Annales, XV, 42.

¹²¹ Scullard, H,H, A History of The Roman World, 1935, 181.

¹²² Pliny, Ep. X, no.130.

¹²³ Arnold, W, a.g.e., s,124.

edilmiş, halk para cezalarıyla fakirleştirilmiştir. Kendisi için tehlikeli olmayacak hale gelince tekrar eski kanunlarını ve idare sistemini kullanmalarına izin verilmiştir.¹²⁴

Eyaletlerin konumları birbirinden farklıydı. Hatta aynı eyalet içindeki şehirlerin konumları arasında farklılıklar söz konusuydu. Roma Devlet'i divide et impera = böl ve yönet ilkesine göre hareket ettiği için, eyaletlerde bazı halklara özel imtiyazlar vermiş, bazılarına da sınırlamalar getirmiştir. Eyaletler çoğaldıkça durumlarına göre ayırmıştır. Kendi içişlerinde serbest ama dışişlerinde Roma'ya bağlı olan haraç veya vergi (stipendium, tributum) veren şehirlere civitas stipendiare (vergi-haraç veren şehir) denilmiştir.¹²⁵ Eyalet valileri de kanunlara dayanarak bu tip şehirleri kontrol etmişlerdir. Nadiren Roma Devlet'i kendi çıkarlarına uygun olacak bazı şehirlere özgürlük vermiştir. Vergi ve haraç ödemeyen hatta eyalet valisinin imperium yetkisinin dışında kalan şehirlerde mevcuttu ve bunlara civitas liberae (özgür şehirler) adı verilmiştir.¹²⁶ Bu tip şehirlerde statüleri bakımından bir kaç gruba ayrılmıştır: Roma'ya karşı yapılan herhangi bir saldırı esnasında, asker ve gemi yollamak zorunda olan bunun yanı sıra hakları ve hürriyetleri bir ittifakla (foedus) belirlenmiş olan şehirlerdi. Bu gruba ait olan diğer şehirler ise hürriyetleri Senatus tarafından belirlenmiş belli bir miktarda aidat öderlerdi.¹²⁷

Roma'nın egemen olduğu toprakların savunmasına yardımcı olmak amacıyla gönderilen hizmet süresi dolmuş askerlerin -veteranus- oluşturduğu koloni -koloniae- adı verilen yerleşim birimleri de mevcuttu.¹²⁸ İtalya'daki fakir Roma vatandaşları da

¹²⁴ Demircioğlu, H, "Roma Devleti'nin Eyalet Sistemi Hakkında", Tarih Araştırmaları Dergisi, cilt 5, 1967, s.449.

¹²⁵ Suetonius, Augustus, XXXXVII; Abbot, F, F, Johnson, A, C, Municipal Administration İn Roman Empire, 1921, s.41.

¹²⁶ Rich, J, Hadriil, A, W, Antik Dünyada Kırsal ve Kent, 2000, s.216.

¹²⁷ Abbott, F, F, Johnson, A, C, a.g.e., 1921, s.44.

¹²⁸ Levick, B, Roman Colonies in Southern Asia Minor, 1967, s.1; Grant, M, FITA, 1969, s.4-19.

kolonilere yerleştirilmiştir.¹²⁹ Roma Devleti, Anadolu’da da, koloniler kurmuştur. Pisidia ve Lykonía’da* ; Colonia Julia Augusta Felix Cremna, Colonia Julia Augusta, Comama, Colonia Julia Augusta Olbasa, Colonia Julia Augusta Parlais, Colonia Julia Felix Gemina Lystra¹³⁰, Galatia’da; Colonia Julia Augusta Felix Germanorum ve Kilikia’da; Colonia Julia Augusta Felix Ninica,¹³¹ Batı Anadolu’da Colonia Augusta Troadensium’ dur. Bu şekilde, Roma stratejik noktalarda, ileri karakollara sahip olmuştur. Koloniler Roma’daki yaşıntıyı kopya etmiştir. İdari yapı ve yönetim Roma’daki merkezi yönetime benzetilmiştir.¹³² Bu şekilde, Küçük Asya ve doğu eyaletleri zorlamalara başvurmada Romalılaştırılmaya çalışılmıştır.

Roma’nın gelir kaynakları vergilere dayanmıştır. Eyaletlerdeki, devlet mülkünden, yani *ager publicus*’tan alınan kira bedeli en önemli vergi kaynağıydı.¹³³ Kişi ya da baş vergisi “*tributum capitus*”¹³⁴ ve eyaletteki her toprak sahibinin mülkiyet hakkını tanımak üzere Roma’ya ödediği arazi vergisi “*tributum soli*” de gelir kaynakları arasında yer almıştır. Sicilia ve Asia gibi tahıl yönünden zengin olan eyaletlerden toplanan arazi vergisi, ürünün onda biri olarak -*decumae*- bazen de sabit bir tutara çevrilerek alınmıştır.¹³⁵ Asia Eyaleti’nde bu tip vergiler şarabın ya da yağın onda biri olarak *decumani* adı verilen vergi memuruna ödendiğine yazılı kaynaklarda rastlamaktayız.¹³⁶ Meyve satışının gelirinden belirli oranlarda yüzde alınması ve

¹²⁹ Suetonius, Caesar, XXXVIII, 62.

* Lykonía: Orta Anadolu’nun güneyinde, batısı Phrygia, doğusu Kappadokia, kuzeyi Galatia ve güneyi Toroslarla sınırlandırılmış bölge.

¹³⁰ Mommsen, T, a.g.e., 1909, s.337; Grant, M, FITA , 1969, s.302.

¹³¹ Magie, D, a.g.e., 1950, s. 464; II. cilt, s. 1327; Levick, B, Roman Colonies in Southern Asia Minor, 1967, s. 195-199.

¹³² Magie, D, a.g.e., 1950, s.415.

¹³³ Cicero, De Leg. Agr., I, 2; Arnold, W, Roman Provincial Administration, 1914, s.194.

¹³⁴ Livius, XXIV, 15; XXXIX, 7; 44.

¹³⁵ Cicero, In Verrem, II, 42; Arnold, W, T, a.g.e., 1914, s.198; Knibbe, D, Engelmann, H, EA, XIII,1989, s.203.

¹³⁶ Knibbe, D, Engelmann, H, EA, XIII,1989, s.199.

scriptura yani üzerinde hayvancılık yapılan arazilerden alınan vergilerde,¹³⁷ gelir kaynakları arasındaydı. Ayrıca Asia Eyaleti'nde denizden sağlanan canlı purpur böceklerini işleyenler de, gelirinin yirmide birini vergi olarak ödemek zorundaydılar.¹³⁸ Liman ya da gümrük vergisi¹³⁹ -portoria- ile her azatlamada alınan yüzde beş oranındaki vergi de -manumissio-¹⁴⁰, devletin diğer önemli vasıtalı gelir kaynaklarındandı.

Şehir ve taşra halkından vergi almak için iki ayrı metota başvurulmuştur. Vergi toplama işi bazı eyaletlerde atlı sınıfa mensup vergi toplamakla yetkin kılınan publicani'lere verilmiştir.¹⁴¹ Diğer bir vergi toplama biçimi ise ilkinde göre daha kolaydı. Şehirden toplanmış olan paralar Roma hazinesine yollanmıştır. Eyalet valisinin bu konuda hiç bir söz hakkı yoktu; yalnızca vergi mükelleflerini belirlemeye yetkili kılınmıştır. Bunun yanı sıra, eyalet valilerinin ve eyalet içine yerleştirilmiş askeri kıt'aların masrafları ile Roma Devleti'nin arasına çıkan talepleri de eyalet halkının omuzlarına yüklenmiş bir çeşit vergiydi. Bu yük Roma'nın vergi toplama metotlarıyla da zamanla ağırlaşmıştır. Özellikle vergileri tahsildarın topladığı eyaletlerde devlete belli bir miktarda para verip, sonradan halktan toplanan verginin bir kaç katını almışlardır. Hatta vergi toplamak için şirketler kurmuşlardır.¹⁴² Bu şirketlerse cumhuriyetin sonuna kadar halkı soymuşlardır. Senatus tarafından desteklendikleri için mahkemelerde bile yargıçlar tarafından kayırılmışlardır. Eyalet valilerinin desteklerini de almışlardır.¹⁴³ Hem tahsildarlar,

¹³⁷ Knibbe, D, Engelmann, H, EA, XIII, s.203.

¹³⁸ Knibbe, D, Engelmann, H, a.g.e., s.200.

¹³⁹ Pliny, N.H., XII, 31.

¹⁴⁰ Cicero, In Verrem, II, 72,74; Tacitus, Annales, XIII, 31; Cassius Dio, LV, 31; Bradley, P, Ancient Rome, 1990, s.457.

¹⁴¹ Cicero, Pro Plancio, XXIII; Syme, R, a.g.e., 1939, s.14; Talbert, R, J, A, a.g.e., s.145.

¹⁴² Cassius Dio, XXXII, 6,3; Syme, R, a.g.e., 1939, s.271.

¹⁴³ İplikçioğlu, B, a.g.e., 1986, s.630.

hem de valiler tarafından soyulan eyaletler vergi ödeyemeyecek hale gelmişler ve Roma için sadece birer yük olmuşlardır.

Roma'nın çıkarlarına ters düşen eyalet sistemi M.Ö. 27 yılında Augustus tarafından düzenlenmiştir.¹⁴⁴ Huzur ve barış içinde olanlar Senatus'a, yeni fethedilenler, savaş veya benzeri kargaşalar içinde bulunanlarsa imparatora bağlanmıştır. Senatus'a bağlı eyaletlerin yönetimini, senatörler arasından kura yoluyla seçilen prokonsül'lere; imparatora bağlı eyaletlerin yönetimini ise, imparatorun bizzat atadığı legati'lere bırakılmıştır.¹⁴⁵ Senatoya bağlı eyaletleri, Senatus tarafından kurayla seçilen eski konsüller, prokonsül ünvanıyla yönetmişlerdir.¹⁴⁶ Bazı durumlarda görev süresi Senatus kararıyla bir yıla kadar çıkmış, hatta daha da uzun olmuştur. Ayrıca eskiden praetor'luk yapmış kişiler, propraeor ünvanıyla eyaleti yönetmişlerdir.

İmparatora bağlı eyaletlerin valileri Augustus tarafından konsüllük veya praetor'luk yapmış kişiler arasından seçilmiş ve legatus ya da praefectus unvanlarıyla eyaletleri yönetmişlerdir.¹⁴⁷ M.Ö. 14 yılında eski konsüllerin yönettikleri imparatorluğa bağlı eyaletler şunlardır: Hispania'da Tarraconensis, Suriye, Senatus'un yöne-timinden çıkan Illyricum*, Moesia* (M.S. 6 yılında kurulmuştur) ve Yukarı ve Aşağı Germania (M.S. 9 yılında oluşturulmuştur). Praetor'ların yönettiği eyaletler ise şunlardır: Lusitania*, Aquitania*, Lugdunesis* ve M.Ö. 25 yılında

¹⁴⁴ Cassius Dio, LIII,2.

¹⁴⁵ Cassius Dio, LIII,12; Strabon, XVII,3.25.

¹⁴⁶ Millar, F, "The Emperor, The Senate and The Provinces", JRS LVI (1966), s.56-66.

¹⁴⁷ Cassius Dio, LIII, 13-14.

* Illyricum: Balkan Yarımadası'nın batı tarafındadır.

* Moesia: Kuzey Bulgaristan ile Makedonia arasında kalan bölge.

* Lusitania: Portekiz ile Batı İspanya arasında kalan bölge.

* Aquitania: Bugünkü Güney Fransa'da antik bir yerleşim yeri.

* Lugdunesis: Kuzeybatı ve Güney Fransa topraklarını içeren eski bir yerleşim yeri.

Amyntas'ın ölümünden sonra eyalet haline gelen Galatia. Doğrudan hükümdarın malı olan Mısır ise, atlı sınıfa mensup bir vali tarafından yönetilmiştir.¹⁴⁸

İmparatora bağlı eyaletlerde daha iyi yönetilmiştir. Çünkü imparatorun kontrolü altındaydılar. İmparatorun vekilleri, Senatus'a bağlı eyalet valilerinden aşağı bir konumda olmalarına rağmen, daha geniş komuta yetkileri vardır. Zira hem askeri hem de sivil otoriteye sahiptiler.

Zamanla eyaletlere imparatorun isteğine göre yöneticiler yollanmaya başlanmıştır. Tiberius Dönemi'nde Yahuda valisi olan Pontius Pilate eyaleti procurator olarak idare etmiştir.¹⁴⁹ Yetkisi prokonsül'lüktü ama memuriyetinin unvanı, eyaletlerde hazineye ait gelirin idaresiyle ilgilenen mali memurluk olan procurator'luktu.

Özetle, Roma, Cumhuriyet Dönemi'nde eyaletleri ağır vergiler altında ezmiştir. Eyaletlerdeki valilerin yönetimi keyfi olmuştur. Principatus Dönemi, eyaletlerde gelişme ortamı hazırlamıştır. Bu ortamın hazırladığı refah ve zenginlik M.S. ikinci yüzyılda kendini göstermiştir.¹⁵⁰ Augustus artık cumhuriyet devrindeki gibi eyaletlerin sömürülmesine gerek görmemiştir. Çünkü Roma ve İtalya'nın geleceğinin de büyük ölçüde eyaletlerdeki refah ve zenginliğe bağlı olduğunu anlamıştır.

¹⁴⁸ Res Gestae, XXVII; Tacitus, Annales, IV, 5.

¹⁴⁹ Demircioğlu, H, a.g.e., 1967, s.453; Lawrience, K, Roman Inscription, 1991, s.76-77. Sher, R, The Roman Empire Augustus To Hadrian, 1998, s.75, n.,39.

¹⁵⁰ İplikçioğlu, B, a.g.e., 1986, s.632.

BÖLÜM IV

TİBERİUS'TAN ÖNCE ANADOLU'DAKİ EYALETLER VE PROTEKTORATE KRALLIKLAR

4.1. Anadolu'daki Eyaletler

1. Asia eyaleti

Roma Doğu Akdeniz'de fetihler yapmaya başlayınca, Anadolu Yarımadası'nın jeopolitik konumunun kendisi için önemini anlamıştı. Zaman içinde Makedonia Kral'ı V. Phillip'in Kyklad* ve Miletos'u* zaptetmesi ve Seleukos Kral'ı III. Antiochos'un Anadolu ve Ön Asya'daki yayılımcı politikası yüzünden endişeye kapılan Rodos ve Pergamon Krallıkları Roma'ya elçiler göndererek, III. Antiochos ve V. Phillip'e karşı yardım istemişlerdir.¹⁵¹ Makedonia ile yakından ilgilenen Roma, Rodos ve Pergamon krallıklarından gelen yardım isteğini, doğuda güçlü bir devletin oluşmasını önlemek için kabul etmiştir.

Rodos ve Pergamon krallıklarının yardımı sayesinde Makedonia'yı yenip, bir anlamda Anadolu'ya ayak basmıştır. Anadolu'da doğrudan idari sorumluluk yüklenmeden kontrol edebilecek merkezlere sahip olup, dış siyaseti kendi isteği doğrultusunda yönlendirip, bu topraklardaki problemleri bir hakem gibi kendi çıkarına göre çözen Roma, zamanla bölgede siyasi baskısını arttırmıştır.¹⁵² Böl ve yönet ilkesini uygulayarak Anadolu'daki düşman krallıkları birbirine düşürmüştür. Kuvvetli olanı yıpratıp, zayıf olanı ise koruyarak bu topraklardaki siyasi dengeyi korumuştur. Bunun sonucunda artık Küçük Asya'daki büyük küçük tüm devletler

* Kyklad: Yunanistan'da, Attika yarımadasının güneyinde Ege denizine uzanmış adalar topluluğu.

* Miletos: Girit Adası'nda bir kent.

¹⁵¹ Polybios, XVI,1-12; bk.XVIII, 2,2-4;Diodoros, XXXVIII,5.

¹⁵² İplikçioğlu, B, Eskiçağ Tarihinin Ana Hatları II, 1992,s.59.

Senatus'un arzularına boyun eğip, isteklerini anlamak için Roma'ya elçiler yollamaya başlamışlardır.

M.Ö. 133 yılında III. Attalos, varisi olmadığı için, Pergamon Krallığına ait toprakları vasiyetname ile Roma'ya bırakmıştır.¹⁵³ Çünkü, bu topraklarda kontrolü sağlayabilecek yegane gücün Roma olduğuna inanmıştır.¹⁵⁴ Vasiyetname Roma tarafından kabul edilmiştir. M.Ö.129 yılında konsül Manlius Aquillius idari düzenlemeleri sonucunda, Anadolu'da ilk Roma eyaleti kurulmuştur.¹⁵⁵ Eyaletin toprakları, Mysia*, Lydia, Karia* ile Phrygia'nın* bir kısmını kapsamaktaydı.

II. Kilikia

Kilikia, Alanya Burnu'dan Suriye'ye kadar uzanır; kuzeyi ve batısı Toros Dağları, güneyi Akdeniz ile çevrilidir. Doğuda Suriye ile arasında Amanos Dağları yer alır.

Kilikia'da Hitit, Asur, Pers, Büyük İskender daha sonra Seleukos Krallıkları egemenlik sürmüştür. M.Ö. ikinci yüzyılda Seleukos Krallığı zayıflamaya başlayınca bölgede küçük prenslikler oluşmuştur. Olba Prensliği gibi.¹⁵⁶ Zamanla farklı statülere sahip sahil şehirlerinde ve Kilikia Trakheia (Dağlık Kilikia) ile birlikte Pamphylia ve Pisidia'ya da küçük prenslikler çoğalmış ve korsanlar bu topraklara yerleşmiştir. Hatta küçük korsan prenslikler kurulmuştur.¹⁵⁷ Roma'nın Doğu Akdeniz ile olan

¹⁵³ Diodoros, XXXIV; XXXV, 3; Strabon, XIII. s 624; Pliny, N.H., XXXIII,148; Allen, R,E, The Attalid Kingdom,1983, 176-177; Magie, D, Anadolu'da Romalılar, 2001, 67-68.

¹⁵⁴ Rostovtzeff, M, " Economic Polituque des Rois de Pergame" Anatolian Studies, 1923, s.359; Magie, D, Roman Rule in Asia Minor, 1950, cilt.I, s. 352.

¹⁵⁵ Strabon, XIV, 646; Justinus, XXXVI, 4.

* Mysia: Anadolu'nun kuzeybatısındadır. Kuzeyde Bithynia ve Propontis, güneyde Lydia, batıda Ege Deniz'i ile doğuda Phrygia ile sınırlı bölge.

* Karia: Güneybatı Anadolu'da Lykia ile İonia arasındaki bölge.

* Phrygia: Batısı Mysia, Lydia ve Karia, doğusu Galatia ve Lykonian (Orta Anadolu'nun güneyi), kuzeyi Bithynia, güneyi Pisidia ve Lykia (Güneybatı Anadolu'da Karia ile Pamphylia arasındaki ülke) ile sınırlandırılmış bölge.

¹⁵⁶ Strabon, XIV, s.672.

¹⁵⁷ Jones, A, H, M, The Cities of The Eastern Roman Provinces,1971, s.131.

mevcut ticaret bağları kesilmiştir. Romalılar uzun süre kendisi için hayati önem taşıyan bu sorunla ilgilenmemiştir. Korsanları yenip, Pamphylia, Pisidia, Phrygia ve Milyas'ın* dahil olduğu Kilikia Eyaleti'ni kurmuştur.¹⁵⁸ Kilikia eyaleti, Kilikia Pedias ve Kilikia Trakheia, Pamphylia, Pisidia, İsaoria ve Lykonias olmak üzere altı kısımdan ibaret olmuştur. M.Ö. 56 yılında Kilikia'ya Asia eyaletinden alınan ve Küçük Asya'nın batısından gelerek , Suriye'ye inen önemli bir askeri yolun üzerinde bulunan Laodeikea, Apameia* ve Synnada,* da eklenmiştir. Eyalete daha önce, Ptolemaioslardan alınan Kıbrıs'da dahil edilmiştir.¹⁵⁹

III. Pontus- Bithynia

Pontus ülkesi doğuda Kafkasya, batıda Kızılırmak, kuzeyde Karadeniz ve güneyde Ermenistan ile sınırlıdır. M.Ö. 281 yılında Lysimachus'u yenen Mithradates bu bölgeye gelip, bağımsızlığını ilan etmiştir.¹⁶⁰ Mithridates Eupator'a kadar Hellenizm Pontus'da etkili olmuştur. Roma'nın Küçük Asya'da günden güne daha fazla toprak elde etmesi ve memurlarının yaptıkları idari haksızlıklar ile ağır vergiler yerli halkta hoşnutsuzluğa sebebiyet vermiştir. Pontus Kral'ı Mithradates Eupator, Roma'ya karşı çıkıp, bu idareden memnun olmayan pek çok şehrin kendi tarafına geçmesini sağlamıştır. Korsanlarla anlaşarak denizcilikten hoşlanmayan Roma'ya karşı denizlerde üstünlük sağlamıştır. Kısa zamanda, Anadolu'nun batısına ve Hellas'a hakim olup, çok sayıda Roma vatandaşını katletmiştir (M.Ö.88).¹⁶¹ M.Ö. 64 yılında Pompeius, Pontus kralını kesin yenilgiye uğratarak, M.Ö. 88 yılından itibaren

* Milyas: Pisidia'da Termessos (Güllük) ile İsinde (Phrygia sınırında bir Pisidia kenti) arasında kalan bölge.

¹⁵⁸ Livius, LXVIII; Plutarchos, , XXX IV.

* Apameia: Phrygia'nın iki büyük kentinden biri. Afyon'un Dinar ilçesi.

* Synnada: Phrygia'da bir kent, Afyon'un Şuhut ilçesi.

¹⁵⁹ Cassius Dio, XXXIX, 12-16, 55-60; Plutarchos, XLIX, 7; Strabon, XII, 588.

¹⁶⁰ Diodorus, XX, III, 4.

¹⁶¹ Efes Akşamı olarak bilinir. Cassius Dio, XXX-XXXV 109, 89; Appianos, Mithradates, 22-23.

aralıklarla süren savaşa son vermiştir.¹⁶² M.Ö. 63 yılında Bithynia ile birleştirilmiştir.

Mithridates savaşlarından sonra, M. Antonius, Doğuda Azak Denizi'ne olan tarafta Polemo'ya Pontus Protektorate Krallığını kurdurtmuştur.¹⁶³ Bu krallık sayesinde Karadeniz kıyıları güvence altına alınmıştır. M.S. 38 yılında krallık sona ermiştir.

Bithynia, Anadolu'nun kuzeybatısındaki antik bölgedir. Doğuda Paphlagonia, güneyde Phrygia ve Galatia, batıda Mysia bölgesi ile Marmara Denizi ve Karadeniz'le çevrilidir. Trak kökenli Bitin kabilerinin kurduğu Bithynia, Lydia, Pers ve Seleukos Krallıklarının egemenliklerini tanımışlardır. M.Ö.279 yılında Lysimachus'u yenen Zipoetes Bityhnia'nın kurucusu sayılır.¹⁶⁴ Mithridates Eupator ile müttefik olmuştur. Ancak Mithradates'e ihanet edip, Roma tarafına geçmiştir. Son kral IV. Nicomedes (M.Ö.94-74) Bithynia'yı vasiyetle Roma'ya bırakınca, bu ülke Pontus'a dahil edilmiş, Pontus-Bithynia eyaleti kurulmuştur.

iv. Galatia

Galatia kuzeybatıda Bithynia, kuzeydoğuda Paphlogonia, doğuda Pontus, güneydoğuda Kappadokia ve batıda Phrygia bölgeleriyle çevrilidir.¹⁶⁵

Bölge adını, M.Ö. 278 yıllarında Bithynia Kral'ı I.Nikomedes'in çağırması üzerine¹⁶⁶ paralı asker olarak hizmet vermek üzere Anadolu'ya gelen Orta ve Batı

¹⁶² Appianos, Mithradates, 105; Anderson, J, G, C, “ Pompey's Campaign against Mithradates”, JRS, XIII (1922) , s.99-105.

¹⁶³ Syme, R, a.g.e., s.267; Scullard, H, H, a.g.e., s. 167.

¹⁶⁴ Diodorus, XIX 60, 3; Rostovtzeff, M, Hellenistic World, 1953, s.567.

¹⁶⁵ Strabon, XII, 567.

¹⁶⁶ Livius, XXXVIII,16; Strabon, XII, 566; Pausanias, X, 23,14 ; Magie, D, a.g.e., 1950, s.7; Demircioğlu, H, a.g.e., 1953, s. 339.

Avrupa kökenli Galatlar'dan almıştır. Bu halk üç büyük boydan oluşmuştur: Tolistobogiler, Tektosaglar ve Trokmiler.¹⁶⁷

Galat boyları üç şehir etrafında gruplaşmıştır.¹⁶⁸ Tolistobogiler; Pessinus (Balahisar), Tektosaglar; Ancyra (Ankara), Trokmiler; Tavion (Nefesköy).¹⁶⁹ Savaşçı bir halk oldukları için civardaki arazileri ele geçirip, eski sahiplerini yanlarında çalışmaya zorlamışlardır. Pergamon Kral'ı Attalos kendi devletinin ve Hellen şehirlerinin sınırlarına riayet etmek zorunda bırakmıştır ama Pergamon zayıfladığı zamanlarda tekrar Anadolu'ya korku salmışlardır.¹⁷⁰

Galatlar Mithradates Eupator'un ordusuna katılmışlardır. Ancak Mithradates Roma'ya yenilince, Galatlı soyluların çoğunu öldürtmüştür.¹⁷¹ İçlerinde Tolistobogiler'in lideri Deiotarus'un da bulunduğu az sayıda kişi bu katliamdan kurtulmuştur. Bu yüzden, Deiotarus, Roma'ya yardım etmiş ve en sadık müttefiği olmuştur. Yardımlarına karşılık olarak, Pompeius, Deitaoros'a¹⁷² Orta Anadolu'da geniş topraklar vermiştir. Sonuçta, kral unvanını alan Deitaoros, kısa zamanda topraklarını daha da genişleterek tüm Galatia'nın hakimi olmuştur.¹⁷³ M.Ö. 53 yılında kurduğu Galatia Krallığı, M.Ö.25 yılında, Amnytas'ın ölümüne kadar devam etmiştir.¹⁷⁴ M.Ö. 25 yılında, Augustus bizzat kendisine bağlı Provincia Galatia'yı

¹⁶⁷ Strabon, XII, 567,2; Livius, XXXVIII, 13, 16; Mitchell, S, Anatolia, Men and Gods in Asia Minor, 1993, s.84; Arslan, M, Galatlar, 2000, s. 75.

¹⁶⁸ Strabon, XII, 566;

¹⁶⁹ Strabon, XII, 567; Livius, XXXVIII, 19, 1; 24, 1.

¹⁷⁰ Polybius, V, 77, 2; Magie, D, a.g.e., 1950, s.101; Demircioğlu, H, a.g.e., s.340.

¹⁷¹ Appianos, Mithridates, 46; Magie, D,a.g.e., s.223.

¹⁷² Strabon, XII, 547.

¹⁷³ Appianos, Mithradates, 114.

¹⁷⁴ Amyntas'ın oğulları vardı ama Augustus bu toprakları onlara bırakmamıştır, bk. Res Gestae, XXVIII; Strabon, XII, 569; Cassius Dio, LIII, 26, 3; İnan, J, "Kremna Kazı Raporu", TAD, XIX-II, (1970), s.52.

oluşturmuştur.¹⁷⁵ Eyaletin bilinen ilk valisi M.Ö.22 yılına kadar bu görevde kalan Marcius Lollius olmuştur.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Ramsay, W, M, “Studies Roman Provinces Galatia”, JRS, XIV (1924), s.203

¹⁷⁶ Magie, D, a.g.e, 1950, I. cilt, s.459.

4.2. Protektorate Krallıklar

1.Kappadokia

Doğuda Armenia, batıda Galatia ve Lykonian, kuzeyde Pontus ve güneyde Kilikia ile sınırlanmış bölgedir.¹⁷⁷ M.Ö. 3. yüzyılın ortalarına kadar, Pers egemenliği altındaydı. III.Ariarathes Kappadokia'nın ilk kralı olmuştur.¹⁷⁸ Kappadokia halkı, Hellenizmden etkilenmiştir. Roma Anadolu'da etkili olmaya başladıktan sonra, daima bu siyasi gücün müttefiği olmuştur. Mithridates savaşlarında olduğu gibi.

Mithradates Eupator, Karadeniz kıyılarını aldıktan sonra, Kappadokia'yı ülkesine dahil etmeyi planlamıştır.¹⁷⁹ Bu yüzden isyan çıkartıp, kralı öldürtmüştür. Mithridates savaşları sonucunda, Armenia'dan toprak alan, Kappadokia sınırlarını genişletmiştir.

M.Antonius döneminde, Ariobarzanes'in dahil olduğu hanedan sona ermiştir.¹⁸⁰ Antonius stratejik açıdan önemli olan bu bölgeyi hakimiyeti altında tutmak istemiştir. Bunun üzerine, Pompeius'un oluşturduğu, Koman Pontika'daki* rahibin torunu Arkhealaus'u kral yapmıştır (M.Ö. 36).¹⁸¹ Krallık M.S. 17 yılına kadar devam edebilmiştir. Daha sonra bir Roma eyaleti olmuştur.¹⁸²

¹⁷⁷ Herodotos, I, 72, 76; V, 52; Strabon, XII, 534.

¹⁷⁸ Diodorus, XXXI, 19.

¹⁷⁹ Reinach, Mithradates Eupator, 1890, s.97.

¹⁸⁰ Strabon, XII, 540.

* Komana Pontika: Pontus bölgesi'nde, Kappadokia'daki Komana ile aynı ismi taşıyan ve aynı tanrıçanın kültüne sahip olan kent. bk. Strabon, XII, 557.

¹⁸¹ Cassius Dio, XLIX 32,3; Strabon, XII, 540; Magie, D, a.g.e., 1950, I.cilt, s.435; II.cilt, 1286, no.26.

¹⁸² Tacitus, Annales, II, 43.

ii.Amanos Yerel Krallığı

Amanos Dağları üzerinde, Kilikia'nın eyalet olmasından sonra kurulmuştur. Toros Dağları'nın güneyindedir. Issos Körfezi'nin * girişindedir.¹⁸³ Kilikia'yı Fırat Nehri'ne yaklaştırır.

Tarcondimotus, Pompeius'a yardım ettiği için, Hierapolis-Castabala'da* küçük bir krallık kurmasına izin verilmiştir.¹⁸⁴ Ancak çok uzun ömürlü olmamıştır. Tarcondimotus ölünce taht kavgası çıkmıştır. Bu fırsatı değerlendiren Roma, Amanos krallığını M.S.17 yılında, ilhak etmiştir.¹⁸⁵

iii. Kommagene

Kilikia'nın kuzeyinde, doğu sınırı Euphrates'e kadar uzanan, Seleukoslar'a ait bölge.¹⁸⁶ Batıda Kilikia ve kuzeyde Kappadokia ile çevriliydi.

Kommagene Krallığı, M.Ö. 162 yılında çökmekte olan Seleukos Krallığı'ndan ayrılarak, kurulmuştur. Toroslar'dan kuzey Suriye sınırına kadar olan bölgede hakimiyet kurmuştur.¹⁸⁷ Başkent Samosata Fırat'ın batı kıyısında ve Mezopotamya'ya gidilen yollar üzerinde olan istasyondur.¹⁸⁸ Kommagene, dağlarla hem Kilikia'dan hem de Kappadokia'dan ayrılmış durumdaydı.

Partlar ile Roma arasında tampon bir krallık olan Kommagene Roma'nın gücünden ustaca yararlanmıştı. Stratejik konumu dolayısıyla, Roma'nın doğuya

* Issos Körfezi: İskenderun Körfezi.

¹⁸³ Magie, D, a.g.e., 1950, s.377.

* Hierapolis-Castabala: Osmaniye Karatepe yolu üzerinde, antik bir kent.

¹⁸⁴ Cicero, Ad. Fam., XV, I, 2; Strabon, XIV, 676; Cassius Dio, LXIII, 1; Calder, W, M, "Colonia Caesareia Antiocheia," II, JRS (1912), s. 106; Head, B, Historia Numorum, 1911, s.735.

¹⁸⁵ Tacitus, Annales, II, 42;

¹⁸⁶ Strabon, XIV, 668.

¹⁸⁷ Magie, D, a.g.e., 1950, s.376.

¹⁸⁸ Charlesworth, M, P, Trade Routes and Commerce of the Roman Empire, 1924, s.76.

doğru genişlemesinde hayati önem taşımıştır.¹⁸⁹ M.S. 17 yılında III Antiochus Epiphanes ölünce, bir Roma eyaleti haline getirilmiştir.¹⁹⁰

iv.Armenia

Eskiçağda doğusunda Media*, batısında Kappadokia, kuzeyinde Kolchis* ve İberia*, güneyinde Suriye olan bölge.

Sırasıyla, Asur, Med, Pers, Büyük İskender ve Seleukos krallıklarının egemenlikleri altına girmiştir.¹⁹¹ Seleukos Kralı III. Antiochus, M.Ö. 212 yılında Armenia'yı prensler arasında ikiye bölmüştür.¹⁹² M.Ö. 95 yılında Tigranes tarafından yeniden birleştirilmiştir. Roma'nın Pontus ile savaşmasını fırsat bilen Tigranes, M.Ö. 83 yılında Ovalık Kilikia'yı almıştır.¹⁹³ Roma, Tigranes'e sığınan Mithradates'i vermediği gerekçesiyle, Armenia'ya saldırmıştır. Roma ile antlaşma yapmak zorunda bırakmıştır. Tigranes'in ölümünden sonra, Armenia Roma'ya bağlı protektorate bir krallık olmuştur. Armenia topraklarının bir bölümü de Parthlar tarafından ele geçirildiği için, Roma için adeta düşmana karşı savunma duvarı olmuştur. Krallık, zamanla doğu politikalarının yürütüldüğü ileri bir karakol haline gelmiştir.

v. Lykia

Güneybatı Anadolu'da Karia ile Pamphylia arasında kalan bölge.¹⁹⁴ Eskiden Milyas diye adlandırılan bölgedir.¹⁹⁵ Sırasıyla Persler, Büyük İskender, Kariyalı Mausolus, Ptolemaioslar hakim olmuştur. Lykia, M.Ö.190 yılında, Magnesia

¹⁸⁹ Fellman, R, Kommagene Antike Welt, 1975, s.38.

¹⁹⁰ Tacitus, Annales, II, 43.

* Media: İran'ın kuzeydoğusunda eski bir yerleşim yeri.

* Kolchis: Kafkas Dağları'nın güneyinde eski bir yerleşim yeri.

* İberia: Bugünkü Gürcistan.

¹⁹¹ Herodotus, VII, 73,79; Günaltay, Ş, Romalılar Zamanında Kappadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları, 1951, s.564.

¹⁹² Strabon, XI, 5, 23.

¹⁹³ Appianos, Syria, XXXXVIII; Plutarchos, Pompeius, XXVIII; Cassius Dio, XXXVI, 37.

¹⁹⁴ Strabon, XII,546; Herodotos, I, 171; 176.

¹⁹⁵ Herodotos, I, 173.

Savaşı'da Roma'ya yardım eden Rodos'a verilmiştir.¹⁹⁶ Fakat bölgede büyük bir direnişle karşılaşan Rodos, Batı ve Güney Lykia'yı egemenliği altına alabilmiştir.¹⁹⁷ Bu savaşı başarıyla sürdürebilmek için M.Ö. 180 yılında Lykia kentleri ortak bir savunma birliği kurmuştur. Daha önce Lykia'da federal bir devlet yapısı olduğuna dair kesin bir veri yoktur.¹⁹⁸

III. Makedonia Savaşı'nın bitmesiyle (M.Ö. 168/167) Rodos ile müttefikliği sona eren Roma, Lykia'ya bağımsızlığını geri vermiştir.¹⁹⁹ Lykialılar M.S. 43 yılına kadar kendilerine tanınan özgürlük ve demokrasi için Roma'ya şükranlarını sunmuşlardır. Kapitol'de devletin resmi tanrısı Jüpiter'e sunulan iki adak, Lykialılar'ın minnettarlıklarının bir işaretidir.²⁰⁰ Ayrıca tanrıça Roma'ya tapınım da bu dönemde başlamıştır.

Daima Roma'dan yana bir tavır sergilemişlerdir. M.Ö. 89- 85 yılları arasında Mithradates saldırıları karşısında Anadolu'daki bir çok şehrin aksine, Roma'nın yanında yer almıştır. Sulla Mithradates'i yendikten sonra, savaş sırasında Roma'ya olan sadakatlerinden dolayı, Lykia'ya dost ve müttefik unvanlarını vermiştir.²⁰¹ Vergi de vermediği düşünülmektedir. Çünkü, M.Ö. 75 yılında hazırlanmış olan Ephesos Gümrük Listesi'nde adı geçmemektedir.²⁰²

¹⁹⁶ Polybios, XXIII, 3; Livius, XXXVII, 56, 3; Şahin, S, Başgelen, N, Lykia İncelemeleri, 2000, s.131.

¹⁹⁷ Şahin, S, Başgelen, N, a.g.e., s. 131.

¹⁹⁸ Behrwald, R, Der Lykische Bund Untersuchungen zu Geschichte und Verfassung, 2000, s. 89.

¹⁹⁹ Polybios, XXX, 5,12; Livius, XXXXv, 45; Magie,D, a.g.e., 1950, s. 524.

²⁰⁰ Magie, D,a.g.e.,1950, s. 526.

²⁰¹ Appianos, Mithridates, 61.

²⁰² Knibbe, D, Engelmann, H, EA, XIII, s.199-223.

BÖLÜM V

TİBERİUS VE MERKEZİ YÖNETİM

Tez konusunun iyi anlaşılabilmesi için öncelikle Tiberius'un, kısa yaşam öyküsü, açıklanacaktır. Hem merkezi yönetimini, hem de eyalet yönetimini açıklamak için Tiberius'u tanımak gerekmektedir. İlk olarak, M.S. 14 yılında, tahta çıkana kadar olan hayat hikayesi ve eğitimi ele alınacaktır. Daha sonra, Tiberius'un saltanatı boyunca, İtalya'da ve eyaletlerde nasıl bir yönetim izlediği anlatılacaktır.

Tiberius'un M.Ö. 42 yılında Fundi'de doğduğuna inanılmaktadır, ama bu düşünceyi geçerli kılacak kaynak da yoktur.²⁰³ Geçerli olan görüş ise, sivil savaş esnasında Palatine Tepesi'nde bir evde M.Ö. 16 Kasım 42 yılında doğduğudur.²⁰⁴ Politika ile daha bebekken tanışmıştır.²⁰⁵ Babası Tiberius Claudius Nero, Caesar'ı desteklemiş ancak daha sonra, Perugia Savaşı'nda da Octavianus'un karşısında yer almıştır.²⁰⁶ M. Antonius'un yenilgiye uğraması üzerine, anne babası onu Roma'da bırakıp, önce Sicilya'ya, oradan Yunanistan'a kaçmışlardı. Tiberius ise Augustus yanlısı bir senatör tarafından evlat edinilmiştir. Tiberius üç yaşındayken çıkan afla ailesi geri dönmüştür.²⁰⁷

M.Ö.38 yılında, babası Tiberius Claudius Nero, Octavianus'un zoruyla, Livia'nın ikinci çocuğuna hamile olmasına rağmen karısından ayrılmıştır. Çok geçmeden Octavianus da karısından ayrılıp, Livia ile evlenmiştir. Bu evlilik

²⁰³ Suetonius, Tiberius, V.

²⁰⁴ Suetonius, Tiberius, V; Garzetti, A, a.g.e., s. 7; Scullard, H, H, a.g.e., 1963,s.268.

²⁰⁵ Suetonius, Tiberius, X-IX; Velleius Paterculus, II, 94 f; Cassius Dio, LIII, Iff.

²⁰⁶ Suetonius, Tiberius, 6; Garzetti, A, a.g.e., s.7; Mellor, R, From Augustus to Nero: The First Dynasty of Imperial Rome, 1990, s.169.

²⁰⁷ Levick, B, Tiberius the Politician, 1995, s.11-13.

sayesinde Octavianus cumhuriyetçi Claudius ailesinin de bir anlamda gücünü arkasına alarak, Roma siyasetinde daha da etkili hale gelmiştir.²⁰⁸

Tiberius bu evlilikten sonra, babasının yanında kalmıştır. Babası öldüğünde, henüz dokuz yaşında olan Tiberius cenazede babası için bir konuşma yapmıştır.²⁰⁹ Tiberius ve Drusus Augustus'un evine yerleşip, Augustus'un kızı Julia ve yeğeni Marcellus'la beraber yetiştirilmişlerdir.

Tiberius, Roma'da, kökeni Atina'da düzenlenen Dionysios festivaline dayanan şenlik ile gençlerin katıldığı ve sirkte yapılan Troy Oyunları'nı düzenlemiştir.²¹⁰ Babası adına forumda gladyatör yarışması ve büyükbabası için de, amfiteyatroda oyunlar organize etmiştir.²¹¹

Tiberius yaptıklarıyla, halkın gözünde giderek tahtın varisi durumuna gelmiştir. M.Ö. 23 yılında, henüz on dokuz yaşındayken, Roma'da quaestor olmuştur²¹² ve Ostia Limanı'na tahıl gelmesiyle ilgilenip, Roma'daki mısır kıtlığına çözüm bulmaya çalışmıştır.²¹³ M.Ö. 27 yılında Augustus ile birlikte Gallia'daki ileri karakolları teftişe giden Tiberius ve Marcellus, orada herhangi bir çarpışmaya katılmamalarına rağmen önemli deneyim kazanmışlardır. Dönüşte Tiberius Augustus'un amirallerinden olan Marcus Agrippa'nın kızı Vipsania Agrippina ile evlenmiştir.²¹⁴ Drusus adında bir oğulları olmuştur.

Tiberius, M.S. 14 yılında saltanatı başlayana kadar Roma dışında görevlendirilmiştir. Çünkü giderek artan popüleritesinin yanısıra, Cladius ailesinin

²⁰⁸ Garzetti, A, a.g.e., s.10.

²⁰⁹ Suetonius, Tiberius, VI.

²¹⁰ Suetonius, Tiberius, VII.

²¹¹ Suetonius, Tiberius, VIII.

²¹² Suetonius, Tiberius, VIII, 1; Cassius Dio, LVI, 17; Tacitus, Annales, III, 29,If; Ridley, R, T, s.394; Jones, A, H, M, Augustus,1970, s.53.

²¹³ Garzetti, A, a.g.e., s.11.

²¹⁴ Tacitus, Annales, I, 1; Suetonius, Tiberius, VII,1; Syme, R, Roman Papers,1951, s.29; Ridley, R, T, a.g.e., s.394; Garzetti, A, a.g.e., s.11; Shotter, D, Tiberius, 1992, s.8.

gücünü arkasına alan Tiberius, Augustus'un iktidarı için tehlike oluşturmaktaydı.²¹⁵ Bahsedilen görevlerden biri de, Tiberius'un M.Ö. 20'de, Armenia'ya gidip²¹⁶, Crassus'un Carrhae'da kaybettiği Roma sancaklarını²¹⁷ geri alıp²¹⁸ Tigranes'e Armenia Kralı olarak taç giydirmesidir.²¹⁹ Bu olay üzerine Roma'da, Armenia alındı lejandlı sikkeler basılmıştır.²²⁰ Bithynia üzerinden, Ancyra ve Kappadokia'ya geçip, protektorate krallarla görüşmüştür.²²¹ M.Ö. 16 yılında, praetor olmuştur²²² Aynı yıl, Augustus'la beraber Gallia'ya tekrar gitmiştir. Huzuru sağlayıp yönetmek için bir süre orada kalmıştır. M.Ö.15 yılında Raetia ve Vindelica'da savaşmıştır.²²³ M.Ö.13 yılında ilk kez konsül yetkisini almıştır.²²⁴ M.Ö.12 yılında Pannonia'da çıkan bir isyanı, Kuzey Makedonia'lı Scordisciler'in yardımıyla bastırmıştır.²²⁵ Aynı yıl Thrakia'da, ileride Suriye valisi olacak Calpurnius Piso ile birlikte savaşmıştır.²²⁶ Daha sonra Augustus'la beraber Gallia'ya bir sefere çıkmış ve Dalmatia'yı almıştır.²²⁷ Augustus'un yasaklamasına rağmen, askerleri arasında imperator olarak selamlanmıştır. Bu başarılarından dolayı M.Ö.9 yılının başlarında adına bir ovatio*

²¹⁵ Syme, R, a.g.e., 1939, s. 417.

²¹⁶ Cassius Dio, LIV, 8; Talbert, R, J, A, a.g.e., s.321.

²¹⁷ Strabon, XIV, 646; Scullard, H,H, a.g.e., s.124.

²¹⁸ Res Gestae, 27; Suetonius, Tiberius, IX, 2; Cassius Dio, LIV,8f; Tacitus, Annales, II, 1; Syme, R, a.g.e., s.397; Ridley, R,T, a.g.e., s.394; Garzetti, A, a.g.e., s.11; Hadrill, W, Augustain Rome, 1991, s.36.

²¹⁹ Cassius Dio, LIV, 9; Ridley, R, T, a.g.e., 384.

²²⁰ Hill, G, F, From Early Times To the Reign of Augustus, 1909, s.147- 148; Sachton, P, Augustus, 1998, s.127.

²²¹ Suetonius, Augustus, XXI, 3; Velleius Paterculus, II, 91, 1; Cassius Dio, LIV, 8,1; Levick, B, a.g.e., s.25.

²²² Cassius Dio, LIV, 10, 2.

²²³ Velleius Paterculus, II, 95; Cassius Dio, LIV, 22.

²²⁴ Res Gestae 12; Ridley, R,T, a.g.e., s. 394.

²²⁵ Cassius Dio, LIV, 31, 34, 36; Velleius Paterculus, II, 114,5; Suetonius, Tiberius, IX, 1; Res Gestae, 30; Syme, R, a.g.e., s.139; Garzetti, A, a.g.e., s.11.

²²⁶ Velleius Paterculus, II, 98, 114-116 ; Cassius Dio, LIV, 34, 5; Garzetti, A, a.g.e., s. 13; Syme, R, a.g.e., 1939, s.262.

²²⁷ Velleius Paterculus, II, 114, 5; Syme, R, a.g.e., 1951, s.136, 265.

* Ovatio: Eski Romalılar'ın ikinci derecede bir zafer için yaptıkları geçit töreni veya zafer alayı. Adına ovatio düzenlenen kişi başına mersinden yapılmış bir taç takardı.

düzenlenmiştir. M.Ö.9'da, Germania'da savaşırken,²²⁸ kardeşi Drusus ölmüştür. Cenazesinde etkili bir konuşma yapmıştır. M.Ö.7 yılında Cn. Calpurnius Piso²²⁹ ile beraber konsül olmuştur.²³⁰ Bir yıl sonra, TR. P. yetkisini beş yıllığına kullanmaya hak kazanmıştır.

Tiberius tahtın varisi olmak istemiştir. Bu yüzden, M.Ö.11 yılında, Augustus'un isteğine uyarak, babası gibi karısından ayrılıp, kızı Julia ile evlenmiştir.²³¹ Bir çocukları olmuş ama çok geçmeden ölmüştür.²³² Augustus kendine ardıl olarak önce kızkardeşi Octavia'nın oğlu Marcellus'u, seçmiş hatta evlat edinmiştir.²³³ Ancak Marcellus ölünce²³⁴, kızı Julia'nın, M. Agrippa ile evliliğinden olan oğulları Gaius ve Lucius Caesar'ı kendine ardıl olarak belirlemiştir. Tiberius sadece onların koruyucusu olabilmıştır. Bunun üzerine gönderilmek istendiği Armenia yerine Rodos'ta inzivaya çekilmeyi yeğlemiştir.²³⁵ Augustus bu hareketi torunu Gaius'un danışmanı Marcus Lollius gibi kişilerin de etkisiyle neredeyse ihanet olarak değerlendirmiştir.²³⁶ Kendi isteğiyle ayrıldığı Roma'dan Augustus'un izin vermemesi üzerine uzun bir süre geri dönememiştir.

Lucius M.S.2 yılında Marsilya'da, Gaius ise M.S.4 yılında Artagira kuşatmasında aldığı yara yüzünden Limyra'da ölmüştür.²³⁷ Tiberius ise M.S.2'de affedilip, Roma'ya dönmüştür ama sivil veya askeri hayatta görev almamıştır.

²²⁸ Velleius Paterculus, II, 2,95 Cassius Dio, LIV,22; Syme, R, a.g.e.,1951, s.265.

²²⁹ Shotter, D, "Cnaeus Calpurnius Piso, Legate Of Syria", Historia, XXII, (1973) s.229- 245.

²³⁰ Res Gestae, 16; Cassius Dio, LIV, 34; Ridley, R, T, a.g.e., s.394; Garzetti, A , a.g.e.,12; Ephesos Gümrük Listesi'nde Tiberius ve Piso'nun konsül olarak adları yer almaktadır. bk. Knibbe, D, Engelmann, Ephesos Gümrük Listesi, EA,XIV, 1989, s.199.

²³¹ Suetonius,Tiberius, VII, 2; Garzetti, A, a.g.e., s.8; Hadrill, W, a.g.e, 1991, s.39; Shotter, D, Augustus, 1992, s.10; Syme, R, a.g.e., s.262.

²³² Cassius Dio, LIV, 34,1; Suetonius, Tiberius, VII; Garzetti, A, a.g.e., s.8.

²³³ Suetonius, Tiberius, X; Syme, R, a.g.e., s.341.

²³⁴ Hadrill, W, a.g.e., s.8.

²³⁵ Suetonius, Tiberius, X,1; Cassius Dio, LV, 9; Garzetti, A, a.g.e., s.12

²³⁶ Syme, a.g.e., 1939, s.391.

²³⁷ Tacitus, Annales, I, 1; Suetonius, Tiberius, XII; Syme, R, a.g.e., 1951, s.264; Shotter, D, 1992, s.12; Hadrill, W, a.g.e. s.41; Borchardt, J, Limyra Zemuri Taşları, 1999, s.85.,

M.S.4’de Augustus, Tiberius ile kızı Julia’nın hayatta kalan tek oğlu olan Agrippa Postumus’u evlat edinmiştir.²³⁸ Tiberius artık Julius Caesar Augustus adını almıştır. Senatus tarafından on yıl için Tiberius’a TR.P yetkisi verilmiştir.²³⁹ Augustus Tiberius’un selefi olmasından asla memnun olmamıştır. Hatta şöyle demiştir: “Oğullarım Gaius ve Lucius öldü, taht ne yazık ki Tiberius’a kaldı.”²⁴⁰ Torunu Agrippa Postumus’a rağmen, Tiberius’un Roma’nın hem askeri hem de idari sistemini iyi biliyor olması ve bu tip görevlerde yer alması Augustus’u Tiberius’un ardıl olması konusunda ikna etmiştir.²⁴¹ Tiberius’un eğitimi de Augustus’un seçimini etkilemiş olabilir.

Tiberius çok küçük yaşlarından itibaren siyasetle iç içe olmuştur. Tahta çıkma hırsıyla büyüyen Tiberius iyi bir eğitim almıştır. Daha üç yaşındayken, hem Yunanca hem de Latince okuyup yazmıştır.²⁴² Dönemin ünlü şairlerinden biri olan Q. Caecilius Epirus’tan eğitim almıştır.²⁴³ Tarih, felsefe, heykel,²⁴⁴ bilim, resim²⁴⁵ ve retorik ile ilgilenmiştir. Rodos’a gittiğinde ünlü hatip Gadaralı Theodora’dan ders almıştır.²⁴⁶ İyi bir söz ustası haline gelmiştir. Roma’ya ihanet suçuyla yargılanan Kappadokia Kralı Arkhelaus’un, savunmasını yapmıştır.²⁴⁷ M.Ö.20 yılında Tralles’in, M.Ö. 12 yılında da, Laodicea, Thyatira* ve Chios’un depremden sonraki

²³⁸ Suetonius, LXV, 2; Shotter, D, 1991, s.17.

²³⁹ Suetonius, Tiberius, IX; Cassius Dio, LV, 9.

²⁴⁰ Suetonius, Tiberius, XXIII; Cassius Dio, LIV, 8; Akşit, O, Roma İmparatorluk Tarihi, 1985, s.63.

²⁴¹ Suetonius, Tiberius, XXIII; Cassius Dio, LIV, 8.

²⁴² Suetonius, Grammateus, XVII, 1; Levick, B, a.g.e., s.15.

²⁴³ Levick, B, a.g.e., s.16.

²⁴⁴ Cassius Dio, LV, 9, 61; Pliny, N.H., XXXIV, 62.

²⁴⁵ Suetonius, XXXXII, 2; Pliny, N.H., XXV, 70.

²⁴⁶ Suetonius, Tiberius, LVII, 1.

²⁴⁷ Suetonius, Tiberius, VIII, 1.

* Thyatira: Mysia’da bir kent (Akhisar).

isteklerini Augustus ve Senatus'a bildirip, bu şehirlerin iskan edilebilmeleri için gerekli desteği sağlamıştır.²⁴⁸

Tiberius'u Augustus'un isteği üzerine, kardeşi Drusus'un oğlu Germanicus'u evlat edindirmiştir. M.S.6 yılında, yeğeni Germanicus ile İlyricum'da* çıkan bir isyanı bastırmıştır.²⁴⁹ Adına yine bir zafer alayı düzenlenmiş ve askerleri tarafından imperator olarak selamlanmıştır. M.S.7'de Livia'nın da etkisiyle, Augustus, Agrippa Postumus'u, Planasia Adası'na* sürgüne yollamıştır.²⁵⁰ Artık Roma tahtının tek adayı olmuştur. M.S. 9-11 yılları arasında darp edilen bronz sikkelerde, Augustus olmadan tek başına, defne çelengi ile resmedilmiştir. Bu sikke, Tiberius'un gelecekteki iktidarının adeta bir göstergesidir.²⁵¹ M.S.12 yılında maius imperium* yetkisiyle ödüllendirilmiştir. Bir yıl sonra, Senatus Tiberius'a Augustus'unkine eşit TR. P. yetkisi vermiştir.²⁵² Böylece, ordu, eyaletler ve adli sistem üzerinde söz hakkına sahip olmuştur. Tiberius'a tanıdığı ayrıcalıklara rağmen, Augustus sürgüne yolladığı torunu Agrippa Postumus'un tahta çıkmasını istediği iddia edilmiştir.²⁵³

İlyricum'a doğru yola çıkmış ama çok çeçmeden Augustus'un hastalanması üzerine geri dönmüştür.²⁵⁴ Tarihi kaynaklara göre; ölümünden kısa bir süre önce, Augustus torununu, Planasia'da ziyaret ettiği için Livia, Tiberius'u kontrolü ele

²⁴⁸ Suetonius, Tiberius, VIII, 1.

* İlyricum: Adriyatik Denizi'nin kuzeydoğusu, bugünkü Slovenya ve Hırvatistan topraklarının bir bölümünü içerir.

²⁴⁹ Syme, R, "Some Notes On The Legions Under Augustus", JRS, XXIII (1933), s.26.

* Planasia Adası: Bugünkü İtalya'da Toskana Takımadaları'nda yer alan Pianosa Adası.

²⁵⁰ Tacitus, Annales, I, 1; Garzetti, A, a.g.e., s. 8.

²⁵¹ Howgego, C, Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi, 1998, s. 94.

* Maius Imperium: Roma'da imparatorluk döneminde hanedan mensubu kişilere verilen, eyaletlerdeki valilere, memurlara ve lejyonlara emretme yetkisi.

²⁵² Res Gestae, VIII, 4; Suetonius, Tiberius, XXI; Velleius Paterculus, II, 121; Ridley, R,T, a.g.e., s.394.

²⁵³ Tacitus, Annales, I, 2-5.

²⁵⁴ Tacitus, Annales, I, 5; Cassius Dio, LVI, 30; Suetonius, Tiberius, XI; Alslon, R, Aspect Of Roman History, 1998, s.26; Wells, C, The Roman Empire, 1984, s.96.

geçirsin diye çağırıştır.²⁵⁵ Hatta, Livia'nın Augustus'u zehirlemiş olduğu bile iddia edilmiştir.²⁵⁶ Taht üzerindeki söz hakkını koruyup sağlamlaştırmak için Augustus'a bir cenaze töreni düzenlemiştir. Kendisi de törende bir konuşma yapmıştır.²⁵⁷ Daha sonra, kendisi için tehlike oluşturabilecek Agrippa Postumus'u, çok güvendiği Gaius Sallustius Crispus'un yardımıyla öldürtmüştür.²⁵⁸ Hatta bunu ölmeden önce Augustus'un emrettiğini söylemiştir.

Augustus'un ölümünden sonra, tribunus yetkisini kullanarak Senatus'u toplantıya çağırıştır.²⁵⁹ Toplantıda Senatus mensubları Augustus'un vasiyetine göre²⁶⁰; Tiberius'dan, imparatorluğun başına geçmesini istemişlerdir.²⁶¹ Öyle anlaşılıyor ki, patricii kökenli Claduii ailesine mensub²⁶² Augustus'un kurduğu sistemi iyi bilen²⁶³ Tiberius bu teklifi reddetmek istese de²⁶⁴ Roma'ya olan bağlılığı yüzünden kabul etmiştir. Diğer taraftan Tiberius'un sadece rol yaptığı²⁶⁵ ve taht için elli altı yaşına kadar beklediğini dediği de tarihi kaynaklar da yer almaktadır.²⁶⁶

Roma İmparatorluğu'nun yönetimini üstlenen Tiberius'a Roma'daki üst düzey memurlar, askerler, eyalet yöneticileri ve ailesi bağlılık yemini etmiştir.²⁶⁷ Bu yeminin her sene tekrarlanmasına karar verilmiştir. Aslında bu and, sadece

²⁵⁵ Tacitus, Annales, I, 5; Alslon, R, a.g.e., s.26.

²⁵⁶ Tacitus, Annales, I,6.

²⁵⁷ Cassius Dio, LVI, 35.

²⁵⁸ Tacitus, Annales, I, 6; Suetonius, Tiberius, XXII; Cassius Dio, LVII, 3; Ridley, R, T, a.g.e., s.397.

²⁵⁹ Tacitus Annales, I-7,1; Suetonius, Tiberius, 23; Alslon, Aspects of Roman History, 1998, s.27.

²⁶⁰ Suetonius, Tiberius, 23; Alslon, R, a.g.e., s.28.

²⁶¹ Tacitus Annales, I,7; Garzetti, A, From Tiberius To The Antonines, 1974, s.16. Mommsen, T, A History Under The Empire, 1998, s.130.

²⁶² Suetonius, Tiberius, 3; Syme, R, a.g.e., 1939, s.431.

²⁶³ Mommsen, T, a.g.e., s.130; Alslon, R, a.g.e., s.28.

²⁶⁴ Velleius Paternulus, II, 12, 124; Alslon, R, a.g.e., s.28.

²⁶⁵ Tacitus Annales, I, 11-12.

²⁶⁶ Suetonius, Tiberius, 24; Cassius Dio, LVII, 24; LVII, 28,5.

²⁶⁷ Tacitus Annales, I, 7; Robinson, C, E, The Roman World, 1935, s.275; Mommsen, T, a.g.e., s.131; Alslon, R, a.g.e., s.28.

Tiberius'a değil, Augustus'un kurduğu sistemin ve Roma İmparatorluğu'nun devamı içindi.²⁶⁸

Bütün bu olaylar sonucunda, Tiberius Senatus'u danışmanı ve rehberi olarak kabul etmiştir.²⁶⁹ Hatta kendisini Senatus'un hizmetkarı olarak tanımlamıştır.²⁷⁰ Bu davranışında kuşkusuz Senatus'un kendisinden önce Roma mali ve siyasi politikasında sahip olduğu etkin statünün rolü büyüktür. Senatus ile ülkeyi yönetmeye başlayan Tiberius, zamanla Roma'da tek adam haline gelmiştir. Comitia'da yapılan memurluk seçimlerini Senatus'a aktarmıştır.²⁷¹ Praetor seçimlerinde on iki adaydan dördünü tavsiye etme hakkına sahip olmuştur.²⁷² Konsül seçimlerinde de kendi adaylarıyla ilgili olarak Senatus'a baskı yapmıştır.²⁷³ Bütün bu olaylar Tiberius'un savunduğu cumhuriyet kurumlarının nasıl kendi inisiyatifinde olduğuna dair bir kanıttır. Senatus mensublarını da küçümsemeye başlamıştır. Hatta Senatus'a geldiğinde, senatörlere Yunanca köleliğe hazır olun beyler dediğine yazılı kaynaklarda rastlanmaktadır.²⁷⁴ Fakat Tiberius'un bu tavrına rağmen, senatörlerin ve diğer memurların kendisine efendi diye seslenmelerine izin vermemiştir.²⁷⁵

Tiberius'un Senatus üzerindeki gücü artarken, annesi Livia'da Roma'da etkili bir kişilik haline gelmiştir. Kocasını Augustus tarafından evlat edinilip, Julia Augusta adını alan²⁷⁶ ve eyaletlerde tapınım gören Livia, zaman zaman Roma'daki tek

²⁶⁸ Mommsen, T, a.g.e., 1999, s. 131

²⁶⁹ Levick, B, Tiberius The Politician, 1998, s. 92; Alston, R, a.g.e., s.30.

²⁷⁰ Velleius Paterculus, II, 127; O'Donnell, S, The Idea of the City in Roman Thought, 1970, s.44.

²⁷¹ Tacitus, Annales, I,14; Cassius Dio, LVIII, 20, 1, 5; Smith, C, E, Tiberius and Roman Empire, 1942, s.223; Staveley, E, Greek and Roman Voting and Elections, 1972, s. 220-221; Garzetti, A, a.g.e., s. 26; Lacey, W, K, "Nominatio and The Elections under the Tiberius", Historia XII (1963), s.168-175.

²⁷² Tacitus, Annales, I, 81; Levick, B, a.g.e., s.97 ; Alston, E, T, s.126.

²⁷³ Tacitus, Annales, III, 81; Smith, C, E, a.g.e., s.224.

²⁷⁴ Tacitus, Annales, III, 64.

²⁷⁵ Suetonius, Tiberius, XXV.

²⁷⁶ Tacitus, Annales, I, 5.

otoriteymiş gibi davranmıştır.²⁷⁷ Bu yüzden araları açılmıştır. M.S. 29 yılında ölen Livia'yı, Tiberius tanrıça ilan etmemiştir.²⁷⁸ Hatta cenazesinde konuşma yapmamıştır.

Roma siyasetinde Tiberius Dönemi'nde etkili olan diğer bir kişi de kardeşi Nero Drusus'un oğlu Germanicus'dur. M.S. 6 yılında, Augustus Tiberius'u evlat edinince,²⁷⁹ bir oğlu olmasına rağmen Germanicus'u evlat edinmesini istemiştir.²⁸⁰ Tiberius tahta çıktıktan hemen sonra, Augustus'un ölümünü duyan Ren kıyılarındaki terhis zamanı gelmiş askerler isyan etmiştir. Danube* kıyılarında ücretlerin geç ödenmesi yüzünden çıkan isyanı bastırması için önce oğlu Drusus ile Sejanus'u göndermiştir.²⁸¹ İsyanı Germanicus bastırabilmiştir.²⁸²

Germanicus, Tiberius'un iznini almadan Cermen kabilelerin bulunduğu Yukarı Germania'ya sefere çıkmıştır.²⁸³ Romalılar ağır şekilde kayba uğramışlardır. Tiberius, Senatus'da Germanicus'un Augustus'un sınır politikasını ihlal ettiğine dair bir konuşma yapmıştır. Derhal geri dönmesi ve savaşı uzatmaması için emir göndermiştir. Çok geçmeden, Cermenler kayıtsız şartsız teslim olarak itaat etmişlerdir. Roma'nın prestiji yeniden sağlanmışır.²⁸⁴ Yukarı ve Aşağı Germania olarak iki idari bölgeye ayrılmıştır. Daha sonra Aquitania, Belgica, ve Lugdunesis provincia olmuştur. M.S.17 yılında, Roma'da Germanicus adına zafer alayı düzenlenmiştir.²⁸⁵

²⁷⁷ Tacitus, Annales, III, 64.

²⁷⁸ Tacitus, Annales, V,1.

²⁷⁹ Tacitus Annales, I, 1; Suetonius, Tiberius, 15.

²⁸⁰ Tacitus, Annales, II, 26; Suetonius, Tiberius, 23; Syme, R, a.g.e., 431.

* Danube: Tuna Nehri.

²⁸¹ Tacitus, Annales, I, 16-30; Ridley, R, T, a.g.e., s.397.

²⁸² Tacitus, Annales, I, 31, 49; Ridley, R, T, a.g.e., s.397.

²⁸³ Tacitus, Annales, I, 55-72; Ridley, R, T, a.g.e., s.397.

²⁸⁴ Koestermann, E, "Die Feldzuge des Germanicus 14-16" Historia, VI, (1957), s. 429- 479.

²⁸⁵ Tacitus, Annales, II, 26; Wells, C, a.g.e., s.100.

M.S. 17 yılında doğu eyaletlerinde çıkan olaylar üzerine Tiberius Germanicus'a maius imperium yetkisiyle, adı geçen topraklara yollamıştır.²⁸⁶ Suriye valisi olarak da arkadaşı Cn. Piso'yu atamıştır. Çünkü bu şekilde Germanicus ve Augustus'un torunu olan karısı Agrippina'yı kontrol altında tutabilecekti. Germanicus doğudaki sorunları çözdükten sonra²⁸⁷, kışın yaklaşması üzerine Mısır'a gitmiştir. Ancak Mısır'a Senatus'a üye birinin gitmesi Augustus tarafından yasaklanmıştır.²⁸⁸ Germanicus aldırış etmemiştir. Hatta Apis Tapınağı'nı ziyaret etmiştir. Tiberius çok kızmış vehakkında Senatus'da bir konuşma yapmıştır.²⁸⁹ Mısır'dan Antiocheia'ya gelmiştir. Antiocheia'da Suriye valisi ve Tiberius'un yakın arkadaşı Cn. Piso ile tartışmış ve çok geçmeden hastalanıp, ölmüştür.²⁹⁰ Bazılarına göre Piso tarafından Tiberius'un emriyle zehirlenmiştir.²⁹¹ Hatta elinde bu konuyu içeren, Tiberius'dan gelen bir mektup olduğu tarihi kaynaklarda yer almaktadır. Ancak bu varsayım asla ispat edilememiştir. Piso Roma'da yargılanırken, Tiberius'un kendisini korumaması üzerine intihar etmiştir.²⁹² Adı da Roma'daki bütün belgelerden silinmiştir.²⁹³

Tiberius, Roma'da yapılan cenaze törenine katılmamıştır. İddialara göre oğlu Drusus ve ikiz torunlarının Roma'nın gelecekteki principatusu olmalarında önlerinde hiç bir engel kalmadığı için çok mutlu olmuştur.²⁹⁴ Germanicus'un karısı Agrippina

²⁸⁶ Tacitus, Annales, II, 41-46; Garzetti, A, a.g.e., s.40; Wells, C, a.g.e. s.100.

²⁸⁷ bk. S.66.

²⁸⁸ Tacitus, Annales, II, 67.

²⁸⁹ Tacitus, Annales, II, 67; Suetonius, Tiberius, LII, 1.

²⁹⁰ Tacitus, Annales, II, 68; Suetonius, Tiberius, LII, 1; Cassius Dio, LVII, 18, 6-10; Ehrenberg, V, Jones, A, H, M, Documents Illustrating The Reigns of Augustus and Tiberius, 1940, 320; Mommsen, T, a.g.e., 1996, s. 140; Scullard, H, H, a.g.e., s.271; Garzetti, A, a.g.e., s.42; Alslon, R, a.g.e., s. 32; Almon, E, T, a.g.e., 137; s.32; Wells, c, a.g.e., 101; Ridley, R, T, a.g.e., s. 398

²⁹¹ Tacitus, Annales, II, 68.

²⁹² Tacitus, Annales, III, 15; Shotter, D, C, A, a.g.e., 1973, s.235.

²⁹³ Shotter, D, C, A, a.g.e., 1973, s.245.

²⁹⁴ Tacitus, Annales, III, 6; Alslon, R, a.g.e., s. 29.

ise ölene kadar Tiberius'un suçlu olduğuna inanmıştır. Hatta zehirlenme korkusuyla, Tiberius ile beraber yemek bile yemediği ileri sürülmüştür.²⁹⁵

M.S. 23 yılında oğlu Drusus gelini Livilla ve Sejanus tarafından zehirlenmiştir.²⁹⁶ Üzüntüsünü unutmak için kendini devlet işlerine adayan Tiberius, zaman içinde, görev ve sorumluluklarının çoğunu güvenini kazanan Praetoria Praefectus yani muhafız Alayı Komutanı Sejanus'a devretmiş²⁹⁷ ve M.S.27 yılında Capri Adası'na gitmiştir. Sejanus ise Germanicus'un oğullarından ve karısı Agrippina'dan iftiralar atarak kurtulmuştur.²⁹⁸ M.S.31 yılında konsül yetkisini Tiberius ile paylaşmış ve torunu Julia ile nişanlanarak ardıl olmuştur. Ancak oğlunu zehirlediğini öğrenince, Sejanus'u ve yandaşlarını öldürtmüştür.²⁹⁹ Livilla da intihar etmiştir.

Tiberius'u meşgul eden olaylar sadece imparatorluk ailesiyle sınırlı kalmamıştır. Tiberius eyaletlerden fazla vergi alınmasını yasaklamıştır. Hatta Mısır Valisi'ne bu konuyla ilgili olarak şöyle demiştir: “İyi bir çoban koyunun yününü kırpar, derisini yüzmez.”³⁰⁰ Ancak, yine de ağır vergiler yüzünden eyaletlerde ayaklanmalar çıkmıştır. Achaea ve Makedonia vergilerden şikayet edince, Tiberius bu iki eyaleti imparatorluk eyaleti haline getirmiştir.³⁰¹ M.S.21 yılında, Gallia'da Aedui ve Treveri kabileleri de yine aynı sebepten ayaklanmıştır.³⁰² Augustodonum'u* ele geçirmelerine rağmen, Roma kuvvetleri tarafından bozguna

²⁹⁵ Alslon, R, a.g.e., s.28.

²⁹⁶ Tacitus, Annales, IV, 12; Cassius Dio, LVII,2; Alslon, R, a.g.e., s. 29; Garzetti, A, a.g.e., s. 56.

²⁹⁷ Talbert, J, A, a.g.e., s. 321.

²⁹⁸ Tacitus, Annales, IV, 3-4; Cassius Dio, LVIII, 8,3-4; Suetonius, Tiberius, LIV.

²⁹⁹ Suetonius, Tiberius, LXII, 1; Ehrenberg, V, Jones, A, H, M, a.g.e., 53; Mommsen, T, a.g.e., 1999, s.149; Alslon, R, a.g.e., s.42; Sherk, R, a.g.e., s.75, no.40.

³⁰⁰ Suetonius, Tiberius, XXXII, 1; Cherry, D, A History of Rome, 1994, s.236.

³⁰¹ Tacitus, Annales, I, 76; Suetonius, Cladius, XXV.

³⁰² Tacitus, Annales, III, 38-42; Garzetti, A, a.g.e., s.65.

* Augustodonum: Fransa, Burgundia'da bir şehir.

uğratılmıştır. Eyaletlerdeki huzuru sağlamak için bazı valilerin görevini uzatmıştır. C. Poppaeus Sabinus, Moesia’da, yirmi dört yıl görev yapmıştır.³⁰³

Senatus’a bağlı Afrika’da Roma ordusuna mensup olan Numidialı* Tacfarinas’ın çıkardığı isyan uzun zaman çözülememiştir.³⁰⁴ Tacfarinas, Afrikalı kabilelerin hürriyet vaadiyle yanında yer almasını sağlamıştır. Ayrıca, Roma savaş taktiklerini iyi biliyor olması Roma’nın aleyhine olmuştur. M.S.23 yılına kadar Roma için tehlike oluşturmaya devam etmiştir. P. Dolabella tarafından Tacfarinas sorunu çözülmüştür. Afrika’yı yeniden düzenleyerek Roma’nın tahıl ambarı haline getirmiştir.³⁰⁵

Thrakia Krallığı da Roma için sorun olmaya başlamıştır. Bu topraklar M.S. 12 yılında Augustus tarafından iki yerli prens olan Rhescuporis ve yeğeni Cotys arasında taksim edilmiştir.³⁰⁶ Ancak M.S. 19 yılında, Rhescuporis topraklarını genişletmek için yeğenini öldürtmüştür. Bunun üzerine, Rhescuporis Roma’da yargılanıp, İskenderiye’ye sürgüne gönderilmiştir. Ülke toprakları oğlu II.Rhescuporis ile Cotys’in çocukları arasında bölüştürülmüştür. Yaşları küçük olduğu için eski bir praetor olan Trebellenus Rufus’un vasiyeti altına girmişlerdir. M.S. 21 ve 26 yılında Thrakialılar tekrar ayaklanmışlardır. Sonunda Moesia valisi Poppaeus Sabinus tarafından, Thrakia’da Roma Barışı -Pax Romana- sağlanmıştır.³⁰⁷

Tiberius Roma’ya huzuru getirmek için uğraşmıştır. Lüksü ve savurganlığı azaltmak için önlemler almış ama soyluların desteğini kaybetmemek için göz

³⁰³ Syme, R, a.g.e., s.356.

* Numidia: Bugünkü Cezayir.

³⁰⁴ Tacitus, Annales, II, 52; Ridley, R,T, a.g.e., s.398;

³⁰⁵ Tacitus, Annales, IV, 13; Scullard, H, H, a.g.e., s.280; Garzetti, A, a.g.e., s.22.

³⁰⁶ Tacitus, Annales, II, 37; Suetonius, Tiberius, XXVII, 2; Ridley, R, T, a.g.e., s.398.

³⁰⁷ Tacitus, Annales, IV, 46-51; Ridley, R, T, a.g.e., s.400.

yummuştur.³⁰⁸ Soylu sınıfa mensub kadınların zina yapmalarını yasaklamıştır.³⁰⁹ Plebler'e, azatlılara ve kölelere devletin içinde önemli görevler vererek nobilitasın güçlenmesini engellemiştir.³¹⁰ Augustus gibi atlı sınıfı desteklemiş ayrıcalık tanımıştır.³¹¹ Roma'da iki rakip dansçı grup yüzünden çıkan olaylarda birçok insan ölünce, gladyatör oyunlarının ve dans gösterilerinin yapılmasına izin vermemiştir.³¹² Roma'da gösterişli binalar yaptırtmamıştır. Ancak Roma'nın alt yapısı ile ilgilenmiş ve bazı binaları restore ettirmiştir. Pompeius Tiyatrosu gibi.³¹³ Fidenea'da* amfiteyatro çökünce, binayı eksik malzeme ile inşaa ettirten azatlıyı cezalandırmıştır.³¹⁴ Kendisine sunulan Pater Patriae ve imperator unvanlarını istememiştir.³¹⁵ Tanrı ilan edilmek istenince, bu teklifi reddetmiştir.³¹⁶ Anadolu'da kasım ayına adının verilmesi teklifini de kabul etmemiştir.³¹⁷

Büyüyü ve batıl inançları yasaklamıştır.³¹⁸ Doğu dinlerine inanmayı suç saymıştır. Pompeius'un Kûdüs'ten getirdiği azat edilmiş Samiler Romalı soylu bir kadını dininden saptırdıkları sebebiyle sürgüne göndermiştir.³¹⁹

Roma'ya daima yeterli buğday getirmiştir. M.S.33 yılında, Roma'da tefeciler yüzünden çıkan mali krizi çözmek için önce faizleri ertelemiş, daha sonra kendi hazinesinden, para vermiştir.³²⁰ Ancak nefret edilen bir imparator olmuştur. Çünkü

³⁰⁸ Tacitus, Annales, I, 37-38.

³⁰⁹ Tacitus, annales, II,50; Smith, C, E, a.g.e., s.220.

³¹⁰ Scramuza, V, M, The Emperor Claudius, 1940, s.80.

³¹¹ Pliny, N.H., XXXIII, 29-33; Sherk, R, s. 72, no.37.

³¹² Tacitus, Annales, I, 77.

³¹³ Tacitus, Annales, I,76; Smith, C, E, a.g.e., s.226.

* Fidenea: Floransa yakınlarında eski bir yerleşim yeri.

³¹⁴ Tacitus, Annales, V, 62-63.

³¹⁵ Tacitus, Annales, I, 72.

³¹⁶ Tacitus, Annales, IV, 37-38; Suetonius, Tiberius, LXVII; Smith, C, E, a.g.e., s.227; Dürüşken, Ç, Roma'nın Gizem Dinleri, 2000, s.39.

³¹⁷ Syme, R, a.g.e., 1939, s.444.

³¹⁸ Suetonius, LXIII.

³¹⁹ Tacitus, Annales, IV, 85, 5; Suetonius, Tiberius, XXXVI; Smallwood, E, M, The Jews Under Roman Empire, 1976, s.202.

³²⁰ Tacitus, Annales, VI, 16-17; Suetonius, Tiberius, XXXVIII; Cassius Dio, LVII,21.

lex maiestas yani ihanet yasası ile istediği kişiyi sebepli, sebepsiz suçlamıştır³²¹. İmparatorluğa ihanet sebepleri çeşitliydi. Bir köleye vurmak, Augustus heykelinin yanındayken elbiselerini çıkartmak, üzerinde Augustus'un tasviri bulunan sikkelerle geneleve veya hamama gitmek sebeplerden bir kaçıydı.³²² Bu yasa yüzünden delatoresler yani imparator için çalışan muhbirler ortaya çıkmıştır. Delatoresler ihanetle suçlanan insanların topraklarından pay aldıkları için, zengin insanlara iftiralar atılmıştır. Censor'lar bu tip davalara karşı çıkmalarına rağmen, sonucu etkileyememişlerdir.³²³ 16 Mart 37 yılında ölünce, yerine Germanicus'un oğlu Gaius (Caligula) geçmiştir.³²⁴

³²¹ Tacitus, Annales, III, 49-51; Suetonius, Tiberius XXVIII; Brunt, P, Roman Imperial Themes, 1990, s.90.

³²² Suetonius, Tiberius, LVIII.

³²³ Syme, R, a.g.e., 1939, s.

³²⁴ Tacitus, Annales, VI, 50; Suetonius, Tiberius, LXXVI.

BÖLÜM VI

TİBERİUS DÖNEMİNDE ANADOLU İLE ROMA İMPARATORLUĞU ARASINDAKİ SOSYO-POLİTİK İLİŞKİLER

6.1. Eyaletlerde Bulunan Meclisler ve Yerel Memurlar

Roma İmparatorluğu Anadolu'yu Romalılaştırmaya çalışırken yerel kurumlara ve memuriyetlere dokunmamıştır. Bergama'nın Asia eyaleti haline gelmesiyle beraber, Küçük Asya'da düzenlemeler yapılmış ama mevcut hellenistik düzen değiştirilmemiş gibi gösterilerek, tepki toplanmamaya çalışılmıştır. Asıl amaç, zorlamalara başvurmadan hem şehir meclisini hem de kanunları Roma'nın denetimi altına almaktır. Tiberius zamanında bu memuriyetler devam etmiştir ancak bu döneme ait belgelerde aşağıda açıklanacak memuriyet ve kurumların çoğuna rastlanmamıştır.

Augustus ve Tiberius, eyaletlerdeki itibarlı ailelere mensub kişilere Roma vatandaşlığı vererek milli bilinci yok etmeye çalışmışlardır. Roma vatandaşlık hakkını kazanmış kişi kendisine bu hakkı sağlayanın aile adını kullanmıştır. Bu sayede Anadolu'daki eyaletler Romalılaşmaya başlamıştır. Vatandaşlık hakkını kazanmış olan kişi idareci zümresine girmiştir. Bu kişiler ailelerinin itibarlarına göre, Senatus veya atlı sınıfa dahil edilmişlerdir. Attaleialı M. Calpurnius Rufus, Tiberius Dönemi'nde atlı sınıfa mensubtu ve Senatus üyesiydi.³²⁵

Batı Anadolu'da polis denilen özgür karakterli şehirler mevcuttu.³²⁶ Aphrodisias'ta bulunmuş olan ve Roma İmparatorluk Devrinin başlangıcına tarihlenen bir yazıtın üzerinde Aphrodisias'ın polis olduğundan bahseder.³²⁷ Kendi meclislerine sahiptiler. Polis sistemi geçmişte çoğunluğun yönetimine dayanmıştır.

³²⁵ Levick, B, a.g.e., 1967, s.107.

³²⁶ Magie, D, Batı Anadolu Kent Devletleri, 2003, s.10.

³²⁷ Magie, D,a.g.e.,1950, s.57; Erım, K, "Aphrodisias Kazıları" TAD, XI-2 (1961), s.26.

Ancak Roma Dönemi'nde şehrin idaresi ve memuriyetler, Roma yanlısı zengin sınıfa geçmiştir.

Şehirlerin çoğunda, Boule adı verilen politik ve idari gücü olan konsey mevcuttu. Elea'daki Boule Tanrı Caesar, Livia ve Tanrı Augustus adına, bir yazıt ithaf etmiştir.³²⁸ M.S.32-33 yıllarına tarihlenen bir yazıtta, Illion'daki Boule'de, Tiberius'u onurlandırmaktadır.³²⁹ Şehirler, yasama ve yürütme yetkisine sahip demos adı verilen ve kentin ileri gelenlerinden oluşan bir meclis tarafından yönetilmiştir.³³⁰ Bu meclis Roma'nın koyduğu kanulara karşı çıkamamıştır. Şehir arşivi ve kamusal harcamalarla ilgilenmiştir.³³¹ Üyeler seçim yapılarak halk tarafından, adaylar ise yine meclis tarafından belirlenmiştir.³³² Tiberius Dönemi'nde Apollania Demos'u, Germanicus, Tiberius, Divus Augustus, Livia ve Genç Drusus'un onuruna yazıt ithaf etmişlerdir.³³³ Myra Demos'u da Germanicus ve Agrippina'nın onuruna heykeller dikmiştir. Germanicus'a da şehrin koruyucusu ve kurtarıcısı denilmiştir.³³⁴

Ayrıca Gerousia adı verilen, şehrin zengin ve ileri gelenlerinden oluşan ihtiyarlar meclisi de mevcuttu. İdari yetkileri yoktu ama kamu hayatında çok etkiliydiler. Danışma kurulu gibiydi. Tiberius, M.S. 12-13 yılları arasında, Ephesos Gerousia'sına, imparator edasıyla bir mektup yazmıştır.³³⁵ Asia prokonsülü Petronius da, Ephesos'daki Gerousia'a kamusal hayatla ilgili tavsiyelerde bulunan bir mektup yazmıştır.³³⁶

³²⁸ Bean, G, "Inscriptions of Elea and Lebedus," Belleten XXIX (1969), s.593,no: 3; Rose, C, H, Dynastic and Commeration Portraiture in Julio- Claudian, 1997, s.172.

³²⁹ I.G.R. IV, 207.

³³⁰ Magie, D, a.g.e.,1950, s.58, 1950; Jones, A, H, M, The Greek City, 1937, s.134; İnan, J, "Perge Tarihi", VII. Kazı Sonuçları, (1984), s. 35.

³³¹ Magie, D, a.g.e., 1950, 645.

³³² İnan, J, a.g.e.,s. 35.

³³³ MAMA, 4, no, 143.

³³⁴ I.G.R., III, 715-716; Magie, D, a.g.e.,1950, s.490.

³³⁵ AE, 1993, 1462.

³³⁶ AE, 1998, 1468-1469.

Anadolu'daki Yunanlı şehirlerden oluşan birliğe koinon denilmiştir.³³⁷ Koinon birliğe mensub şehirler arasında dini ve kültürel bağlar kurmuştur. Asia Koinon'u da, M.S. 18 yılında, Germanicus ve Drusus adına üzerinde “kardeşçe sevilen yeni tanrılar” lejandı olan sikke basmışlardır.³³⁸ M.S. 23 yılında, Tiberius, annesi ve Senatus adına tapınak yapma yarışını kazanan Smryna için Asia Koinon'u sikke bastırmıştır.³³⁹

Kentlerde yüksek memurların yanı sıra ikinci dereceden memurlarda bulunurdu. Her şehirde mutlaka grammateus denilen bir memur olmak zorundaydı.³⁴⁰ Grammateus, şehir meclisinin kararlarını kaydederdi. Roma İmparatorluğu ile yazışmalarda bulunurdu. Pazardaki fiyatları belirleyen halk için tahıl ve yağda satın alan agoranomoslar da³⁴¹ vardı. Bu memuriyetin yetki alanı, Roma'daki aedile'ye benzerdi. Hazineyi denetleyen ve kamusal harcamalarla ilgilenen tamiai ya da argyrotamiai de önemli memuriyetler arasındaydı.³⁴² Demos tarafından seçilen ekdikoslar, Roma ile şehir arasında, iletişimi sağlamıştır.³⁴³ Şehirdeki mahkemelerde tartışmalı kanunları çözmüştür. Bazen kamusal harcamalarla da uğraşmışlardır. Şehirlerde nüfus sayımı yapıp, Roma'ya bildiren timetesler de mevcuttu.

Anadolu'da Aizonai*, Ancyra ve Bithynia'daki kentler kabilelere ayrılmıştı. Kabilelerin başında ikinci sınıfı temsil eden phylarchs'lar yer almıştır. Şehrin en önemli insanıydı.³⁴⁴ Yüksek memur olmak için uygun değillerdi ama kamu hayatında

³³⁷ Andria, F, Hierapolis, 2003, s.15.

³³⁸ B. M. Cat. Lydia, 251, no.104;

³³⁹ SNG von Aulock, İonia, 2199, 7993.

³⁴⁰ Magie, D, a.g.e., 1950, s. 60.

³⁴¹ Pliny, Ep., X, no.88; B.C.H., X, 1886, no.488; Jones, A, H, M, a.g.e., 1940, s.25.

³⁴² MAMA, IX, s.30-32; Magie, D, a.g.e., 1950, s. 61; 850, no.34.

³⁴³ Magie, D, a.g.e., 1950, s.649.

* Aizonai: Kütahya, Çavdarhisar'da antik bir yerleşim yeri.

³⁴⁴ Mitchell, S, a.g.e., I.cilt, s.200.

önemli görevler edinmişlerdir.³⁴⁵ Ancyra’da caddelerden, sokaklardan, kamusal alanlardan, su kaynaklarından ve alt yapıdan sorumlu tutulmuşlardır.³⁴⁶

Anadolu’daki kentlerin çoğunda hem beden hem de düşünsel eğitim verilen gymnasionlar vardı. Genel refah için gerekli olan bu kurumun korunması ve bakımını gymnasiark’a verilmişti. Şehirdeki yurttaşlara sunulan hem sportif, hem de için düzenlemeler yapmak zorundaydı. Yapının donanımının bakımını sağlamak, banyoları ısıtmayı çoğu kez kendi cebinden karşılardı. Ayrıca idman yapanların hem vücudu temizlemek hem de yağlamak için kullandıkları zeytinyağını temin etmek zorundaydı. Görevin yükümlülükleri arasında oyunlar düzenleme ve ödüller verme de yer alıyordu. Tiberius Dönemi’nde, Apollonia Sozopolis’te, Tanrıça Roma’nın rahibi ve aynı zamanda gymnarsark olan Olympichos, Tiberius ve ölmüş olan Germanicus ile Genç Drusus’u onurlandırmak için, onları betimleyen üç tane atlı heykel yaptırtmıştır.³⁴⁷

Şehirlerde, imparatorluk kültürünün koruyucuları olan neokoroslar da mevcuttu. İmparatorluk kültüne ait tapınaktan sorumlu tutulmuştur. Görevleri, tapınakların bakımı, tapınak hazinelerinin korunması ve şenlik kutlamalarının düzenlenmesiydi. M.S. 4-14 yılları arasında, Ephesos neokoros’u Germanicus, Genç Drusus ve Tiberius adına yapılan heykeller yaptırıp, Artemis Tapınağı’nın yanına yerleştirtmiştir.³⁴⁸

Şehirden şehire idari birimlerde farklılıklar göstermiştir. Bazı şehirlerde askeri ve idari işlerle ilgilenen strategoslar var olmuştur.³⁴⁹ Roma Dönemi’nde

³⁴⁵ Mitchell, S, a.g.e., I.cilt, s.89; French, D, Inscriptions of Ankara, 2001, no. 18, 19, 35.

³⁴⁶ Bosch, E, Quellen Zur Geschichte Der Stadt Ankara Im Altertum, 1967, no, 202.

³⁴⁷ MAMA, IV, 48, no.142.

³⁴⁸ Rose, C, B, a.g.e., s.174, no.114.

³⁴⁹ Pliny, Epistulae, X, no.132.

strategos beş kişiydi.³⁵⁰ Seleukos hanedanından kalma aslında görevinin içeriği dini olan ve törenlerde çelenk taşıyan ayrıca kamu yararı için para dağıtan stephanephoruslar da mevcuttu.³⁵¹ Germanicus, Priene’de maius imperium yetkisine dayanarak stephanephorus’u seçmiştir.³⁵²

Yolların yapımından, kamusal alanlardan, su kaynaklarından ve kanalizasyondan sorumlu astynomos memuriyeti de şehir hayatı için çok önemliydi.³⁵³ Halkın temel gıdası ekmek ile, gymnasiaya yağ sağlayan sitonailer ile, şehirde düzenin sağlanmasından sorumlu olan eirenarchslar ve paraphylakesler de Anadolu’daki şehirlerdeki önemli memuriyetlerdi.³⁵⁴

Sonuç olarak, Roma İmparatorluğu Anadolu’daki şehirlerde idari sistemi bozmamıştır. Hatta zaman zaman destekler gözükmüştür. İçişlerinde serbest bırakmıştır. Anadolu’daki şehirlerin kamu hayatına müdahale etmemiştir. Tiberius’da bu politikaya uymuştur. Anadolu’daki eyaletler sözde demokrasi ortamında yaşamış ve Roma yönetimine karşı çıkmamıştır.

³⁵⁰ B.C.H., XIV (1890), 937.

³⁵¹ S.B. Bayer Akad, VIII, (1939), s.24.

³⁵² Magie, D, a.g.e., 1950, s.498.

³⁵³ Bosch, E, a.g.e., 263, no.201.

³⁵⁴ Bosch, E, a.g.e., 117, no.11; French, D, a.g.e., no.118.

6.2. Eyaletlere Gönderilen Romalı Valiler ve Memurlar

Bu bölümde, Roma'nın Anadolu'ya gönderdiği vali ve memurları kaynaklara dayandırarak, teker teker tanıtarak Roma'nın Anadolu politikasına ışık tutmaya çalışacağız. Ancak, kaynaklarda Anadolu'daki eyaletlerde görevlendirilen Romalılar'ın hepsine rastlayamadık.

M.Ö.129 yılında kurulan ve Senatus'a bağlı olan Asia Eyaleti'nin, Tiberius Dönemi'ndeki ilk valisi Gaius Vibius Postumus'dur.³⁵⁵ M.S.13 yılında Augustus tarafından Asia Eyaleti'ne atanmıştır. Prokonsül olarak Asia'ı yöneten Postumus daha önce eyalet valiliği yaptığı Samos ve Teos'da halkın sevgisini kazanmış, adına yazıtlar ithaf etmişlerdir. M.S.16 yılında Favonius³⁵⁶, daha sonra da Q. Poppaeus Secundus,³⁵⁷ Asia valisi olmuştur. Ancak bu valilerin eyaletteki icraatlarıyla ilgili kaynaklara ulaşamadık

M.S. 20 yılında, C. Junius Silanus Asia prokonsülü olmuştur.³⁵⁸ M.S. 22 yılında, Silanus, eski bir konsül olan Mamercius Aemilius, Scaurus, praetor Junius Otho ve aedile Bruttedius Niger aynı zamanda yardımcılarından quaestor Gellius Publicola ve Marcus Paconius tarafından Tanrı Augustus ile Tiberius'a ihanetle suçlanmıştır. Ayrıca, Asia halkı da zorbalık yaptığı için hakkında şikayette bulunmuştur.³⁵⁹ Ceza olarak malının yarısına el koyulmuş ve Gyaros* Adası'na sürgüne gönderilmiştir.³⁶⁰

³⁵⁵ Magie, D,a.g.e., 1950, s. 1581.

³⁵⁶ A.E. 1914, no.33.

³⁵⁷ B.M. Cat. Mysia, s.40, no.251.

³⁵⁸ Tacitus, Annales, III, 66; Smith, C, E, a.g.e., s.202; Magie, D, 1950, s.505; Brunt, P, Imperial Themes, 1999, s.91.

³⁵⁹ Tacitus, Annales, III, 67; Alföldi, A, "A La Politique Provinciale de Tibere," Latomus IV, (1965), s.833.

* Gyaros:Yunanistan'da Kythnos Adası.

³⁶⁰ Tacitus, Annales, III, 69; Levick, B,a.g.e., 1999, s.135.

Sılanus'dan sonra, M.S. 22 yılında M. Aemilius Lepidus Asia Eyaleti prokonsülü olarak tayin edilmiştir. Asia Eyaleti'nden önce Kos'daki demos tarafından şehrin koruyucusu denilerek onurlandırılmıştır.³⁶¹ Ancak iki yıl sonra, görevden alınmıştır. M.S. 23 yılında, Tiberius, Senatus ve Livia için tapınak yapma onurunu Smryna kazanmıştır.³⁶² Tapınağın yapımının denetlenmesi için Lepidus atanmış ama çok geçmeden yerine eski bir olan praetor Valerius Naso görevlendirilmiştir.³⁶³

Lepidus'tan, sonra Asia valisi procurator G. Lucillius Capito olmuştur. Keyfi yönetim ve eyaletteki askeri birliklerle, halka gücünü göstermekle suçlanmıştır.³⁶⁴ Yargılanma sonucunda suçlu bulunup, sürgüne gönderilmiştir.³⁶⁵ Daha sonra C. Fonteius Capito Asia valisi olarak atanmıştır. Ancak Vibius Serenius tarafından, Roma'ya ihanetle suçlanmış, mahkeme sonucunda suçsuz bulunmuştur.³⁶⁶

Daha sonra sırasıyla, M. Aurelius Cotta Maximus Messalinus, Sex. Pompeius ya da Valerius Maximus, Publius Petronius, C. Vibius Rufinus ve Lentulus Scipio Asia valisi olmuştur. Adı geçen kişiler, arasından yaptıkları hakkında bilgiye sahip olduğumuz, M.S. 29-35 yılları arasında Asia'da valilik yapan P. Petronius'tur. Adı Smyrna'da Tiberius'u onurlandırmak için darp edilmiş bir sikkenin üzerinde bulunmaktadır.³⁶⁷ Birçok eyalet valisinin aksine Tiberius ile araları iyi olmuştur. Petronius, Tiberius'u onurlandırmak için adına yazıtlar ithaf etmiştir.³⁶⁸

Eyalet valilerinin dışında Asia Eyaleti'nde Eyaleti'nde quaestor olarak Sallustius Crispus Passienus'un görev yaptığını biliyoruz. Atlı sınıfına mensuptu.

³⁶¹ AE, 1934, s.87; Magie, D, a.g.e., 1950, s.1362.

³⁶² Tacitus, Annales, IV, 15, 4; Magie, D, a.g.e., 1950, s.505.

³⁶³ Tacitus, Annales, IV, 56; Magie, D, a.g.e., 1950, s.505.

³⁶⁴ Tacitus, Annales, IV, 15; Cassius Dio, LVII, 23, 4; Magie, D, a.g.e., 1950, s.506.

³⁶⁵ Tacitus, Annales, IV, 15; AE, 1934, 90; Brunt, P, a.g.e., s.91.

³⁶⁶ Tacitus, Annales, IV, 36.

³⁶⁷ B.M. Cat. Ionia, 268.

³⁶⁸ Milner, N, P, Ancient Epigraphy Survey Inscription, 1998, s., no.15, 2.

İmparator ailesi ile yakın ilişkiler içerisindeydi.³⁶⁹ Ephesos'ta oyunlar düzenlemiş, Artemis Tapınağı'nı onarttırmıştır.³⁷⁰ Bunun üzerine Ephesos'taki Romalı vatandaşlar Passienus'u öven bir tane Yunanca, iki tane de Latince yazıt ithaf etmişlerdir.

Asia Eyaleti'nden sonra, Roma'nın Pontus-Bithynia Eyaleti'ne atadığı valileri ve questorları sırasıyla tanıtacağız. Senatus'a bağlı Pontus-Bithynia Eyaleti'nin, Tiberius Dönemi'ndeki ilk valisi M. Granius Marcellus'tur. Marcellus, Campania'lıdır. Ailesi Senatus'a mensubtur ve pleb sınıfındandır.³⁷¹ M.S. 14-15 yılları arasında, Pontus-Bithynia valiliği yapan, Marcellus yardımcısı quaestor Aulus Caepio Crispinus tarafından Roma'ya ihanetle suçlanmıştır.³⁷² Ancak suçsuz bulunmuştur.

M.S. 17 yılında, Publius Vitellius, Pontus-Bithynia valisi olmuştur.³⁷³ Apulealea'lıydı ve atlı sınıfına mensubtu.³⁷⁴ Praetorluk gibi önemli görevlerde bulunmuştur. Germanicus ile Germania'da savaşmıştır.³⁷⁵ Valiliği sırasında, Germanicus ile görüşmüştür.³⁷⁶ Daha sonra Suriye valiliği yapmıştır. Hatta M.S. 69 yılında, Roma İmparatoru olmuştur.³⁷⁷ Ayrıca, Tiberius'un Saltanatı'nda, Pontus-Bithynia Eyaleti'nde, Campanialı M. Opsius Navia Fannianus'un quaestor olarak, görev yaptığı düşünülmektedir.³⁷⁸

Anadolu'daki diğer bir eyalet Galatia'dır. Galatia imparatora bağlı bir eyaletti. Galatia'nın, Tiberius Dönemi'ndeki ilk valisi Sextidius Sotidius Strabo

³⁶⁹ İplikçioğlu, B, Die Represäsentanten des Senatorischen Reichsdienstes in Asia bis Diokletian der Ephesischen Inschriften, 1983, s. 102.

³⁷⁰ AE, 1924, 72; İplikçioğlu, B, a.g.e., 1983, s. 101.

³⁷¹ Remy, B, Les Fastes Des Provinces Romaines D'Anatolie, 1988, s.27.

³⁷² Tacitus, Annales, I, 74; Suetonius, Tiberius, LVIII; Grant, M, FITA, 145-146; A Alföldi, Latomus, IV, (1965), 833.

³⁷³ Tacitus Annales, I, 70; Suetonius, Vitellius, II, 2-5.

³⁷⁴ Remy, B, a.g.e., 1988, s.27.

³⁷⁵ Tacitus, Annales, I, 31,2; 33, 1.

³⁷⁶ Tacitus, Annales, II, 55,57; Suetonius, Vitellius, II.

³⁷⁷ Suetonius, Vitellius, III, 46.

³⁷⁸ Tacitus, Annales, IV, 68; IV;71; Remy, B, a.g.e., 1988, s.71.

Libuscidianus'tur. Sotidius Strabo Libuscidianus'un unvanı, Legatus Tiberii Caesaris Augusti Proprætor'dur.³⁷⁹ Görev süresi, emin olmamakla beraber M.S. 13-16 yılları arasındadır. Sotidius Strabo, Pisidia'daki Sagalassos kentinin yükümlülüklerini düzenlemiş ve kendisine göre, her kentte ve köyde sağlanması gereken hizmetlerin listesini bir fermanla belirlemiştir.³⁸⁰ Yol sisteminin yönetimi, Anadolu'da sosyal ve ekonomik örüntüleri ile Roma İmparatorluğu'nun çalışmasına büyük katkılarda bulunmuş, ayrıca Romalılar'ın öncülüğünün altında Pisidia, Phrygia, Lykonía, Isauria ve bunlar gibi çoğunlukla yerli halktan oluşan bir çok kentin, ekonomik kaynakları işletmesi konusunda yapılan çalışmalara da yararı dokunmuştur.

Roma Dönemi'nde yollardan yararlanan eyalet valileri ve beraberindekiler ile askerler olmuştur. Bu ferman Sagalassus* ve çevresindeki köylerin haklarını muhtemelen para bile ödemeksizin fazla hayvan ve yük arabası vermeye zorlamalarını engellemek için yayınlanmıştır.³⁸¹ Bu sayede yolsuzluk engellenmiş ve bölgede huzur sağlanmıştır.

Galatia Eyaleti'nin, Tiberius Dönemi'ndeki ikinci valisi, Q. Cornelius Priscus'dur. Görev süresi ya M.S.16-17 M.S. 19-20 veya M.S.20-21 yılları arasındadır.³⁸² Eyaletteki icraatları hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, onun yönetimi boyunca Galatia'da huzur ve refah hakim olmuştur. Galatia'nın eyalet oluşunun ellinci yılını kutlamak için Pessinus'da basılmış sikkenin arka yüzünde, Tanrıça

³⁷⁹ Mitchell, S, "Requisitioned Transport in The Roman Empire," JRS LXVI,(1976), s. 107; French, D, Mitchell, S, "Roma İmparatorluğu'nun İlk Devirlerinde Pisidia'da Yollar ve Ulaşım," TAD, XIV-I, (1977), s.216; Sherk, R, 1998, s.55-56.

³⁸⁰ Mitchell, S, JRS, LXVI, 1976, s.107-108; French, D, Mitchell, S, a.g.e., s.216-217; Sherk, R, a.g.e., s. 55- 56; Mitchell, S, ZPE, "Requisitioned Transport in The Roman Empire," XXXV, (1982), s. 100; Rich, J, Hadrill,W, a.g.e., s. 216.

* Sagalassus: Ağlasun.

³⁸¹ French, D, Mitchell, S, a.g.e., s. 217.

³⁸² Remy, B, a.g.e., 1989, s.138; Mitchell, S, "Galatia Under Tiberius," Chiron, XVI,(1986), s.22.

Kybele ve Priscus'un adı vardır.³⁸³ Lycia'da, yazıtlarda şehrin ve Lykia Koinon'un koruyucusu olarak belirtilmiştir.³⁸⁴

Priscus'dan sonra Galatia Valisi, Metillius'dur. Görev süresi M.S. 20-25 veya M.S. 21-26 yılları arasındadır. Praetorluk yapmıştır. Ancyra'da Augustus Tapınağı'nın sol antasında,* Metillius ve daha sonraki üç valinin adları ile imparatorluk kültünün rahiplerinin yaptıkları anlatılmaktadır.³⁸⁵ Yazıtın yirmi ile otuzuncu satırları arasında, Metillius valiliği süresince, Galatia'daki rahiplerin, İmparatoru onurlandırmak adına neler yaptığı anlatılmaktadır. Metillius'dan sonra, Galatia valisi, Fronto olmuştur. Görev süresi M.S. 25-29 veya M.S. 26-30 yılları arasındadır.³⁸⁶ Metillius gibi, Ancyra'daki Augustus Tapınağı'nın sol antasında adı vardır.

Fronto'dan sonra, Silvanus Galatia valisi olmuştur. Görev süresi, M.S. 29-33 veya M.S. 30-34 yılları arasındadır.³⁸⁷ Tıpkı diğer iki vali gibi Augustus Tapınağı'nda adı yer almaktadır.

Silvanus'dan sonra T. Helvius Basila Galatia valisi olmuştur. Görev süresi, M.S.33 veya 34 yılından başlamaktadır. Caligula Dönemi'nde de görevine devam etmiştir.³⁸⁸ Vali Basila'nın ismi Pessinus veya Galatia'da basılmış birçok sikkede yer almaktadır.³⁸⁹ Pessinus'da basılan bir sikkenin üzerinde, Pessinus Tapınağı olduğu düşünülen altıgen sütunlu yapı ve Basila'nın adı vardır.

³⁸³ Grant, M, NC, 1950, s.43-44, no.1-2; Remy, B, a.g.e., 1989, s. 138; Arslan, M, Galatya Krallığı Roma Dönemi Şehir Sikkeleri, 2004, s. 37.

³⁸⁴ Balland, A, Fouilles de Xantos VII. Inscriptions d'époque Impériale du Letoon, 1981, s.121-123.

* Anta: Bir girişte, yandaki duvarların önüne konmuş gömme sütun benzeri ayak.

³⁸⁵ I.G.R., III, 157; Bosch, E, a.g.e., s. 35-49, no.51; Mitchell, S, Chiron, XVI, 1986, s. 23; Remy, B, a.g.e., 1989, s. 139.

³⁸⁶ Mitchell, S, Chiron, XVI, 1986, s. 23.

³⁸⁷ Mitchell, S, Chiron, XVI, 1986, 1986, s. 23.

³⁸⁸ Mitchell, S, Chiron, XVI, 1986, s. 23-24.

³⁸⁹ Grant, M, a.g.e., 10, 1950, s. 45, no.8; SNG von Aulock, Galatia, 1966, 6114.

Anadolu'daki diğer bir eyalet ise, Kappadokia'dır. Tiberius Dönemi'nde, Kappadokia'da görev yapan vali ve memurların çoğu hakkında bilgi sahibi değiliz. Hakkında bilgi edindiğimiz tek kişi Kappadokia'nın ilk valisi Quintus Veranius'dur. Atlı sınıfına mensubtu. Germanicus'un yakın arkadaşıydı. Bu göreve, Veranius'u, maius imperium yetkisine dayanarak Germanicus atamıştır. M.S. 17 yılında, görevine başlamıştır.³⁹⁰ M.S.19 yılında görevi sona ermiştir.

Anadolu'daki son eyalet olan Kommagene'de Romalı vali ve memurlardan sadece Quintus Servaeus'u biliyoruz. M.S. 17 yılında, eyaletin ilk valisi olmuştur.³⁹¹

Roma Anadolu'daki kolonilere de memurlar atamıştır. Koloniler Roma şehrini, idari anlamda taklit etmiştir.³⁹² Koloninin başında duumvir denilen bir memur yer almıştır. Bu memurun yetkileri Roma'daki konsüle çok benzerdi. Koloninin ilk adamıydı. Hem adli hem de idari yetkisi vardı. Duumvir'in yardımcıları ise aediles ve quaestor'du. Tiberius'un kardeşi Drusus, Antiocheia'un duumviri, Statius Pescennius da onun temsilcisiydi.³⁹³

Özet olarak, Tiberius Anadolu'nun idaresine önem vermiştir. Eyaletteki halkın huzurunu sağlayarak Roma'ya olan bağlılığı ve güveni sorgulanamaz hale getirmiştir. Suçlanan valileri yargılamıştır. Bu şekilde, eyaletlerde uzun süre kalmalarını engellemiştir. Keyfi yönetimin önüne geçmiştir. Bir anlamda sınırlarını korumuştur.

³⁹⁰ Tacitus, Annales, II, 56,4; Remy, B, a.g.e., 1989, s.179.

³⁹¹ Tacitus, Annales, II, 56; Magie, D, a.g.e., 1950, s.498.

³⁹² Magie, D, a.g.e., 1950, s.461.

³⁹³ Calder, W, M, JRS,II, 1912, s.101; Mitchell, S, Pisidia, VIII. Congress, s.163.

6.3. Tiberius ve Anadolu Eyaletleri

Tiberius Dönemi'ni ve yönetiminin Anadolu'da izlediği çizgileri tanımak ve anlamak için kısa da olsa imparatorun saltanatında bu coğrafyadaki siyasal ve yönetsel tabloya bakmak gerekmektedir. Tiberius'un saltanatı boyunca, Anadolu'daki Roma egemenliğine karşı çıkılmamış ve huzur hakim olmuştur. Nadiren de olsa, Küçük Asia'da isyanlar ortaya çıkmıştır. M.S. 16 yılında, Antiocheia Pisidia'da, kentin sosyal ve kültürel hayatının geçtiği Tiberius Alanı'nda askerler hayat şartlarının düzeltilmesini isteyerek, grev yapmışlardır. Bu yüzden su kemerinin bir bölümünü tahrip etmişler, isteklerini elde ettikten sonra, su kemerini bizzat onarmışlardır.³⁹⁴

Tiberius Devri'nde, Anadolu'da Asia, Pontos-Bithynia, Galatia, Kilikia eyaletleriyle, Kappadokia, Kommagane ve Amanos krallıklarının olduğu yazılı kaynaklarda yer almaktadır.³⁹⁵ Tiberius iktidarı devralınca adı geçen krallıklara önceleri koruyucularıymış gibi davranmıştır. Ancak saltanatının üçüncü yılında, bu üç krallığı ilhak etmiştir.³⁹⁶ İlk olarak ilhak edilen Kappadokia olmuştur.³⁹⁷ Kappadokia Kralı Arkhaelaus, Tiberius tarafından ihanetle suçlanmıştır. Annesi Livia tarafından yazılan bir mektupla, af dilemesi için Roma'ya çağırılmıştır.³⁹⁸ Bu suçlamaya sebep olarak da, Tiberius Rodos'da iken kendisine destek vermemesi ve M.S. 4 yılında doğu eyaletlerinde bulunan, Augustus'un torunu Gaius'a olan yakınlığı gösterilmiştir.³⁹⁹ Ayrıca, M.Ö. 20 yılında, Roma'ya ihanetle suçlanan

³⁹⁴ Taşlıalan, M, Yalvaç Pisidia- Antiocheia, 2001, s.25.

³⁹⁵ Strabon, XII, 534; Tacitus, Annales, II, 42, 6; Velleius Paterculus, II, 39,3; Suetonius, Tiberius, XXXVII.

³⁹⁶ Tacitus, I, 42, 2; Cassius Dio, LVII, 17, 3; Suetonius, Tiberius, XXXVII, 4; Magie, D, a.g.e., 1950, s.491.

³⁹⁷ Strabon, XII, 534; Tacitus, Annales, II, 42,6; Cassius Dio, VII, 17,7; Velleius Paterculus, II, 39,3; Suetonius, Tiberius, XXXVII;1; Mommsen, t, a.g.e., 1909, s. 324; Scramuza, V, M, a.g.e., s. 180.

³⁹⁸ Tacitus, Annales, II, 43; Günaltay, Ş, a.g.e., s.277; Garzetti, A, a.g.e., s.64.

³⁹⁹ Tacitus, Annales, II, 42.

Arkhaelaus'un savunmasını Tiberius yapmıştır.⁴⁰⁰ Mahkemede suçsuz bulunmuştur. Arkhaelaus'da bu olayı unutup, çıkarına göre davranmıştır. Ancak asıl sebep, başkadır. Hindistan'a giden ticaret yolunun üzerinde bulunması,⁴⁰¹ tarım ve hayvancılığa elverişli toprakları ve maden bakımından zenginliği sonucunda⁴⁰² bir Roma eyaleti haline getirilmek istenmiştir. Bunun yanı sıra, Parthia gibi düşman bir krallığa karşı doğudaki eyaletleri korumak ve Armenia Krallığını denetim altında tutmak da diğer sebepler olarak gösterilebilir.

Savunma için Roma'ya çağrılan Arkhealaus, suçlamalara dayanamayarak seksen yaşında ölünce Kappadokia ilhak edilerek eyalet haline getirilmiştir.⁴⁰³ Atlı sınıfına mensub, procurator Quintus Veranius'da Kappadokia'nın ilk valisi olmuştur.⁴⁰⁴ Doğu Lykonian ve Kilikia Thrakheia topraklarının idaresini Arkhaelaus'un oğluna bırakılmıştır.⁴⁰⁵

Kappadokia'nın eyalet olması sonucunda, Roma'da –aerarium militare- askeri hazine için alınan yüzde birlik satış vergisi yarıya indirilmiştir.⁴⁰⁶ Çünkü bu vergi adı geçen hazineye aktarılmıştır. Ayrıca, Kappadokia toprakları- fiscus-imparatorluk hazinesine aktarılmıştır.⁴⁰⁷

Bu olayla aynı zamanda Kommagene Kral'ı Antiokhos da ölmüştü.⁴⁰⁸ Halkın bir kısmı krallık rejimi ile yönetilmek isterken, bir kısmı da ilhak edilerek bir Roma eyaleti olmak istemişlerdir. Bu sebeple Roma'ya elçiler yollamışlar, hatta veliahtı

⁴⁰⁰ Suetonius, Tiberius, VIII, 1.

⁴⁰¹ Strabon, XIV, 663; Scramuza, V, M, a.g.e., s. 80; Magie, D, a.g.e., 1950, s.491.

⁴⁰² Strabon, XII, 533; Magie, D, a.g.e., 1950, s. 490.

⁴⁰³ Tacitus, Annales, II, 56; Cassius Dio, LVII, 17; Levick, B, a.g.e., 1999, 141.

⁴⁰⁴ Tacitus, Annales, II, 56, 4; Remy, B, Les Carrières Sénatoriales Dans Les Provinces Romaines D'Anatolie Au Haut Empire, 1989, s.179.

⁴⁰⁵ Tacitus, Annales, VI, 41.

⁴⁰⁶ Tacitus, Annales, II, 56; Magie, D, a.g.e., 1950, s. 495.

⁴⁰⁷ Smith, C, E, a.g.e., 1942, s.226.

⁴⁰⁸ Tacitus, Annales, II, 42; Domazewski, A, W, Geschichte Der Römische Kaiser, 1942, s. 290; Magie, D, a.g.e., 1950, s.496; Garzetti, a, a.g.e., s.38.

tanınmamışlardır. Çok geçmeden, Parthia ile Roma arasında tampon bir bölge olan Kommagene, ilhak edilip eyalet haline getirilmiştir.⁴⁰⁹ Q. Servaeus da Kommagene'nin ilk Roma valisi olmuştur.⁴¹⁰

Amanos Kral'ı Philapator'da yine aynı yıl ölmüştür.⁴¹¹ Amanos Krallığı'nda barış ve huzur yok olma noktasına gelince, Roma bu toprakların büyük bir kısmını Suriye eyaletine dahil etmiştir.⁴¹²

Fırat Nehri'nin batısındaki krallıklar Roma topraklarına katılınca, Roma Partlar'a karşı daha güçlü hale gelmiştir. Augustus'un vasiyet ettiği gibi önce sınırlar korunmuş, sonra yeni topraklar kazanılmıştır.⁴¹³ Ancak, Fırat Nehri'nin doğusundaki Armenia Krallığı'nın idaresi Roma ile Parthia arasında daima sorun olmuştur. Roma İmparatorluğu'nun, hem Anadolu'daki eyaletlerinin güvenliği, hem de Asya ve Uzakdoğu ile olan ilişkisi, Armenia Krallığı'na bağlı olduğu için daima bu toprakları kontrol altında tutmaya çalışmıştır.⁴¹⁴

M.S. 17 yılında, Parthia Kral'ı Artabanus, Armenia Kral'ı Vonones'i askeri güç kullanarak Suriye'ye kaçmasına sebep olmuştur. Boş kalan tahta kardeşini çıkartmak istemiştir.⁴¹⁵ Suriye ve Judea eyaletleri de vergilerinin azaltılmasını isteyince, Roma'da çok sevilen, Germanica'da fetihler yapmış ve Augustus'un torunu Agrippa ile evlenmiş Germanicus'a maius imperium yetkisi vererek, sorunları çözmek üzere doğu eyaletlerine yollamıştır.⁴¹⁶

⁴⁰⁹ Tacitus, Annales, II, 56; Smith, C, E, a.g.e., s.82.

⁴¹⁰ Tacitus, Annales, II, 56; Magie, D, a.g.e., 1950, s. 496; Garzetti, A, a.g.e., s.77.

⁴¹¹ Tacitus, Annales, II, 43, 56; Magie, D, a.g.e., 1950, s. 499;

⁴¹² Tacitus, Annales, II, 56;

⁴¹³ Tacitus, Annales, I, 11, 70; Cassius Dio, LVI, 33, 2.

⁴¹⁴ Lightfoot, C, French, D, The Eastern Frontier of the Roman Empire, 2000, s.68-69.

⁴¹⁵ Tacitus, Annales, II, 43, 3; Mommsen, T, a.g.e., 1999, s.142.

⁴¹⁶ Tacitus, Annales, II, 43; Suetonius, Caligula, I.

Yıl sonunda deniz yoluyla doğuya doğru yola çıkmıştır.⁴¹⁷ Ege Adaları'nda kalmış ve halka parasal yardımda bulunmuştur. Yunanistan'da ve Anadolu'da kötü Romalı yöneticilerden bıkan halkı tekrar, Roma İmparatorluğu'na inandırmaya çalışmıştır.⁴¹⁸ Asia Koinon'u Germanicus ve Drusus adına üzerinde "kardeşçe sevilen yeni tanrılar" lejandı olan sikke basmışlardır.⁴¹⁹ Sardis'te adına sikke basılmıştır. Mitylene'de, Germanicus yeni Tanrı olarak adlandırılırken, Agrippina'ya da, hasat getiren Tanrıça denilmiştir.⁴²⁰ Germanicus'un oğulları adına da yazıtlar ithaf edilmiştir. Karadeniz'deki Sinope kolonisine Agrippina'nın bir heykeli dikilmiştir.⁴²¹

Bithynia'ya gidip Prokonsül Vitellius ile görüşmüştür.⁴²² Daha sonra, Roma ile tarihi bağları olan Illium ve Assos'a gitmiştir.⁴²³ Koolpon⁴²⁴, Perge ve Aspendos'da bulunmuştur.⁴²⁵ Perge'de M.S. 19 yılında, Aspendos'ta Dio'nun oğlu Xenokles, Caesar Augustus'un başrahipliğini yaptığı sırada Germanicus'a bir yazıt ithaf etmiştir.⁴²⁶ Klaros Bilicilik Merkezi'ni de ziyaret etmiştir.⁴²⁷

Bu sırada, Roma Hellaspont'da korsan sorunuyla uğraşmaktaydı.⁴²⁸ Hellaspontos'un yakınındaki şehirler, korsanlar tarafından yağmalanmıştı. Tiberius, Asya ile Avrupa'yı birleştiren Hellaspont'un güvenliğinin, doğu eyaletlerinin hatta

⁴¹⁷ Tacitus, Annales, II, 54; Smith, C, E, a.g.e., s.83; Magie, D, a.g.e., 1950, s.498-499; Mommsen, T, a.g.e., 1999, s. 143.

⁴¹⁸ AE, 1993, 1462; Magie, D, a.g.e., 1950, s.497.

⁴¹⁹ B. M. Cat. Lydia, 251, no.104;

⁴²⁰ I.G.R., IV, 2; Magie, D, a.g.e., 1950, s. 497.

⁴²¹ I.G.R., III, 94.

⁴²² Tacitus, Annales, II, 55; 57; Suetonius, Vitellius, II.

⁴²³ Tacitus, Annales, II, 48; Magie, D, a.g.e., 1950, s. 498.

⁴²⁴ I.G.R.II, 1549.

⁴²⁵ Jones, C, P, "Old and New in the Inscriptions of Perge," EA, XXX, (1998), s.36.

⁴²⁶ Şahin, S "Bemerkungen zu Lykischen und Pamphylishen Inschriften," EA, X, (1984), 138.

⁴²⁷ Tacitus, Annales, II, 50; Bean, G, E, Eskiçağ'da Ege Bölgesi, 1995, s.172.

⁴²⁸ Magie, D, a.g.e., 1950,s.504; De Souza, Ph., Piracy in the Graeco-Roman World, 1999, s. 216.

imparatorluğun devamını sağlayacağını fark etmişti. Çok geçmeden bu sorun Drusus'un procuratoru T. Valerius Proculus tarafından çözümlenmiştir.⁴²⁹

M.S. 17 yılında, Anadolu'da sadece taht kavgaları ve ilhak edilen protektorate krallıklarla ilgili sorunlar gözlenmemiştir. Batı Anadolu'daki on iki şehirde, deprem olmuştur.⁴³⁰ Zararı tespit edebilmek için eski bir praetor olan Marcus Ateius'u, Batı Anadolu'ya göndermiştir.⁴³¹ Dağların dümdüz olduğu söylenen depremde en çok zararı, Sardis görmüştür.⁴³² Tiberius bu şehre on milyon sestersii bağışlamış, ayrıca, beş yıl vergi almayacağını da söylemiştir.⁴³³ Magnaseia ad Sipylum'un* da zararı karşılanmıştır. Bu yüzden, Magnesia Ad Sipylum'da darp edilen bir sikkede, Tiberius ön yüzde "Ktistes (Kurucu)" lejandı ile şehrin kurucusu olarak atfedilerek onurlandırılmıştır.⁴³⁴ Tiberius, depremden zarar gören Temnos*, Philadelphia* Apollonis*, Mostene*, Hierokome*, Myrina*, Kyme*, ve Tmolus*'u vasıtalı vergilerden muaf tutmuştur.⁴³⁶ Myrina olasılıkla Sebastapolis (İmparator'un kenti) adını almıştır.⁴³⁷ Kyme'nin adı Caesareia, Hierakome'nin adı da Hierokaesareia olmuş-

⁴²⁹ I.G.R. IV, 219; Magie, D, a.g.e., 1950, s.504.

⁴³⁰ Strabon, XII, 8, 18; Tacitus, Annales, II, 47; Suetonius, Tiberius, XXXVIII, 2; Cassius Dio, LVII, 17, 7; Pliny, N.H., II, 86, 200; Domazewski, A, W, a.g.e., s.290; Magie, D, a.g.e., 1950, s.499.

⁴³¹ Tacitus, Annales, II, 47.

⁴³² Tacitus, Annales, II, 47; I.G.R. II, 1502.

⁴³³ Strabo, XIII, 4, 8; Tacitus, Annales, II, 47; Rostovtzeff, M, The Social and Economic History of the Roman Empire, 1971, s.91.

* Magnesia Ad Sipylum: Sipylus (Sipil) Dağı'nın yakınındaki Magnesia.

⁴³⁴ SNG, von Aulock, Lydien, 1967, no. 2999.

* Temnos: İzmir ile Manisa arasında antik bir kent.

* Philadelphia: Bugünkü Manisa'nın Alaşehir ilçesi.

* Apollonis: Aydın Sultanhisar'da antik bir kent.

* Mostene: Manisa'da antik bir kent.

* Hierokome: Manisa'nın Akhisar ilçesinde antik bir kent.

* Myrina: İzmir'in Aliaga ilçesinde antik bir kent.

* Kyme: İzmir'de Aliaga'da antik bir kent.

* Tmolus: İzmir'in Ödemiş ilçesinde antik bir kent.

⁴³⁶ Tacitus, Annales, II, 47.

⁴³⁷ Pliny, N.H., V, 121; Bean, G, a.g.e., 1995, s.87; Sevin, V, a.g.e., s.77.

tur.⁴³⁸ Pergamon'da depremden etkilenmiş ancak imparatorun yardımını gerektirecek kadar zarar görmemiştir.⁴³⁹

Germanicus da Suriye'ye varmıştır. Anadolu'daki insanların aksine, Suriye Valisi Piso, Germanicus'u sevmemiştir. Zamanla Germanicus'da Piso'yu sevmemeye başlamıştır.⁴⁴⁰ Önceleri Germanicus ile Piso arasındaki sorunlara rağmen, Roma'yı ilgilendiren sorunlara çözüm bulunabilmiştir. Germanicus, Pontus Kral'ı Polemo'nun oğlu Zeno'yu, III. Artaxiata ismiyle Armenia tahtına, oturtmuştur.⁴⁴¹ Çünkü Armenia'da, hem Roma İmparatorluğu'na, hem de Parthia Krallığına yakın olan çevreler arasındaki dengeyi Zeno'nun sağlayabileceğine inanmıştır.

Armenia taht meselesinin çözülmesine rağmen, Germanicus ile Piso arasındaki sorunlar büyümüştür. Hatta görevlerini yapıp şekillerini bile etkillemiştir. Piso emre karşı çıkıp, emrindeki askerleri Germanicus Armenia'ya giderken yollamamıştır. Aralarındaki gerginlik, M.S. 19 yılında Germanicus'un ölümüne kadar devam etmiştir. Germanicus, M.S. 10 Ekim 19 yılında, Antiocheia'da ölmüştür. Birçok kişi Piso'nun Germanicus'u zehirlediğine inanmıştır. Germanicus, Antiocheia'da yakılmış ve bu şehre onun için, boş bir mezar dikilmiştir.⁴⁴²

Anadolu'da M.S. 22 yılına kadar sorun çıkmamıştır. Ancak, Asyilia hakkı (tapınakların dokunulmazlığı), tapınakları suçluların sığınağı haline getirmiştir.⁴⁴³ Asyilia hakkı, Büyük İskender'den beri var olmuştur. Batı Anadolu ve Yunanistan'daki tapınakların çevresi dokunulmaz ilan edilmiştir. M. Antonius zamanında Asyilia hakkı, kentlerin büyük bir kısmını kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Tibe-

⁴³⁸ I.G.R., IV, 1351; C.I.L., III, 7096; AE, 1995, 1458.

⁴³⁹ Radt, W, Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları: Pergamon, 2001, s. 25.

⁴⁴⁰ Tacitus, Annales, II, 56; Shotter, D, C, A, Historiae, XXII, s.235.

⁴⁴¹ Tacitus, Annales, II, 56; Smith, C, E, a.g.e., s.92. Garzetti, A, a.g.e., 40;

⁴⁴² Downey, G, Ancient Antioch, 1963, s. 80.

⁴⁴³ Tacitus, Annales, III, 59; Smith, C, E, a.g.e., s.210; Bean, G, a.g.e., s.144.

rius, Batı Anadolu’da ve Yunanistan’da çeşitli tapınakların elindeki dokunulmazlık hakkının kötüye kullanıldığına ilişkin şikayetlerin artması üzerine, geniş çaplı bir soruşturma açarak, kentlerin haklarını savunmak üzere Roma’ya birer delege göndermelerini istemiştir.⁴⁴⁴

İlk olarak, Ephesos’dan^{*} gelen elçilerle görüşmüştür. Şehirler asyilia hakkını geri kazanmak için birtakım iddialar ileri sürmüşlerdir: Ephesos’lular, Apollo ve Artemis’in Delos’ta değil, Ephesos’da doğduğunu iddia etmişlerdir.⁴⁴⁵ Magnesia on Maender^{*} elçisi, daima Roma’nın müttefiği olduklarını belirtmiş ve Mithridates Savaşları’nda Roma’nın yanında yer aldıklarından bahsetmiştir. Aphrodisias’dan^{*} gelen elçi, Tanrıça Venüs Kültü’nü ve Roma ile olan bağlarını ileri sürmüştür.⁴⁴⁶ Stratonicealı^{*} delege, Jüpiter ve Diana Tapınağı’nın öneminden bahsetmiştir. Hierocaesarealı elçi, Romalı askerlerin, zor durumda kaldıklarında, Persli Tanrıça Diana’nın Tapınağı’na sığındıklarından bahsetmiştir.⁴⁴⁷ Pergamon^{*} elçisi ise, şehirlerindeki Asklepios^{*} Tapınağı’ndan ve kutsallığından bahsetmiştir.⁴⁴⁸ Ayrıca, Smyrna^{*}, Perge^{*}, Sardis^{*}, Miletus^{*}, Samos^{*}, Kos^{*}, ve Cyprus^{*} da Roma’ya asyilia hakkını kazanmak için elçiler göndermiştir. Senatus’da yapılan tartışmalar so-

⁴⁴⁴ Tacitus, Annales, III, 59; Suetonius, Tiberius, XXXIX, 2; Magie, D, a.g.e., 1950, s.505.

^{*} Ephesos: İzmir’in Selçuk ilçesinde antik bir kent.

⁴⁴⁵ Elliger, W, Geschichte Einer antikites Weltstadt, 1992, s. 136.

^{*} Magnesia on Maender: Menderes Nehri yakınındaki Magnesia (Manisa).

^{*} Aphrodisias: Bugünkü Geyre.

⁴⁴⁶ Tacitus, Annales, III, 62; Reynolds, J, Aphrodisias and Rome, 1982, s. 164.

^{*} Stratonikea: Muğla Yatağan’da antik bir kent.

⁴⁴⁷ Tacitus, Annales, III, 60.

^{*} Pergamon: İzmir’in Bergama ilçesinin antik çağdaki ismi.

^{*} Asklepios: Yunan mitolojisinde hekimlik tanrısı. Tanrı Apollon’un oğlu.

⁴⁴⁸ I.G.R., II, 454.

^{*} Smyrna: Bugünkü İzmir.

^{*} Perge: Güney Anadolu’da antik bir kent.

^{*} Sardis : Lydia Krallığının başkenti, bugünkü Sart.

^{*} Miletos: Manyas Gölü kıyısında bir kent.

^{*} Samos: Bugünkü Sisam Adası.

^{*} Kos: Bugünkü İstanköy Adası.

^{*} Cyprus: Bugünkü Kıbrıs.

nucunda, eyaletlerdeki tapınakların içine kutsal bir yer olduğunu belirtecek plaketter konulacak ve böylece din duygusuyla tapınakların sömürülmesine izin verilmeyecekti.⁴⁴⁹

M.S. 23 yılında büyük bir deprem daha olmuştur.⁴⁵⁰ Tiberius, Kibyra* ve Aegium'u* geçirdikleri deprem felaketi nedeniyle, üç yıl boyunca vergiden muaf tutmuştur.⁴⁵¹ Kibyra'da, Tiberius'un şehrin koruyucusu ve kurtarıcısı olduğuna dair, yazıtlar bulunmuştur.⁴⁵² M.S. 25 yılında, Tiberius'un yardımlarından dolayı şehrin adı Caesarea olmuştur.⁴⁵³

Tiberius'un yardımlarından sonra, adları Caesarea olan şehirler dışında, Anadolu'da onun adını taşıyan iki şehir kurulmuştur. İlki Hellenizm kültürünün etkileyemediği kuzeybatı Phrygia'daki dağlık bölgedir.⁴⁵⁴ Tiberipolis adını almıştır.⁴⁵⁵ Polis tipi bir şehirdi. Meclisi vardı. Diğer şehir ise, güneydoğu Phrygia'daki Roma yolu üzerindedir. Tiberius bu şekilde, Pisidia kolonisini ve etrafını Romalılaştırmak istemiştir.

Hem M.S. 17, hem de M.S. 23 yıllarında yaşanan deprem felaketlerinden sonra, Tiberius'un yardım ettiği tüm şehirler, onu onurlandırabilmek amacıyla, üzerinde 'Asia Şehirleri Onarıldı' lejandı olan bir sestersi* bastırmışlardır.⁴⁵⁶ Ayrıca, bu şehirler şükranlarının ifadesi olarak başkent Roma'ya Tiberius'un dev boyutta bir

⁴⁴⁹ Tacitus, Annales, III, 63; Smith, C, E, a.g.e., s.210.

⁴⁵⁰ Tacitus, Annales, IV, 13; Smith, C, E, a.g.e., s.83; Magie, D, a.g.e., 1950, s.500.

* Kibyra: Burdur İli'nin Gölhisar Kasabası.

* Aegium: Bugünkü Yunanistan'da Aigion.

⁴⁵¹ Tacitus, Annales, IV, 13; Smith, C, E, a.g.e., s.500.

⁴⁵² Harper, R, P, "Recent Epigraphic Research At Cibyra", T.T.K., VIII, (1979), s. 513-514; AE, 1998, 1376; Milner, N, P, a.g.e., s. 9, no. 15.2.

⁴⁵³ Jones, A, H, M, The Cities Of The Eastern Roman Empire, 1983, s.74.

⁴⁵⁴ B.M. Cat. Phrygia, 421; Magie, D, a.g.e., 1950, s. 500.

⁴⁵⁵ Habicht, C, "New Evidence On The Province Of Asia," JRS, LXV, (1975), s.72.

* Sestersi: Aureus'un (altın sikke) yüzde biri değerinde pirinç sikke.

⁴⁵⁶ Stevenson, S, W, A Dictionary of Roman Coins, 1969, s. 207-208; Foss, C, Roman Historical Coins, 1990, s. 57, no.15; Baydur, N, Roma Sikkeleri, 1998, s.34, no.90; Sear, D, Roman Coins and Their Values, 2000, s. 346, no.1764.

heykelini dikmişlerdir.⁴⁵⁷ Heykelin kaidesinde betimlenen on dört figür, Tiberius'un yardımında bulunduğu on dört şehri simgelemektedir. Myrina'nın yazılı kaynaklarda, Amazon figürü ile betimlendiğine rastlamaktayız.⁴⁵⁸

M.S. 23 yılında, Tiberius'un zalimlik yapan valileri cezalandırması ve depremde zarar gören şehirlere yardım etmesi üzerine, Asia halkı, annesi, kendisi ve Senatus adına tapınak yapmak istemişlerdir.⁴⁵⁹ Batı Anadolu'daki on bir kent bu tapınağı yapma onurunu elde etmek amacıyla yarışmışlardır. Bu tapınağı yapma hakkını Smyrna kazanmıştır.⁴⁶⁰

Tiberius, M.S. 34 yılına kadar Anadolu'da hiçbir sorunla karşılaşmamıştır; ancak, Parthia Kral'ı Artabanus, Armenia Kralı Zeno'nun ölmesinden yararlanarak, Armenia tahtına oğlunu oturtmuştur.⁴⁶¹ Bu durumdan rahatsız olan Parthialı soylular, Artabanus'dan habersiz Roma'ya gelerek; Tiberius'dan, önceki Parthia Kralı Phraates'in Roma'da yaşayan oğullarından Phraates'i kral olarak Parthia'ya göndermesini istemişlerdir.⁴⁶² Tiberius bu isteğe uyarak, Phraates'i Parthia'ya yollamıştır; fakat Phraates yolda ölmüştür. Bunun üzerine Tiberius, Phraates'in küçük kardeşi Tiridates'i, Parthia Kralı olarak görevlendirmiştir.⁴⁶³ Suriye Valisi Vitellius ve İberia Kralı Pharasmanes'in de yardımlarıyla Tiridates'i, Parthia Kralı yapmayı başarmıştır.⁴⁶⁴ Ancak Tiridates'in krallığı, başarısız yönetimi yüzünden uzun ömürlü olmamıştır. Artabanus tekrar Parthia Kralı olmayı başarmıştır.

Anadolu'da Tiberius Dönemi'nde nadiren askeri güce başvurulmuştur. Ancak, M.S. 36 yılında, II. Arkhaelaus'un yönettiği Kappadokia'ya dahil edilen,

⁴⁵⁷ C.I.L., X, 1624.

⁴⁵⁸ Sands, J, E, Latin Epigraphy, 1927, s.235.

⁴⁵⁹ Tacitus, Annales, IV, 15.

⁴⁶⁰ Tacitus, Annales, IV, 55.

⁴⁶¹ Tacitus, Annales, VI, 31, 1; Mommsen, T, a.g.e., 1909, II. cilt, s. 44-45; Dabrowa, E,a.g.e., s.68-69.

⁴⁶² Tacitus, Annales, VI, 31, 1; Smith, C, E, a.g.e., s. 195; Magie, D, a.g.e., 1950, s.507.

⁴⁶³ Tacitus, Annales VI, 34; Smith, C, E, a.g.e., s.196.

⁴⁶⁴ Tacitus, Annales VI, 38; Smith, C, E, a.g.e., s.196

Dağlık Kilikia'da yaşayan Cietae kabilesi vergi vermemek için dağlara çıkıp isyan etmiştir.⁴⁶⁵ Genç Arkhelaus'un Roma'dan yardım istemesi üzerine, ayaklanma kanlı bir şekilde, Suriye valisi Vitellius'un görevlendirdiği Marcus Trebellius tarafından bastırılmıştır.

Yukarıda anlatılanların ışığında, Tiberius Dönemi'nde Anadolu'da sorunların nasıl diplomatik yollarla çözümlendiğine tanık oluyoruz. Stratejik noktalardaki toprakları zorlamalara başvurmada ilhak etmiştir. Anadolu'da yaşayan halk da bu duruma karşı koymamış, Roma egemenliğine biat etmiştir. Bu şekilde stratejik noktalara sahip olmuş ve Augustus'un vasiyetini yerine getirmiştir.

⁴⁶⁵ Tacitus, Annales VI, 41; Smith, C, E, a.g.e., s.202; Magie, D, 1950, a.g.e., 507; Rich, J, Hadrill, A, W, a.g.e., s.216.

6.4. Tiberius Dönemi'nde Anadolu'da Maddi Kültür Politikası

1. Mimarlık

Tiberius, Anadolu'daki siyasal ve yönetsel yapının yanında, Anadolu'daki kentlerin iskanıyla da ilgilenmiştir. Özellikle doğal afetlerden sonra, Roma İmparatorluğu Anadolu'daki kentlere yardımda bulunmuştur. M.S. 17 yılında olan depremde en çok zarar gören Sardis örneğinde olduğu gibi. Tiberius şehre on milyon sestersii bağışlamış, beş yıl vergi almamıştır.⁴⁶⁶ Sardis'i denetlemek ve yeniden yapılandırmak amacıyla, Senatus'da yapılan seçim sonucunda, eski bir praetor olan Marcus Ateius seçilmiştir.⁴⁶⁷ Ateius depremden zarar gören, şehri iskan edebilmek için, mimar ve mühendislerin yardımıyla, öncelikle bir plan oluşturmuştur.⁴⁶⁸ Yıkılmış ve zarar görmüş binaları tespit ettirmiş, şehri setlerle yeniden şekillendirmiştir. Ana caddeyi tamir ettirmiştir. Yollar ve su kanalları yaptırmaya başlamıştır. Depreme dayanıklı malzeme kullanılmasını sağlamıştır.⁴⁶⁹ Hem Yunan hem de Roma vatandaşı olan Tiberius Cladius Apollophanes de, Tiberius'un mali desteğiyle su kemerini yapmaya başlamıştır. Ancak su kemeri Cladius Dönemi'nde tamamlanmıştır. Tiberius bu şekilde Roma Devleti'nin ve sisteminin propagandasını yapmıştır.⁴⁷⁰

Tiberius'un yaptıklarından sonra Claudius zamanına kadar, şehir Caesarea Sardis olarak anılmıştır.⁴⁷¹ Ayrıca Tiberius Dönemi'ne tarihlenen, 1979 yılında

⁴⁶⁶ Tacitus, Annales, II, 47; I.G.R. II, 1502- 1503; C.I.L., 7096. Hanfmann, G, Yegül, F, K, From Historic To Roman Times, 1983, s. 141; Guralnick, E, Sardis Twenty Seven of Discoveries, 1987, s. 47.

⁴⁶⁷ Tacitus, Annales, II, 47; Hanfmann, G, Yegül, F, K, a.g.e., s. 142; Guralnick, E, a.g.e., 1987, s. 47.

⁴⁶⁸ G, Yegül, F, K, a.g.e., s. 142.

⁴⁶⁹ Guralnick, E, a.g.e., 1987, s.58-59.

⁴⁷⁰ Yegül, F, K, Baths and Bathing in Classical Antiquity, 1994, s.2.

⁴⁷¹ G, Yegül, F, K, a.g.e., s. 144.

bulunan bir heykelin kaidesindeki yazıtta, poleis ktistes (şehrin kurucusu) denilerek onurlandırılmıştır.⁴⁷²

Tiberius'un iskan çalışmaları Antiocheia'da da göze çarpmaktadır. Augustus Roma İmparatorluğu'nun büyüklüğünü yansıtabilmesi için, Antiocheia'ya yeni binalar yaptırmıştır. Ayrıca, doğu eyaletlerinin güvenliği açısından, Antiocheia halkının mutlu olmasını sağlayarak, bir anlamda doğu eyaletlerinin güvenliğini garanti altına almaya çalışmıştır. Antiocheia'yı bir Roma şehri haline getirip, Romalı olma ruhunu yaymak için uğraşmıştır. Tiberius da bu politikaya uymuştur. Tiberius Devri'nde, Augustus Dönemi'nde, Antiocheia'da yapılan kollonadlı caddelerin üzerini, taştan dört kolonla destekleyerek kemer şekli verilerek örtürmüştür.⁴⁷³ IV. Antiochus tarafından yapılan, Epiphania'da genişletirmiştir.⁴⁷⁴ Tapınakların ba-zılarını yeniden yaptırmıştır. Tiberius şehrin doğu kapısını, Roma'nın kurucusu sayılan Romus ve Remulus'u simgeleyen dişi bir kurt figürü koydurtmuştur. Tiyatroyu tamir ettirmiştir. Şehrin yağmur sularıyla aşınmaması için, alt yapısıyla da ilgilenmiştir. Halk için, hamam yaptırmıştır. Tiberius Antiocheia'ya yardım ettiği için, kolonlu caddeki açık alana, tunçtan yapılmış heykelini dikmişlerdir. Hatta bununla ilgili bir kitabe de vardır.⁴⁷⁵

Tiberius Dönemi'nde, Lycia Birliği'ne mensub Attaleia'da, Galatia Valisi Basila'nın aracılığıyla platea* yaptırılmıştır. Bu olayla ilgili bir yazıt bulunmuştur.⁴⁷⁶ Perge'deki ilk sütunlu yolu da Vali Basila'nın yaptırdığına inanılmaktadır.⁴⁷⁷

⁴⁷² Crawford, H, E, "Sardis 1980", II. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1981, s.45.

⁴⁷³ Downey, G, a.g.e., s.83; Baal, W, Rome in The East, 2000, s. 152.

⁴⁷⁴ Baal, W, a.g.e., s. 152.

⁴⁷⁵ Erol, A, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Roma Dönemi'nde Anadolu'daki Sütunlu Caddeler, 1992, s. 73.

* Platea: Sütunlu yol.

⁴⁷⁶ Mitchell, S, Chiron, s.1986; s.23; Şahin, S, " Bau Einer Sälenstrasse in Attaleia unter Tiberius-Caligula," EA, XXVI, (1995), s.28.

⁴⁷⁷ Parrish, D, Urbanism in Western Asia Minor, 2001, 179.

Augustus ile beraber, Anadolu'daki kentlerde yaşayan Romalı vatandaşlar arasında rekabet ortamı yaratılmıştır. Kentlerin önde gelen yurttaşları, kamu takdiri ve önemli kamu görevleri için birbirleriyle yarışmışlardır.⁴⁷⁸ Roma İmparatorluğu'na hoş görünmek için bilhasa inşaat çalışmalarında artış olmuştur. Bunun sonucunda, mimarlık ve süsleme gelişmiş, kent mimarisi ve elit zümre Romalılaştırılmaya başlanmıştır.⁴⁷⁹

Küçük Asya'daki kentler, Roma'ya imparatorluk kültü için tapınak yapma yarışı içine girmişlerdir. Tiberius Dönemi'nde, M.S. 23 yılında, Batı Anadolu'daki on bir şehir, Tiberius, Livia ve Senatus adına tapınak yapmak için Roma'ya elçiler yollamıştır. Her elçi, tapınağın neden kendi şehrinde yapılması gerektiğine dair düşüncelerini Tiberius'a sunmuştur; Hypaepa*, Laodecia on Lycus*, Tralles* ve Magnesia on Maender diğer şehirlere göre daha daha alt düzeyde oldukları için hemen elenmişlerdir.⁴⁸⁰ Illion* ise, Vergilius'un Aenas* Destanı'na dayanarak Romalılar'ın atasıyız demiştir, ancak görkemli bir tapınak yapabilecek kadar zengin olmadığı için elenmiştir. Halikarnassos* da on iki asırdır, şehirlerinde hiç deprem olmadığından bahsetmiştir.⁴⁸¹ Tapınağın temelini çıplak kayanın üzerine kuracaklarına dair söz vermişlerdir. Ancak yine de elenmiştir. Pergamon, şehirde bulunan Augustus Tapınağı'nı öne sürmüştür. Ancak bu tapınak Pergamon için yeterlidir cevabını almıştır. Ephesos Artemis Kültü, Miletos ise Apollon Kültü'nün

⁴⁷⁸ Owens, J, E, Yunan ve Roma Dünyasında Kent, 1994, s.124.

⁴⁷⁹ Şahin, S, "Germanicus in Perge," EA, XXIV, (1995), s.35-36.

* Hypaepa: İzmir'in Ödemiş ilçesinde antik bir kent.

* Laodecia on Lycus: Denizli ile Pamukkale arasında antik bir kent.

* Tralles: Aydın

⁴⁸⁰ Tacitus, Annales, IV, 55-56.

* Illion: Troia.

* Aenas: Vergilius'un, İlyada'dan esinlenerek yazdığı destan. Aphrodite ile Troyalı prens Ankhises'in oğlu. Troia Savaşı'dan sonra İtalya'ya yerleşip, Roma şehrine temel olacak yeni bir yurt kurmuştur.

* Halikarnassos: Bodrum.

⁴⁸¹ Tacitus, Annales, IV, 15, 4; 37; 55; Cassius Dio, LIX, 28,1.

olmasından dolayı reddedilmiştir. Çünkü şehirlerinde yeterli tapınağın var olduğuna inanılmıştır. Geriye Sardis ile Smyrna kalmıştır. Sardisli elçi Etrüsklerle akraba olduklarını iddia etmiştir.⁴⁸² Smyrna halkı ise, M.Ö. 91-88 yılları arasında, Anadolu'da savaşıırken, zor durumdaki Roma ordusuna yardım etmiştir. Roma bu olayı unutmamıştır. Sonuçta, Smyrna, Tiberius, Livia ve Senatus adına tapınak yapma hakkını kazanmıştır.⁴⁸³ Bu olayı kutlamak için, üzerinde Smyrna'daki tapınak ve Tiberius olan sikke basılmıştır.⁴⁸⁴

Aphrodisias'ta da, Tiberius Dönemi'nde, kendisi, Livia ve Aphrodit'e adanmış bir tapınağın yapımına başlanmıştır. Tapınağı, Aphrodisias'ın iki ünlü ailesi yaptırmıştır.⁴⁸⁵ Attalus ve Attalis aileleri imparatorluk kültürünün rahipleriydi. Tapınağın tamamlanması Neron Dönemi'ni bulmuştur. Bu iki ailenin bireyleri de, tapınak inşaatının maliyetini karşılamışlardır. Bu sorumluluk kuşaktan kuşağa geçmiştir.

Anadolu'da imparatorluk adına yapılan inşaat çalışmaları sadece tapınakla sınırlı kalmamıştır. Sundurma, portiko* ve propylon*, imparator ile ailesi adına yapılmıştır. Ephesos'da Roma vatandaşı olan C. Sextilius Polio sundurma yaptırmış ve içerisine Augustus, Livia ve Tiberius'un heykellerini koydurmuştur.⁴⁸⁶ Zamanla, bu sundurma, şehrin siyaset meydanı haline gelmiştir. Aphrodisias'da Tiberius Portikosu'nun da, yapımına Tiberius Dönemi'nde başlanmıştır. Ancak, bitirilememiştir.⁴⁸⁷ Portikonun frizlerinden* birinde İmparator Tiberius'a ithaf

⁴⁸² Tacitus, Annales, IV, 55; Hanfmann, G, Jacobs, W, J, Ancient Literary Sources on Sardis, 1972, no. 221.

⁴⁸³ Tacitus, Annales, IV, 56; Oikonomos, K, Slaars, C, İzmir, 2001, s.47.

⁴⁸⁴ B.M. Cat. Ionia, 268, no.266.

⁴⁸⁵ Rose, C, B, a.g.e., s.165, no.105.

* Portiko: Büyük bir binanın önündeki direkler altı.

* Propylon: Anıtsal giriş.

⁴⁸⁶ Parrish, D, a.g.e., s.71.

⁴⁸⁷ Erım, K, Aphrodisias City of Venus, 1986, s.71.

edilmiş yazıt bu görüşü desteklemektedir.⁴⁸⁸ Pisidia’da yapılmış Tiberius Dönemi’ne tarihlenen propylon, üç tonozlu ve üzerinde Augustus’un utkularını sembolize eden heykellerle süslenmiş zafer takı biçiminde yapılmıştır.⁴⁸⁹ Ayrıca, Patara’da Apollon rahibi Polypeklon da imparatorun övgüsünü alabilmek için tiyatroyu tamir ettirmiştir.⁴⁹⁰

II. Yazıtlar

Tiberius’un saltanatı boyunca, Anadolu’daki şehirler Roma İmparatoru’na şükranlarını sunup, kentleri lehine kararların alınması için uğraşmıştır. Şükran ifadesi olarak, Tiberius ve imparatorluk ailesi adına ithaf yazıtlarına sıklıkla rastlanmaktadır

Tiberius adına dikilen yazıtlar, saltanatından önce başlamıştır. M.S. 4 yılında Augustus tarafından evlat edinilmesiyle ilgili olarak, Pergamon’da, Aezanai’de,* Ephesos ve Halikarnasus’da yazıtlar bulunmuştur.⁴⁹¹

Anadolu’daki şehirlerde imparatorun saygısını kazanıp, Roma vatandaşı olabilmek için, şehrin ileri gelenleri de imparatora ve hanedana yazıtlar ithaf etmişlerdir. M.S.19-23 yılları arasında, Aphrodisias’lı Menander, erkek kardeşi Apphias, kızkardeşi Tata ve Apphias’ın kızı; Tiberius, Genç Drusus, torunu Julia, Augustus’un torunları Gaius ve Lucius Caesar heykelleri ile Julio-Claudian hanedanının atası sayılan Aenas ve Aphrodite’in, üzerinde yazıt olan heykellerini Sebasteion’un* girişine diktirtmişlerdir.⁴⁹² Bu yazıt, Anadolu’daki kentlerin Roma

* Friz: Saçaklıklarda baştabanla korniş arasındaki tezniyat.

⁴⁸⁸ Erım, K, “Aphrodisias 1985”, VII. Kazı Sonuçları, 1986, s.351; Erım, K, Aphrodisias, a.g.e., 1989, s.38-39.

⁴⁸⁹ Anabolı, M, İstanbul ve Anadolu’da Roma İmparatorluk Dönemi Mimarlık Yapıtları, 2001, s.14; Taşlıalan, M, a.g.e., s.25.

⁴⁹⁰ Bean, G, Eskiçağda Lykia, 1997, s.91; Alp, A, A, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Şehircilik Açısından Likya Şehirleri, 1999, s.46.

* Aezanai: Kütahya, Çavdarhisar.

⁴⁹¹ C.I.G., 2657; I.G.R., II, 320-321; I.G.R., II, 1329; Rose, C, B, a.g.e., s.174, no.114.

* Sebasteion: İçinde tanrılaşmış imparatorların portre ve yontularının olduğu yapı.

⁴⁹² S.E.G.XXXVI, (1986), 968-969.

imparatorluk hanedanının tanrısallığını kabul etmiş olduğuna dair bir kanıttır. Tiberius'un torunu Julia'nın heykeli de hanedanın devamını temsil etmekteydi.⁴⁹³ Aphrodisias'ta bulunan ve Tiberius Devrine tarihlenen ikinci yazıt, imparator, Tanrıça Venüs, Senatus ve Roma halkına, azatlı Marcus Julius Attalus tarafından ithaf edilmiştir.⁴⁹⁴ Marcus Julius, Livia ve Tiberius'un isteğiyle, Aphrodisias'ın önemli ailelerinden biri olan Attalus tarafından azat edilmiştir. Yazıtı neden ithaf ettiği belli değildir. Büyük olasılıkla, köle olmaktan kurtulduğu içindir. Anazarba'da bulunan bir yazıt da Amanos Kralı Philapator'un azatlısı Helenus, Tiberius'un oğlu Drusus'a ithaf etmiştir.⁴⁹⁵ Bu belgeler, azatlıların giderek eyaletlerde güç kazanıp, kamu hayatında rol oynadığının bir kanıtıdır. Yine Aphrodisias'ta bulunmuş ve Claudius veya Neron Dönemi'ne tarihlenen bir yazıtta Tiberius ve annesi Livia övülmektedir.⁴⁹⁶

İmparatorluk ailesine mensup kişilerin bazıları da sık sık onurlandırılmıştır. Ephesos'daki Demeter Kültü'nün Rahibi, Tiberius'un ikiz torunları Tiberius Gemellus ve Germanicus adına yazıt ithaf etmiştir. Yazıtta yeni dioscuroi* olarak adlandırılmışlardır.⁴⁹⁷ Bu davranış Anadolu'da yaşayanların Tiberius'un hanedanlığının tanrılar tarafından da kutsandığına inandığına dair bir kanıttır.

İmparatoru onurlandırıp, kentin lehine kararlar alan kişilere de, yazıtlar ithaf edilmiştir. Kibyra'da bulunan yazıt bu olaya iyi bir örnek olabilir. Clustumina Kabilesi'nden Troilos Roma'ya dört kez elçi olarak gitmiştir. Roma'dan kent için maddi yardım temin etmiştir. Ayrıca ya imparatorun azatlısı ya da imparatorun

⁴⁹³ Rose, C, B, a.g.e., s.163, no.103.

⁴⁹⁴ Joyce, R, a.g.e., s.182, no.54.

⁴⁹⁵ Calder, W, M, JRS, II,1912, s. 106.

⁴⁹⁶ Rose, C, B, a.g.e., s.165, no. 105.

* Dioscuroi: Tanrı Zeus'un ikiz oğulları. Kahramanlıklarıyla ünlüdürler.

⁴⁹⁷ Rose, C, B, a.g.e., s.176, no. 116.

procuratoru olan Tiberius Nikepheros'un zimmetine para geçirip, halka mısırı pahalı sattığını ispat etmiştir. Bu olay üzerine aristus yani en iyi vatandaş unvanını almıştır.⁴⁹⁸ Bithynia'da da emekli bir asker kendi parasıyla Tiberius'a sunu yazıtında bulunmuştur.⁴⁹⁹

III. Heykel

Augustus ile beraber, Anadolu'da imparatorluk ailesinin heykellerinin yapılması yaygınlaşmıştır. Tiberius Dönemi'nde imparator ve hanedana ait heykeller bulunmuştur. Roma'daki heykelerde olduğu gibi imparatorluk ailesi tanrısallaştırılmıştır.⁵⁰⁰ Attalus ve Diogenes tarafından yaptırılan Aphrodisias'ın güney portikosundaki kabartmalarda imparatorluk ailesinin Anadolu'da propagandası yapılmıştır. Adeta Roma İmparatorluğu'nun gücü ortaya konulmuştur. Kabartmalarda, Tanrılar imparatorluk ailesi mensuplarına yardım etmektedirler. Augustus düşmanını yenerken tasvir edildiği kabartmada, Zafer Tanrıçası Nike hemen yanıbaşındadır. Tiberius kalkanı tutarken aynı Savaş Tanrı'sı Mars gibi durmuştur.⁵⁰¹ Ayrıca, hanedanın kurucusu sayılan mitolojik kahraman Aenas'ın öyküsü de, güneydeki portikodaki paneller üzerine yontulmuştur. Bir kabartma da, Aenas'ın önündeki çemberin doğudan batıya doğru olması, Anadolu ile İtalya arasındaki tarihsel bağları gözler önüne sermektedir. Augustus'un, Aphrodite'in, Romalılar'ın atası olduğu iddiasını desteklemektedir.

⁴⁹⁸ I.G.R., IV, 914; Milner, N.P, a.g.e., s. 11, no.15.9.

⁴⁹⁹ Craemer, M, Şahin, S, "Adapazarı Bithynia'da İmparator Yazıtları Ve Phrygia Yipi Kapı Şekilli Mezarlar," EA, XV, (1994), s. 152.

⁵⁰⁰ Smith, R, R, "The Imperial Reliefs From The Sebasteion At Aphrodisias," JRS, LXXVII, (1987), s. 89.

⁵⁰¹ Rose, C, B, a.g.e., s.166-167.

M.S. 23 yılında, Apollonia Sozopolis'te, hem Gymnasiark hem de Tanrıça Roma Kültü'nün rahibi olan, Artemis'in oğlu Olympichos, temenosa* Tiberius ve Germanicus ile Genç Drusus'un at üzerindeki heykellerini diktirmiştir.⁵⁰² İmparatorluk ailesinin at üzerinde tasvir edilmiş heykellerine nadiren rastlanmaktadır. Ölmüş olan Germanicus ve Drusus'u onurlandırmak amacıyla yapılmıştır.⁵⁰³

Anadolu'da, Tiberius'a ait üç tane heykel ortaya çıkarılmıştır. İlki Pergamon'da, ikincisi Troia'da, üçüncüsü de Ephesos'da bulunmuştur. Ephesos'daki heykeli, olduğundan daha genç tasvir edilmiştir.⁵⁰⁴ Tanrılar'a benzetilmiştir.

iv. Sikkeler

Anadolu'daki şehirlere Augustus otonominin bir göstergesi sayılan sikke basma yetkisini tanımıştır. Ancak sikkeleri sadece eyaletlerinde kullanabileceklerdi. Tiberius zamanında, Anadolu'da doksan altı şehir sikke basmaya devam etmiştir.⁵⁰⁵ Batı ve İç Anadolu'da bronz, doğudaki protektorate krallıklarda da gümüşten sikkeler basılmıştır. İmparator ve hanedan mensupları sikkelerin üzerinde, tanrısallaştırılmıştır. Sikkelerde imparatorlar, defneden taçla resmedilmiştir. Ayrıca sikkelerin üzerinde Sebastos lejandı vardır.⁵⁰⁶ Ulaşabildiğimiz, Tiberus adına Anadolu'da basılan sikkeler aşağıda bölge bölge sıralanmıştır.

Asia Eyaleti'nin Apollonshieron kentinde, Tiberius adına iki tane sikke basılmıştır.⁵⁰⁷ Smyrna'da, ise Tiberius Dönemi'ne tarihlenen dört tane sikke

* Temenos: Bir ya da birkaç tapınağın çevrildiği kutsal duvar.

⁵⁰² MAMA IV, 48.

⁵⁰³ Rose, C, B, a.g.e., s.169.

⁵⁰⁴ Rosenbaum, E, İnan, J, Roman and Early Byzantine Portraiture, 1966, s. 14-15.

⁵⁰⁵ Magie, D, a.g.e., 1950, s.495.

⁵⁰⁶ Baydur, N, a.g.e., s.75.

⁵⁰⁷ SNG von Aulock, Lydien, 1963, 2906-2907.

bulunmuştur.⁵⁰⁸ Adı geçen sikkelerden bir tanesi, hem mimari hem de dini açıdan çok önemlidir. Smyrna'nın Augustus, Senatus, Livia ve Tiberius adına yaptığı tapınak bu sikkenin üzerinde görebiliriz. Asia Eyaleti'nde basılan diğer sikkelerde olduğu gibi, Senatus kişileştirilmiştir.⁵⁰⁹ Smryna'daki diğer sikkede Tiberius Nemesis ile beraber resmedilmiştir.⁵¹⁰ Sardis'te bulunan bir sikkenin üzerinde Drusus ve Germanicus resmedilmiştir.⁵¹¹ Büyük olasılıkla, Tiberius'un depremden sonraki yardımlarından dolayı imparatorluk ailesi onurlandırılmıştır. Pergamon'da, Livia ve Tiberius'un birlikte resmedildikleri bir sikke de mevcuttur. Arka yüzde, Augustus dört kolonlu bir tapınağın önünde tasvir edilmiştir.⁵¹² Stratonike'de, Augustus ve Tiberius'un birlikte resmedildikleri bir sikke bulunmuştur.⁵¹³ Mastaura'da* da, bir sikkenin ön yüzünde, Livia ile beraber resmedilmiştir.⁵¹⁴ Magnesia Ad Spylum'da, Tiberius'un M.S. 17 yılındaki depreminden sonra şehre yardım etmesinden dolayı adına bir sikke basılmıştır. Sikkenin üzerinde, Tiberius'un şehrin kurucusu olduğuna dair bir lejand vardır.⁵¹⁵

Phrygia'da Tiberus Dönemi'ne tarihlenen birçok sikke bulunmuştur. İlk sikke Philomelion'da darp edilmiştir.⁵¹⁶ İkinci sikke Prymnessos basılmıştır.⁵¹⁷ İki sikkede de Tiberius ön yüzde, tasvir edilmiştir. Arka yüzde de, mitolojik kahramanlar vardır. Apameia'da bulunan sikkede, Roma'nın sembolü olan kartal ve Tanrı Jüpiter'in

⁵⁰⁸ SNG von Aulock, Lydien, 1963, 2171; 2197; 2198.

⁵⁰⁹ Butcher, K, Roman Provincial Coins, 1988, s.31.

⁵¹⁰ SNG von Aulock, 1967, Lydien, 7981.

⁵¹¹ SNG von Aulock, 1971, Lydien, 3142.

⁵¹² SNG von Aulock, 1967, Mysia, 7498.

⁵¹³ SNG von Aulock, 1962, Karien, 2662.

* Mastaura: Menderes Nehri yakınlarında antik bir kent.

⁵¹⁴ SNG von Aulock, 1963, Lydien, 3023.

⁵¹⁵ SNG von Aulock, 1963, Lydien, 2999.

⁵¹⁶ SNG von Aulock, 1964, Phrygien, 3917.

⁵¹⁷ SNG von Aulock, 1964, Phrygien, 3933.

simgesi şimşek demeti vardır.⁵¹⁸ Roma İmparatorluğu ve saltanatı bu sikke ile adeta kutsanmıştır. Kotiaieion'da* Tiberius Adına basılmış bir sikkede mevcuttur.⁵¹⁹ Apameia'da Germanicus ve Livia adına basılmış sikkeler bulunmuştur.⁵²⁰

Tiberius'a ait ve Galatia Birliğine verilen üç örnek sikke vardır. Birinci sikkenin arka yüzünde altıgen bir tapınak ve vali Basila'nın Yunanca adı vardır.⁵²¹ Bu tapınağın Pessinus Tapınağı olduğu düşünülmektedir. İkinci sikke, Galatia'nın bir Roma eyaleti olmasının ellinci yılı şerefine basılmıştır.⁵²² Üzerinde Yunanca M.S. 30 yılını simgeleyen rakamlar vardır. Bu sikke, eyaletlerin kısa sürede Roma idaresini benimsediğinin bir kanıtıdır. Üçüncü sikkede, Tiberius ve Yunanca Galatia valisi Priscus'un adı vardır. Roma eyalet valilerinin gücünü ortaya koyması bakımından dikkate değer bir sikkedir.

M.S. 17 yılında Roma Eyaleti olan Kommagene de, imparatorluk ailesi adına sikkeler basılmıştır. M.S. 19-21 yılları arasına tarihlenen bir bakır bir sikkenin arka yüzünde, Tiberius'un ikiz torunları bereketi simgeleyen iki cornucopia içinde resmedilmiştir. Cornucopiaların arasında, tanrıların asası olan caduceus vardır.⁵²³ O tarihte iktidarın devamını simgeleyen torunlarına hem tanrısallık verilmiş, hem de bereket timsali olarak gösterilip, Tiberius onurlandırılmıştır. Kappadokia'da, M.S. 32-34 yılları arasında basılmış bir drahminin* ön yüzünde Tiberius resmedilmiştir. Arka yüzünde de Helios, küre, asa ve Tanrı Argaios Dağı* tasvir edilmiştir.⁵²⁴ Bu

⁵¹⁸ SNG von Aulock, Phrygien, 1964, 3487.

* Kotiaieion: Bugünkü Kütahya'da antik bir kent.

⁵¹⁹ Imhoof-Blumer, Kleinasatische, 1991, s.261, no.1.

⁵²⁰ SNG von Aulock, Phrygien, 1964, 3488-3489.

⁵²¹ Lightfoot, C, Ancient Coins In Amasra Museum, 1996, s. 121, no.1759.

⁵²² Arslan, M, a.g.e., s.37.

⁵²³ Garson, R, A, Coins of the Roman Empire, 1990, s. 8-9; Sear, D, Roman Coins And Their Values, 2000, s.354, no.1794.

* Drahi: Roma'nın doğu eyaletlerinde basılan gümüş sikke.

* Argaios Dağı: Erciyes Dağı'nın antik çağdaki ismi.

⁵²⁴ SNG von Aulock, Kappodakie, 1965, 6342.

şekilde, Tiberius'a Tanrısallık ithaf edilmiştir. Kappadokia'da oğlu Drusus adına, ölümünden sonra, sikkeler basılmıştır.⁵²⁵ Drusus'a ölümsüzlük bahşedilmiştir.

Anadolu'daki kolonilerde de imparatorluk ailesi adına sikkeler basılmıştır. Bronz sikkeler basılmıştır.⁵²⁶ İlk örnek sikke, Drusus adına ölümünden sonra, Sinope'de de basılmış olanıdır.⁵²⁷ Diğer sikkeler Antiocheia'da Tiberius adına basılmıştır.⁵²⁸ Bu sikkelerden bir tanesinde, Tiberius, Roma'nın simgesi kartalla beraber resmedilmiştir. Adeta siyasi propagandası yapılmıştır. Diğer bir sikkenin arka yüzünde annesi Livia bir tanrıça gibi resmedilmiştir.⁵²⁹ Livia'nın, imparatorluk ailesi içindeki gücünün kolonilerde yaşayanlar tarafından da fark edildiğinin kanıtıdır.

Lykia, Tiberius'un saltanatında, Roma'nın bir eyaleti olmasa da, imparatorluk ailesi adına sikkeler basmıştır.⁵³⁰ Tiberius Dönemi'ne tarihlenen bir sikke bulunmuştur.⁵³¹ Bu sikke, Roma'nın sözde özgür olan topraklardaki siyasi gücünü ortaya koymaktadır.

Tiberius Dönemi'nde, Anadolu'daki madde kültür politikası sonucunda, Roma kültürü bu topraklarda yayılmıştır. Şehirlerde, kamu yararına çalışan kişiler ortaya çıkmıştır. Yaptıklarının karşılığı olarak, Roma vatandaşlığı ile ödüllendirilenler, şehirlerin en itibarlı insanı haline gelmiştir. Bu yüzden şehirlerdeki zengin sınıf, gösterişli yapılar ve heykeller yapmaya başlamış, imparator onuruna yazıtlar dikmişlerdir. Otonominin simgesi olan sikke basmak da, Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'daki siyasi propagandasına yardımcı olmuştur. Roma, Anadolu'da siyasi bir birlik oluşmasını engelleyerek, doğu eyaletlerinin güvenliğini sağlamıştır.

⁵²⁵ Sear, D, a.g.e., s.353. no.1792.

⁵²⁶ Magie, D, a.g.e., s.465.

⁵²⁷ Grant, M, Aspects of The Principate of Tiberius, 1950, s.18, no.53.

⁵²⁸ Krzyanowska, A, Monnaies Coloniales D'Antioch De Pisidie, 1970, s.223, no. 1-2.

⁵²⁹ Grant, M, a.g.e., s.18, no. 52; Grant, M, FITA, s.251.

⁵³⁰ Grant, M, FITA, s.115; Butcher, K, a.g.e., s.88.

⁵³¹ SNG von Aulock, Lykia, 1964, 4461.

6.5. Tiberius Zamanında Anadolu'daki İmparatorluk Kültü

Küçük Asya'daki, Grek siteleri hükümdarları tanrılaştırmıştır. Augustus da, Anadolu'daki iktidarını sağlamlaştırabilmek için, bu yaklaşımı kabul etmiştir. Zamanla, bu coğrafyadaki insanlar, Augustus için tapınaklar yapıp ona tapınmaya başlamışlardır. Tiberius Tanrısallığı reddetsede, bu politika sonucunda, Anadolu'daki tapınaklarına ve rahiplerine göz yummuştur.

Aslında ne imparator ne de şahsına verilen kültler daimi olmamıştır. İmparatorluk Kültü ilk ve son kez inşaa edilmiş durağan ve yekpare bir yapı değildi. Sürekli değişikliğe uğruyordu. Nitekim imparatorların şahsına verilen kültler, ölümlerinden sonra fazla sürmemiştir. Ancak Tiberius'un M.S. 3. yüzyılda, Lykia Birliği'nde hala rahibinin olduğunu yazılı kaynaklarda görmekteyiz.⁵³²

Bu akışkan ve hassas kült dizgesinin uzun vadede canlılığını korumasının nedenleri, kentli seçkinler zümresinin rekabete dayanan değerlerinden yararlanma becerisinde yatar. Varlıklı bir birey şehre kült kurulması için para vermiştir. Bu parayla site tarafından yönetilen özel bir fon oluşturulmuştur. Bağış sahibi, kentteki önemli günlere, kendi soyundan gelenlerin katılarak, itibarının sürekliliğini sağlamıştır. Ayrıca, kentler bireyleri imparatorluk tapınaklarının yapımına bağışta bulunmaya çağırmıştır. Bu yolla, bireysel girişim ve kaynaklar sitenin hizmetine girmiştir.

İmparatorluk rahipleri, kült içinde dinamik bir unsur oluşturmuştur. Köken olarak yerel seçkinler zümresine mensuptular ve kentin en önemli kişisiydiler.⁵³³ Geleneksel kültlerin rahipleri gibi, uzmanlaşmış kişiler değillerdi. Görev süreleri de farklılık göstermiştir. Bazı rahiplerin görev süreleri çok kısa olurken, bazılarının

⁵³² I.G.R., III, 474.

⁵³³ I.G.R., IV, 1302.

ömür boyu olmuştur. Hatta nadiren de olsa bir aileye miras kalmıştır. Peloponnesos'daki Megalapolis sitesinin bir yurttaşı Augustus'un saltanatı imparator adına bir tapınak kurmuştur. Kent bu olaya karşılık olarak, onu imparatorların veraseten başrahibi ilan etmiştir.⁵³⁴

Mevcut kültlerin gelişmesinde rahipler önemli rol oynamışlardır. Kyzikoslu bir kadın, Tanrıların en yücesi Tiberius Sebastos Caesar'ın ebedi hanedanına ve ölümsüz egemenliğine hürmet göstererek, Polias Athena'ya, Caesar'ın annesi Livia'ya bir kült heykeli ithaf etmiştir. Tanrılara da hürmet göstermek için kurban adamıştır.⁵³⁵

Başrahiplik görevini üstlenen kişi hem görevi üstlenecek, hem de eli açık olacaktı. Kent halkı başrahipten hizmet beklemiştir. Bu baskı, kentler arasında da rekabete sebep olmuştur. Batı Anadolu'daki on bir kentin, Tiberius, Livia ve Senatus'a ithafen bir tapınak kurma girişimi bu duruma iyi bir örnek olabilir.⁵³⁶

İmparatorluk kültürünün kurulması, Yunan polislerini Romalılar'a bağlamıştır. Şehirlerdeki halk ile Roma hükümdarı arasında bağ kurmuştur. Şehirlerin imparatorluk kültü kurma teklifleri, Roma'nın himayesine girmek için yapılmış oyunlardı. Roma da kült kurma teklifini reddedebilirdi. Bu gerçek, Roma'nın zorlamalara başvurmadan nasıl istediğini yaptırdığının kanıtıdır. Kült kurmak isteyen şehirler, genellikle ayrıcalık talep etmişlerdir. Kentler söz verdiği kültü kuramaması bazen siyasi bir felaket olmuştur. M.S. 25 yılında, Tiberius,

⁵³⁴ I.G.,V, 515.

⁵³⁵ I.G.R., IV, 144; S.E.G., IV, 707.

⁵³⁶ Tacitus, Annales, IV,55; Price, S, R, F, Küçük Asya'da İmparatorluk Kültü, 2004, s. 124.

Kyzikosluların özgürlüğünü kısmen de olsa, babası Augustus için yapımına başlanan bir tapınağı tamamlamayarak, saygısızlık ettikleri için almıştır.⁵³⁷

Tiberius, Tanrı olarak anılmayı reddetmiş adına tapınak yapılmasını yasaklamıştır. M.S. 15 yılında, Gytheionlular Tiberius'u tanrı ilan etmiştir. Ancak Tiberius bu teklifi reddetmiştir.⁵³⁸ Ancak Gytheion'da imparatorluk ailesi şerefine şenlik düzenlenmesine göz yummuştur. Şenlik her günü imparatorluk hanedanından gelen farklı birine ithafen adlandırılmak üzere toplam altı gündü. Yazılı kaynaklara göre, kutlamalarda tiyatroya, Augustus, Livia ve Tiberius'un imgeleri konulmuş ve adlarına kurbanlar adanmıştır.⁵³⁹

Depremde Anadolu'daki şehirlere yardım ettiği için, Tiberius'un Anadolu'da on bir şehirde rahibi vardı. Sardis, Tralles, Aphrodisias, Pergamon ve Nysa'da rahiplerinin olduğuna yazılı kaynaklarda rastlamaktayız.⁵⁴⁰ Hatta küçük bir Tapınak Krallığı olan Olba'da da rahibi vardı. Galatia'da adına rahiplik uydurulmuştur. Lykia Birliği'nde de rahipleri mevcuttu. Cyprus'da adına bir tapınak yapılmıştır. Hayatı boyunca, Eresus, Mitylene, Kos ve Myra'da tanrı; Kyzicus'da tanrıların en büyüğü olarak anılmıştır.⁵⁴¹ Klaros'daki Apollo Tapınağı'nın sundurmasında Tiberius'a ayrılmış bir kült mekanı olduğu iddia edilmiştir.⁵⁴²

Sadece kendisinin değil, oğlu ve ikiz torunlarının da Anadolu'da rahipleri mevcuttu. Oğlu Drusus'un Attaleia'da rahibinin olduğunu görüyoruz.⁵⁴³ Torunları,

⁵³⁷ Tacitus, Annales, IV, 36; Suetonius, Tiberius, XXXVII; Cassius Dio, LVI, 24; Hasluck, F, W, Cyzicus, 1910, s.184-185.

⁵³⁸ Tacitus, Annales, IV, 38; Suetonius, Tiberius, XXVI; Cassius Dio, LVI,35-42; Sherk, R, K,a.g.e., s.57, no.31.

⁵³⁹ SEG, XI, 923.

⁵⁴⁰ I.G.R., IV, 454; C.I.G., 2943.

⁵⁴¹ Magie, D, a.g.e., 1950, s. 502.

⁵⁴² Price, S, R, F, a.g.e., s.412, no.26.

⁵⁴³ Bosch, E, Atlan, S, Belleten, XI-44, s.116.

Tiberius Gemellus ve Germanicus'un da Ephesos'ta rahipleri mevcuttu.⁵⁴⁴Tiberius, Anadolu'da Roma egemenliğini sağlamlaştırmak için Eski Men⁵⁴⁵ Tapınağı'nın temelleri üzerine Augustus Tapınağı'nı yaptırtmıştır.⁵⁴⁶ Naos* duvarlarının üzerine Augustus'un icraatlerini içeren "Gestarum Divi Augusti" adlı yazıtını koydurtmuştur. Aynı zamanda vasiyetname şeklindedir. Hem Yunanca hem de Latince'dir. Yazıtın Roma'da bulunan aslı kayıp olsa da, Ancyra Tapınağı'ndaki kopyası eksizdir. Defalarca yayınlanmıştır. Bu vasiyetnamenin, Pisidia Antiocheia'da Yunanca, Phrygiai Apollonia'da Latince kopyalarının parçaları bulunmuştur.

Pessinus'ta yapılan Ana Tanrıça Kybele Tapınağı, Tiberius'un iktidarıyla beraber, imparatorluk kültü haline gelmiştir. Ancyra'da Augustus Tapınağı'nın sol antasında bulunan rahipler listesi, rahiplerin imparatorluk kültürünü onurlandırmak için neler yaptığını göstermektedir. Yazıtta adı geçen rahipler, imparatorluk kültürünü onurlandırmak adına sunularda bulunmuştur. Vali Metilius'un Dönemi'nde, imparatorluk kültü rahibi halka yağ dağıtmış, boğa güreşi gösterileri düzenletmiş ve ziyafetler vermiştir.⁵⁴⁷ Yazıtın elli yedi ile yetmişinci satırları arasında, Silvanus'un valiliğinde, rahibin halka bir yıl yağ dağıttığı anlatılmıştır. Ayrıca, kamu için iki kez ziyafet vermiş ve gladyatör oyunları düzenlemiştir.⁵⁴⁸ Augustus Tapınağı'nda Vali Basila'nın da ismi vardır. Yazıtın yetmiş ile yetmiş sekizinci satırları arasında, imparatorluk rahibinin icraatları anlatılmaktadır: Halka yağ dağıtmış, imparator kültü adına da yüz tane öküz kurban etmiştir.⁵⁴⁹

⁵⁴⁴ Rose, C, B, a.g.e., s.176, no.116.

⁵⁴⁵ Men: Anadolu'da tapınılan bir tanrı

⁵⁴⁶ Anabolu, M,a.g.e., s. 34.

* Naos: Eski Yunan ve Roma tapınaklarında mabudun heykelinin bulunduğu iç oda.

⁵⁴⁷ Sherk, R, K, a.g.e., s.73-74.

⁵⁴⁸ Bosch, E, a.g.e., s. 35-36, no.51; Sherk, R, K, a.g.e., s.73-74; Mitchell, S, Chiron, XVI, 1986, s. 23.

⁵⁴⁹ Bosch, E, a.g.e., s. 36, no.52; Mitchell, S,Chiron, XVI, 1986, s.23,32.

Roma İmparatorluk Kùltù Anadolu'da yaşıayanların Roma'nın siyasi kimliğini kabul ettiğinin kanıtıdır. Savaşçı Galatia halkı bile, asimile olduklarını fark etmeden imparatorluk kùltù için çalışmıştır. İmparatorluk Kùltù'nün ayrıcalıkları halkları etkilemiştir. İmparatorluk Kùltù Rahipleri de, şehrin en önemli insanı haline gelmiştir. Roma bu politika sayesinde, şehirlerde yeni bir aristokrasi sınıfı yaratmıştır. Anadolu'da yaşıayan halk da, ayrıcalık kazanabilmek için uğraşmış ve giderek Romalılaşımıştır.

SONUÇ

İlk bölümde, Anadolu'nun jeopolitik konumu incelenmiştir. Anadolu ya da bilinen eski adıyla Asia Minor, Asya, Avrupa ve Afrika kıt'aları arasındaki merkezi konumuyla tarihsel ve kültürel bir öneme sahip olduğu gibi, üzerinde yerleşen ya da gelip geçen kavimlerin sosyo-ekonomik ve sosyo-politik yapılarını derinden etkilemiş ve onlardan etkilenmiştir. Bu topraklar, Roma İmparatorluğu'nun da dikkatini çekmiştir. Anadolu sayesinde, bilinen üç kıt'aya da hükmetmiştir. Yeraltı kaynaklarından imparatorluğu boyunca yararlanmıştır. Madenlerden vergi almıştır.

Roma İmparatorluğu yiyecek ihtiyacının çoğunu Anadolu'dan karşılamıştır. Hatta bu yüzden Roma'daki çiftçilerin malları talep edilmemiştir. Fakir çiftçi sınıfı sayısı da çoğalmıştır. Bu ihtiyaçtan dolayı, Roma dışındaki topraklarda koloniler kurulmuştur. Anadolu'daki Pisidia Antiocheia gibi. Kolonilerin idari ve yönetsel yapısı Roma'ya benzetilmiştir.

Küçük Asya'nın bilinen üç kıt'aya olan yakınlığı Roma İmparatorluğu'nun yayılımcı politikasına hizmet etmiştir. Ancak, coğrafi koşulları ve konumu zaman zaman Roma'nın Anadolu'daki egemenliğine gölge düşürmüştür. M.S. 19 yılında ortaya çıkan, Hellaspontos'daki korsan sorunu jeopolitik konumun, işgal için uygun ortam hazırladığının da göstergesidir. Ayrıca, Roma'nın deniz gücünün sınırlarını korumak için yeterli olmadığını da dikkat çeker.

İkinci bölümde, işlenen konu olan Tiberius öncesi merkezi yönetim; Roma'nın cumhuriyet adı altında, nasıl aristokrat ve zengin sınıfın idaresine girdiğini anlatır. Cumhuriyetin ilk yıllarında, Roma'da vatandaşlık hakkı belli bir zümreye tanınmıştır. Bu şekilde, sınıf ayrımı yapılmış ve toplumdaki katmanların var olması desteklenmiştir.

Roma'nın yönetiminden sorumlu Senatus dahil tüm meclisler örgütsel yapıları açısından, yoksuldan çok zengin vatandaşların temsiline dayanmıştır. Memur olmak için de aynı kurallar geçerliydi. Sözde sınıf ayrımı kalkmıştır. Ama Roma'daki sistem aynı idi. Zamanla sistem suistimal edilmiştir. Özellikle eyaletlerde. Eyalet valisinin denetimden uzak yönetimi sonucunda, Roma'ya olan huzursuzluklar artmıştır. Ayrıca vergi tahsildarları da ağır vergi yüküyle halkı ezmiştir. Bu yüzden Roma hazinesi de zarar görmüştür. Bundan yararlanmasını bilen Augustus monarşiyi üstü örtülü bir şekilde geri getirmiştir. Roma'yı tek bir kişinin kontrolü altına alarak merkezi yönetim ve eyaletler arasında kontrol mekanizmasını sağlanacağına inanmıştır. Önemli memuriyetlerin yetki ve ayrıcalıklarını kendi bünyesinde toplamıştır. Çünkü daha güçlü yetkilere sahip bir memuriyet yaptıklarının sorgulanmasına sebep olabilirdi. Senatus ile ülkeyi yönetip, rejimin cumhuriyet olduğu hissini uyandırmıştır. Ancak Senatus'un yetkilerini kısıtlamıştır.

Roma'da yeni memuriyetler oluşturup, eski memuriyetlerin yetkilerini daraltmıştır. Bu şekilde memuriyet aristokrasisinin Roma'daki gücüne son vermeyi hedeflemiştir. Konsüllük makamının da yetkilerine sahip olmuştur.

Vergi sistemini ıslah etmiştir. Askerler için bir hazine oluşturarak, Roma'nın yayılımcı gücünü desteklemiştir. Kendisine ait bir hazine oluşturmuştur. Bu sayede, zengin sınıfa parasal yönden hükmedip, güçlenmelerine izin vermemiştir. Cumhuriyet Dönemi'nin aksine, azatlıları ve köleleri desteklemiş ve onların önemli görevlere gelmesini sağlamıştır. Sonuç olarak, Roma'nın toplumsal yapısı değişmeye başlamıştır.

M.Ö. 27 yılında, eyaletlerin yönetimini de düzenlemiştir. Senatus ve İmparatorluk eyaletleri olmak üzere ikiye ayırmıştır. Var olan eyaletlerin yönetimini

Senatus'a vererek bir anlamda var olan sorunları da, bu kuruma devretmiştir. Ancak bu eyaletlere de gerekli gördüğü durumlarda müdahale hakkının olması, mutlak gücünün göstergesidir. Yeni eyaletleri kendi yönetimi altına almıştır. Senatus'a bağlı eyaletlerin valilerinin seçimini bu kuruma bırakarak, ileride çıkabilecek sorunlarda kendi yönetimindeki toprakların başarısıyla iktidarını daha da güçlendirmeyi hedeflemiştir. Ayrıca, topluma, senatus ve valilerin geçmişte yaptıklarını unutturmayarak rejiminin haklılığını ispat etmiştir.

Roma, Anadolu'da eyalet oluşturabilmek için M.Ö. 129 yılına kadar beklemiştir. Zorlamalara başvurmamıştır. Asia ve Bithynia'yı veraset yoluyla topraklarına dahil etmiştir. Anadolu'da oluşturduğu eyaletler ve koruyucusu oldukları krallıklarla, Avrupa, Asya ve Afrika üzerinden gelebilecek işgaller karşısında sınırlarını korumuştur. Askeri müdahaleye yok denebilecek kadar az başvurmuştur. Çoğunlukla, diplomasiyi seçmiştir.

Aslında bir imparatorluk kuran ama principatusluk diye tanımlamayı tercih eden Augustus'dan sonra, iktidara üvey oğlu Tiberius geçmiştir. İdari ve askeri görevler üstlenen Tiberius, Augustus Politikası'nın takipçisi olmuştur. Adı geçen rejimin daha da güçlenmesini sağlamıştır. Tıpkı Augustus gibi azatlıları destekleyip, önemli görevlere getirmiştir. Soylu sınıfı güçsüzleştirerek, Roma'da imparatorluk karşıtı oluşumları engellemiştir.

Tiberius, Augustus gibi Anadolu'daki eyaletlerde hoşgörülü bir yaklaşım tercih etmiştir. Şehirlerdeki, yönetsel ve idari yapıya dokunmamıştır. Bu şekilde, Anadolu'daki eyaletlerde, tepki toplamadan iktidarını sağlam temellere oturtmuştur. Ancak, şehirlerdeki meclisler ve memurlar Tiberius'un egemenliğini tanımıştır. Eyalet valileri, tavsiye adı altında zaman zaman müdahale etmişlerdir. Roma İmparatorluğu

bu şekilde, Anadolu'daki şehirlerde hem gücünü hissettirmiş, hem de kararlarına karışamayız tavrı sergilemiştir.

Tiberius, Anadolu'daki eyaletlerde yaşayan halk tarafından suçlanan valileri yargılamıştır. İmparatorluk karşıtı valilerin görevde uzun süre kalmalarına izin vermemiştir. Zira, eyaletlerde güçlenip, Roma İmparatorluğu'nun adı geçen topraklardaki egemenliği tehlikeye girebilirdi. Bu sayede Küçük Asya'da huzuru sağlayarak, imparatorluğun devamını sağlamıştır.

Tiberius Anadolu'yu madde kültür politikası (mimari, yazıt, heykel ve sikke) ile Romalılaştırmaya çalışmıştır. Şehirler iskan edilerek, Roma İmparatorluğu'nun propagandası yapılmıştır. Eyaletlerde yaşayan kişilerin kamu yararına çalışmaları karşılık olarak, Roma vatandaşlığı verilerek özendirilmiştir. Şehirlerdeki zengin zümre, Roma vatandaşı olabilmek için kamu için çalışmıştır. Sadece elit tabaka değil, azatlılarda tıpkı Roma'daki gibi sosyal hayatta önemli rol oynamışlardır.

Eyalette yaşayanlar tarafından yaptırılan heykel ve kabartmalarında, Tanrı'ya benzetilmiştir. İmparatorluk ailesi mensupları da. Anadolu'da on bir rahibi olan Tiberius icraatlerine paralel olarak, Tanrısallık kazanmıştır. İmparatorluk kültü iyice benimsenmiştir. Roma İmparatorluğu da, bu topraklarda egemenliğini sağlamlaştırmıştır. Sonuç olarak, Roma İmparatorluğu'nun M.S. 375 yılında ikiye ayrılana kadar koruduğu, eyalet politikasının Anadolu'da sağlamlaştırılmasını Tiberius başarmıştır demek pek de yanlış olmaz.

ÖZET

Antik çağda Asia Minor olarak bilinen bu yarımada bereketli topraklara sahipti. Tarım için çok uygundu ve tarihte at yetiştiriciliğiyle anılan Anadolu'da geniş otlaklar vardı. Anadolu eski çağlarda büyük kervan yollarının üzerindeydi. Göçün, ticaretin ve uluslararası ilişkilerin can damarıydı.

Çağlar boyunca, bu topraklar, doğu politikası için bir üs olmuştur. Bu yüzden, büyük krallıklar Asia Minor'u fethetmeye çalışmışlardır. Roma Anadolu'nun önemini hemen kavramıştır. Fakat M.Ö. 129 yılına kadar Anadolu'da hiç bir yeri ilhak etmemiştir. Anadolu'daki sorunları bir hakem gibi Roma çıkarları doğrultusunda, çözmeyi tercih etmiştir.

Caesar ve Augustus, Anadolu'ya hakim olmanın üç kıtaya hakim olmak anlamına geldiğini fark etmişlerdi. Caesar'ın ölümünden sonra, Augustus güçlenmiştir. Roma'yı tek başına yönetmek istiyordu fakat gerçek niyetini saklamış ve cumhuriyetin kurumlarını korumaya çalışıyormuş gibi davranmıştır. Roma'yı Senatus'la beraber yönetmeye başlamıştır. Önceleri, hiçbir şeyi değiştirmemiştir. İnsanlar bu rejimin de cumhuriyet olduğuna inanmışlardır. Halbuki, Senatus ve meclislerin yetkileri sınırlandırılmıştı. Zamanla, Roma'da tek güç oldu. Tiberius da Augustus politikasına sadık kalmıştır.

Augustus, Anadolu'daki sorunları askeri güçle çözmemiştir. Çoğunlukla, diplomasiyi tercih etmiştir. Eyaletlerdeki zalim valileri cezalandırmıştır. Tiberius da bu politikayı devam ettirmiştir. Eyaletlerden gelen vergileri kontrol etmeye çalışmıştır. M.S. 17 ve 23 yıllarındaki depremlerde, Anadolu'da zarar gören kentlere yardım etmiştir. Tıpkı diğer Roma Eyaletleri gibi, Anadolu'dan alınan vergileri kontrol etmiştir.

Tiberius, tıpkı Augustus gibi Anadolu'daki eyaletleri kültür yoluyla Romalılaştırmaya devam etmiştir. Bu politika sonucunda, Anadolu'daki kentler Tiberius Devri'nde, imparatorluk ailesini onurlandırmak için tapınaklar inşa etmiş, yazıtlar, heykeller dikmiş ve sikkeler basmıştır. Anadolu'daki dini inançlara saygı göstermiştir. Anadolu'daki halk Roma egemenliğini tanımıştır. Anadolu'da Pax Romana yani Roma barışı sağlanmıştır.

SUMMARY

This peninsula, which was known as Asia Minor in antique world, has fertile land. Its land, most favorable to agriculture and broad pastures associated historically with the breeding of horses. Anatolia are the great caravan routes of ancient times and acted arteries of migration, trade and channels of imperial communication.

Through the ages this land was the basis for the eastern policy for many kingdoms. For this reason, they tried to conquer Asia Minor. Rome at once, understood its importance but until 129 B.C. land from Anatolia wasn't annexed any land. Like a referee preferred to solve the problems in Anatolia in according to Rome's profit.

Caesar and Augustus comprehended to conquer Anatolia means that expanded on the three continents. After the death of Caesar, Augustus became powerful. He wanted to rule only but he hidden real purpose and pretended to protect the institutions of republic.

Augustus began to govern Rome with Senatus. At the beginning, he didn't change anything. People believed in this regime that is called republic. Whereas, Senatus and the assemblies' power was limited. In the course of time, he became only power Rome.

Augustus, did not solve the problems with arms in Anatolia. Mostly, he preferred diplomacy. Tiberius continued the Augustus' policy. He punished the brutal governors in provinces. Especially, in Anatolia. He aided to cities which were damaged in M.S. 17 and 23 earthquakes at Western Anatolia. Also, he tried to control taxes which taken from Anatolia like other provinces of Rome.

Tiberius had begun to Romanize Anatolia by culture. As a result of this policy, temples had been built, inscriptions and statues had been dedicated, also coins had been minted in Anatolia for honouring the imperial family. He had tolerated religion in Asia Minor. People in Anatolia, had accepted Roman's suzerainty. Pax Romana, namely the peace of Rome, had been provided at provinces of Anatolia.